

Innhald

Henrik Rosenkvist og Elisabet Engdahl: Från NORMS till GRAMINO...	3
Johan Brandtler og David Håkansson: V2 eller V3? Om preverbal placering av adverbial i svenskan	11
Janne Bondi Johannessen: <i>Rødøyd</i> og <i>bøyd</i> : Samdanning og perfektum partisipp har parallell semantikk	27
Filippa Lindahl: Det spetsställda ledets funktion i satsfläta med relativsats	49
Christiane Müller: Extraction from Adjunct Islands in Swedish	67
Joel Olofsson: Förhållandet mellan rörelseverb och förflyttnings- konstruktioner – lexikogrammatisk associationskraft och produktivitet	87
Adrian Sangfelt: OV-ledföljd och huvudsats-bisatsasymmetri i svenskans historia	109
Sanna Skärlund: Does <i>you</i> mean <i>I</i> ? Generic <i>du</i> ('you') as a case of informalization and subjectification in Swedish	129

Från NORMS till GRAMINO

Henrik Rosenkvist og Elisabet Engdahl

Detta NLT-nummer innehåller sju artiklar som bygger på presentationer vid den första *Grammatik i Norden*-konferensen (GRAMINO), som hölls i Göteborg den 10–11 maj 2016. Konferensen är en fortsättning på ScanDiaSyn/NORMS-samarbetet (se nedan), och den är tänkt att fungera som ett forum för grammatikforskare som studerar de nordiska språken och dialekterna. I denna inledning ger vi först en bakgrund till GRAMINO-konferensen, och därefter presenterar vi de sju bidragen i korthet.

ScanDiaSyn/NORMS-samarbetet och GRAMINO

Under det sena 1990-talet började grammatiker inom Minimalistprogrammet att utveckla ett intresse för den syntaktiska variation som råder mellan dialekter, det vill säga syntaktisk mikrovariation. I den traditionella dialektologin ligger fokus på ljud, ord och – i viss mån – på böjning, men syntaxen negligeras ofta. Emellertid utgör dialekter ett närmast idealt forskningsområde för en forskningsinriktning som utgår från att det kan finnas minimal variation mellan olika språkvarieteter:

Dialectology constitutes a privileged observation point for determining language variation, just because it studies minimally different systems. As such, it is as close as possible to a scientific experiment where variables (intended as differences in grammar) are controlled and few independent factors interfere with the study of a single grammatical property. (Benincà & Poletto 2007: 36)

På ungefär samma sätt som tvillingstudier har använts inom den medicinska och psykologiska forskningen för att avgöra hur arv och miljö påverkar hälsa och beteende, så kan studier av nära besläktade språkvarieteter alltså ge en klarare bild av de underliggande orsakerna till de grammatiska skillnader som ändå finns.

De nordiska språken (danska, färöiska, isländska, norska, svenska och älvdalska) är särskilt intressanta ur ett sådant perspektiv, eftersom de är tämligen lika varandra och eftersom de har utvecklats som en egen gren på det germanska språkträdet i ungefär 1500 år, några i relativ isolering och några med nära relation till lågtyska och nederländska. Det är rimligt att betrakta de nordiska språken som ett dialektkontinuum – i synnerhet de språk som talas på det skandinaviska fastlandet (i Danmark, Norge, Sverige och Finland). Givetvis finns det också betydande dialektal variation inom Skandinavien som bidrar med ytterligare data för studiet av den syntaktiska mikrovariationen. Och medan standardspråk i regel har utsatts för normering, en extra-lingvistisk process som delvis är slumpmässig och som kan påverka alla språkets delar, så har ett sådant formellt tryck inte påverkat dialekterna, särskilt när de inte har använts som skriftspråk i någon större utsträckning (se Axel & Weiß 2010).

I jämförelse med traditionella dialektstudier kräver den syntaktiska forskningen betydligt mer material, alltså större korpusar. Syntaktiska konstruktioner kan vara lågfrekventa, och om det är samspelet mellan två konstruktioner – som till exempel objektsskifte och underordnad V2-ordföljd – som är i fokus, då kan också en stor korpus vara otillräcklig. Att skapa en korpus med data från en språkvarietet som i regel inte skrivs är naturligtvis ett mycket krävande och tidsödande arbete. Följaktligen blir det ofta nödvändigt att också utföra informantstudier, och detta väcker i sin tur frågan hur man på ett tillförlitligt sätt kan erhålla syntaktiska data från otränade informanter. Utvecklingen av adekvata metoder för att samla in dialektsyntaktiska data har blivit en essentiell del av den moderna dialektsyntaktiska forskningen (se till exempel Henry 2005, Cornips & Poletto 2005, Benincà & Poletto 2007, Rosenkvist 2012). En annan viktig aspekt är att informantstudier, till skillnad från korpusar, kan tillhandahålla negativa data. Att kunna fastslå att en viss konstruktion *inte* är möjlig i en viss språkvarietet är ibland helt centralt.

Europeiska forskningsinitiativ som *A Syntactic Atlas of the Dutch Dialects* (SAND) och *Syntactic Atlas of Northern Italy* (ASIS), två projekt som kartlade den syntaktiska variationen i Nederländerna och norra Italien, utgjorde en viktig inspirationskälla för de samskandinaviska projekten *Scandinavian Dialect Syntax* (ScanDiaSyn) och *Nordic Center of Excellence in Microcomparative Syntax* (NORMS), som var aktiva 2005–2010. Båda projekten leddes från Tromsø. Øystein Vangsnes ledde paraplyprojektet ScanDiaSyn, och Peter Svenonius NORMS. Medan ScanDiaSyn i huvudsak var ett empiriskt orienterat projekt, där olika typer av språkliga data samlades in och gjordes tillgängliga på nätet, så var NORMS ägnat åt teoretisk analys och fördjupning. Båda projekten sam-

lade ett stort antal forskare från flera skandinaviska universitet. Samarbetet mellan ScanDiaSyn och NORMS gav upphov till mycket forskning, men också till betydande metodologiska framsteg och forskningsresurser. När det gäller forskningsresultat kan man nämna ett mycket stort antal publicerade vetenskapliga artiklar och några avhandlingar, men också särskilda nummer av språkvetenskapliga tidskrifter som *Nordic Journal of Linguistics* (2012:3, 2013:2), *Nordlyd* (2007:34, 2009:36), och *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* (2015:33:2), och projektrelaterade böcker i internationellt etablerade serier som *Linguistik Aktuell* 221 och 231 (Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015, Eide 2016).

Ett mycket påtagligt resultat av ScanDiaSyn/NORMS-samarbetet är de digitala forskningsresurser som utvecklades inom det norska delprojektet *NorDiaSyn*, under ledning av Janne Bondi Johannessen. Dessa digitala resurser är nu tillgängliga på nätet: *Nordic Dialect Corpus* (se Johannessen et al 2009, 2014), *Nordic Syntax Database* (Lindstad et al. 2009) och *Nordic Atlas of Language Structure* (NALS). Dialektkorpuser innehåller nästan tre miljoner ord från dialektinspelningar från hela Skandinavien som är transkriberade, morfologiskt taggade och sökbara på flera sätt. Syntaxdatabasen består av svar på enkäter från mer än 900 informanter. Resultat från sökningar i syntaxdatabasen kan sammanställas och visas som kartor, medan atlasen (som egentligen är en digital tidskrift) innehåller kortare tematiska sammanställningar av data från de två andra resurserna – här kan man läsa om till exempel den bestämda artikeln eller verbplacering i relativsatser. Allt detta handhas av Tekstlaboratoriet i Oslo.

Både ScanDiaSyn och NORMS anordnade många möten av olika slag (workshoppar, stormöten, konferenser, fältarbeten, doktorandkurser etc.), och redaktörerna för detta NLT-nummer deltog i flera av dem. Det var uppenbart att det gemensamma intresset för nordiskt språk i kombination med ett gemensamt intresse för grammatik gjorde dessa evenemang särskilt värdefulla för deltagarna – och möjligheten att kommunicera på våra egna modersmål bidrog också. Nätverksprojektet *Nordic Collaboration on Language Variation Studies* (N'CLAV) samlade en del av de som var aktiva i ScanDiaSyn/NORMS under perioden 2010–2012, men efter detta har det inte funnits någon naturlig samlingsplats för nordiska forskare som ägnar sig åt grammatik.

GRAMINO-konferensen är tänkt att fungera som ett forum där grammatikforskare kan presentera och diskutera forskning om de nordiska språken, som en fortsättning på, och i samma anda som, ScanDiaSyn, NORMS och N'CLAV. Efter de första utskicken om konferensen blev vi angenämt överraskade över hur många bidrag som skickades in, vilket vi tolkar som att det finns ett behov av en konferens som GRAMINO. Vi mottog 39 bidrag, varav 20 accepterades

som konferenspresentationer och fem som posters, efter en noggrann granskingsprocess. Kersti Börjars och Peter Svenonius, våra två inbjudna talare, bidrog dessutom med två olika men lika intressanta perspektiv på nordisk grammatik. De sju artiklarna i detta nummer är bearbetade versioner av föredrag som hölls vid konferensen. Samtliga har genomgått sedvanlig granskning av tre anonyma bedömare.

För det ekonomiska stöd vi har fått från Kungl. Vitterhetsakademien och från institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet tackar vi särskilt. Vi vill också uttrycka vår tacksamhet mot samtliga granskare. Nu ser vi fram emot den andra GRAMINO-konferensen, i Oslo 2018!

Artiklarna i detta nummer

Johan Brandtlers och David Håkanssons artikel *V2 eller V3? Om preverbal placering av adverbial i svenskan* undersöker en något oväntad ordföljd i svenska. Trots att svenska är ett så kallat V2-språk, där det finita verbet står som andra led i en deklarativ sats, finns det en grupp adverbial som kan stå före det finita verbet. Därigenom får vi vad som ser ut som en V3-ordföljd, se exemplet i (1).

- (1) Han {*bara, nästan, praktiskt taget, bokstavligen*} grät när han fick se dem.

Tidigare analyser av sådana exempel har fokuserat på den preverbala placeringen av *bara* och har sett denna som en följd av informationsstrukturella faktorer. Genom att placera *bara* framför verbet uppnår man att verbet, eller verbfrasen, framhävs. Brandtler & Håkansson argumenterar att detta inte är den viktigaste egenskapen hos de relevanta adverbialen; inte alla är fokuserande adverbial och vissa fokuserande adverbial, som *särskilt*, kan inte stå preverbalt. Istället menar Brandtler & Håkansson att de relevanta adverbialen utmärks av både en syntaktisk och en semantisk egenskap. Syntaktiskt sett är de huvuden, alltså X⁰-kategorier, och som sådana kan de inte stå initialt, i fundamentet, men de kan klitisera på det finita verbet i C, vilket bevarar den strukturella V2-ledföljden. Semantiskt sett uttrycker dessa adverbial en lexikaliserad motsättning mellan vad som hävdas och vad som presupponeras i yttrandet. Brandtler & Håkansson begränsar sin diskussion till svenska data, men deras artikel kanske kan inspirera till undersökningar av övriga skandinaviska språk och dialekter.¹

1. Faarlund et al (1997: 821ff., 915ff.) tar upp liknande exempel i samband med fokuserande adverbial.

Janne Bondi Johannessens artikel *Rødøyd og bøyd: Samdanning og perfektum partisipp har parallel semantikk* behandlar en särskild sorts sammansättning där ett sammansatt ord som består av ett adjektiv och ett substantiv får ett adjektiviskt suffix, $[[rød + øye] d]$. Detta benämns på norska *samdanning*, men har inte studerats närmare i nordisk språkvetenskap. Johannessen visar att denna ordbildning är produktiv och att den har en kompositionell semantik. Vidare visas att de morfo-fonologiska likheterna mellan *samdanning* och perfekt participbildning inte är tillfälliga utan återspeglar en restriktion som gäller för båda processerna. Endast relationella substantiv och verb kan ingå i *samdanning* eller få en participform med *-(e)d*. Detta suffix kan alltså ses som en reflex av en gemensam detransitiveringsprocess. Johannessen tar helt kort upp *samdanning* i danska och svenska, men mer forskning behövs för att undersöka om den semantiska restriktionen i norska spelar en liknande roll i de andra skandinaviska språken.

De fastlandsskandinaviska språken har ofta nämnts i samband med satsflätor (no. *setningsknote*, eng. *extraction*), där ett led i fundamentet har sin grammatiska funktion i en underordnad sats. Flera studier har visat att danska, norska och svenska tillåter konstruktioner som bryter mot föregivet universella villkor på flyttningar. I denna volym återfinns två ytterligare bidrag till detta fält.

I artikeln *Det spetsställda ledets funktion i satsfläta med relativsats* undersöker Filippa Lindahl vilken funktion det spetsställda ledet har i en samling av 100 spontant producerade satsflätor. Hon finner att spetsställning till fundamentet är vanligast medan 10 % av fallen utgörs av relativisering ur relativsats. Det spetsställda ledet fungerar ofta som *aboutness*-topik, men att det också kan utgöra yttrandets fokus, precis som vid lokal spetsställning i matrissatsen. Därremot kan inte scen-sättande adverbial som *efter en stund* spetsställas ur relativsats, trots att det går bra att göra så i matrissats och ur *att*-sats. Lindahl drar slutsatsen att man måste analysera den syntaktiska strukturen hos olika bisatstyper för att kunna redogöra för när satsflätor är möjliga.

Christiane Müllers bidrag *Extraction from Adjunct Islands in Swedish* handlar om satsflätor med adverbiala bisatser och mer specifikt om vilka omständigheter som tillåter sådana satsflätor. Eftersom adverbiala bisatser är adjunkter (modiferande led), inte argument, antar man ofta att de är syntaktiska öar, dvs. otillgängliga för flyttningsoperationer. Müller redovisar en acceptabilitetsstudie som hon genomfört med 19 infödda talare av svenska. Studien visar att acceptabilitetsbedömningen påverkas av i vilken grad bisatsen är integrerad i matrissatsen, hur syntaktiskt komplex bisatsen är, och huruvida händelsen i

matrissatsen kan tolkas som att den orsakar eller möjliggör händelsen i bisatsen. Av hennes analys framgår att såväl syntaktisk struktur som semantisk slutledning är viktiga faktorer när det gäller att karakterisera acceptabla satsflåtor med adverbiella bisatser.

Joel Olofssons artikel *Förhållandet mellan rörelseverb och förflyttningskonstruktioner – lexikogrammatisk associationskraft och produktivitet* är en konstruktionsgrammatisk analys av förhållandet mellan 40 vanliga svenska rörelseverb och två konstruktioner där de ofta förekommer, nämligen [VERB-till-NP]-konstruktionen och [VERB-iväg-till-NP]-konstruktionen. Olofsson genomför en systematisk lexiko-grammatisk analys som visar att de enskilda verben är olika starkt associerade till de två konstruktionerna trots att de har liknande semantiskt innehåll. Genom att undersöka både tokenfrekvens och typ av rörelse i ett stort korpusmaterial (mer än 200 000 exempel) kan Olofsson visa att högfrekventa verb är distinkt associerade till [VERB-till-NP]-konstruktionen, men att [VERB-iväg-till-NP]-konstruktionen likväl är mer produktiv på så sätt att den används med fler verb, med ovanligare verb och med verb som saknar rörelsekomponenten.

I sin artikel *OV-ledföljd och huvudsats-bisatsasymmetri i svenskans historia* undersöker Adrian Sangfelt huruvida förändringar i ledföljden mellan objekt och verb mellan 1200 och mitten av 1700-talet hänger ihop med en annan viktig förändring under samma period, nämligen uppkomsten av den moderna bisatsordföljen. Denna förändring antas bero på att det finita verbet inte längre flyttar till I(nfl), utan står kvar i VP, och följaktligen hamnar efter eventuella satsadverbial. Genom att närmare studera ledföljden mellan objekt och icke-finita hjälpverb, alltså verb som inte flyttar till C eller I, kan Sangfelt visa att OV-ledföljden sjunker stadigt, parallellt med den sjunkande frekvensen av V-till-I-flyttning. Sangfelt framhåller dock att detta samband inte kan förklara alla detaljer beträffande framväxten av VO-ledföljden.

Sanna Skärlands artikel *Does you mean I? Generic du ('you') as a case of informalization and subjectification in Swedish* ger en översikt över hur andra personens pronomen *du* används i svenska. *Du* används ibland som generiskt pronomen, med betydelsen 'man'. Författaren visar att detta var möjligt redan i fornsvenskan (1225–1526) och att det följaktligen inte kan bero på inflytande från engelska *you* under 1900-talet, vilket föreslagits av andra forskare. En nyare utveckling är att talare kan använda *du* i stället för *jag* vilket särskilt förekommer i situationer som kan uppfattas som ansiktshotande av talaren. Skärland finner en generell ökning av användningen av *du* under de senaste 50 åren, vilket även har rapporterats vara fallet i danska, nederländska och norska.

Denna ökning beror enligt Skärflund på att språket blir allt informellare och allt mer förankrat i talarens egna erfarenheter och attityder.

Referenser

- Axel, Katrin & Helmut Weiß. 2010. What changed where? A plea for the re-evaluation of dialectal evidence. In Breitbarth, Anne, Christopher Lucas, Sheila Watts & David Willis (red.): *Continuity and Change in Grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 13–34.
- Benincà, Paola & Cecilia Poletto. 2007. The ASIS enterprise: a view on the construction of a syntactic atlas for the Northern Italian dialects. *Nordlyd* 34, 35–52.
- Bentzen, Kristine, Henrik Rosenkvist & Janne Bondi Johannessen (red.). 2015. *Studies in Övdalian Morphology and Syntax*. Amsterdam: John Benjamins.
- Cornips, Leonie & Cecilia Poletto. 2005. On standardising syntactic elicitation techniques (part 1). *Lingua* 115, 939–957.
- Eide, Kristin Melum (ed.). 2016. *Finiteness Matters. On finiteness-related phenomena in natural languages*. Amsterdam: John Benjamins.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Henry, Alison. 2005. Non-standard dialects and linguistic data. *Lingua* 115, 1599–1617.
- Johannessen, Janne Bondi, Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Åfarli & Øystein Alexander Vangsnes. 2009. The Nordic Dialect Corpus: An advanced research tool. I Jokinen & Bick (red.), 73–80.
- Johannessen, Janne Bondi, Øystein Alexander Vangsnes, Joel Priestley & Kristin Hagen. 2014. A multilingual speech corpus of North-Germanic languages. I Raso, Tommaso & Heliana Mello (red.): *Spoken Corpora and Linguistic Studies*. Amsterdam: John Benjamins, 69–83.
- Jokinen, Kristiina & Eckhard Bick (red.). 2009. *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009* (NEALT Proceedings Series Volume 4). Tartu: Tartu University Library.
- Lindstad, Arne Martinus, Anders Nøklestad, Janne Bondi Johannessen & Øystein Alexander Vangsnes. 2009. The Nordic Dialect Database: Mapping Microsyntactic Variation in the Scandinavian Languages. I Jokinen & Bick (red.), 283–286.
- Rosenkvist, Henrik. 2012. Forskning i svensk dialektsyntax – förutsättningar

och frågeställningar. *Vetenskapssocieteten i Lund årsbok 2012*. Lund: Vetenskapssocieteten i Lund, 102–122.

Nätkällor

N'CLAV: <https://spraakbanken.gu.se/nclav>

NALS: <http://www.tekstlab.uio.no/nals/>

NorDiaSyn: <http://www.tekstlab.uio.no/nota/NorDiaSyn/>

Nordic Dialect Corpus: <http://www.tekstlab.uio.no/nota/scandiasyn/>

Nordic Syntax Database: <http://www.tekstlab.uio.no/nota/scandiasyn/>

SAND: <http://www.meertens.knaw.nl/projecten/sand/sandeng.html>

ScanDiaSyn: <http://websim.arkivert.uit.no/scandiasyn>

Henrik Rosenkvist

Institutionen för svenska språket

Göteborgs universitet

Box 200,

SE-40530 Göteborg

henrik.rosenkvist@svenska.gu.se

Elisabet Engdahl

Institutionen för svenska språket

Göteborgs universitet

Box 200,

SE-40530 Göteborg

elisabet.engdahl@svenska.gu.se

V2 eller V3?

Om preverbal placering av adverbial i svenskan

Johan Brandtler och David Håkansson

En rad adverbial kan i svenska placeras före det finita verbet i huvudsatser, vilket rent linjärt ger upphov till en ledföljd där det finita verbet förskjuts till tredje position i satsen (t.ex. *hon bara skojade; han nästan grät av glädje*). Utgångspunkten för de resonemang som förs i denna artikel är att endast adverbial som har status som syntaktiska huvuden och inte som maximala projektioner kan förbindas med finita verb. Men även om syntaktisk status är avgörande för möjligheten till preverbal placering, kan den knappast vara orsaken eftersom adjungering inte är någon obligatorisk syntaktisk operation. Mot denna bakgrund lanseras hypotesen att preverbal placering av adverbial är strikt begränsad av det adverbiala uttryckets semantik: endast adverbial som uttrycker en motsättning mellan vad som hävdas och vad som presupponeras kan förbindas med det finita verbet.

Nyckelord: adverbial, ledföljd, syntax, semantik, modern svenska, V2-språk

1 Inledning¹

Trots att huvudregeln i modern svenska ger vid handen att det finita verbet står som andra satsled i deklarativa huvudsatser är det samtidigt välkänt att adverbial i vissa fall kan placeras före det finita verbet, vilket rent linjärt resulterar i en förskjutning av verbet till tredje position i satsen. Ett exempel på denna ledföljd, som vi fortsättningsvis kommer att kalla för *preverbal placering av adverbial*, återfinns i (1):

---

1. Denna artikel har skrivits inom ramen för projektet *Svensk negationssyntax*, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond (P15-0709:1). Artikeln är i alla delar samförfattad. För synpunkter på en tidigare version av texten vill vi tacka Elisabet Engdahl såväl som tre anonyma referenter.

- (1) Han {*bara/nästan/så gott som/mer eller mindre/praktiskt taget*} grät när han fick se dem.

I denna artikel kommer vi att diskutera de syntaktiska, semantiska och informationsstrukturella förutsättningarna för preverbal placering av adverbial i svenskan.² Vår föreslagna analys bygger på ett nära samspel mellan syntax och semantik. I avsnitt 3 visar vi att preverbal placering endast är syntaktiskt möjlig med adverbial som är syntaktiska huvuden (X^0): adverbialen måste adjungeras till det finita verbet i [C^0]. Ett stöd för detta antagande är att de adverbial som är mest naturliga i preverbal position inte kan förekomma ensamma i fundamentet. Adverbial som *kan* förekomma ensamma i fundamentet – såsom *faktiskt, ändå, sällan, inte* etc. – kan däremot inte förekomma i preverbal position: som maximala fraser kan de inte adjungeras till ett syntaktiskt huvud. Denna komplementära distribution av adverbial, som har sin grund i en skarp syntaktisk distinktion mellan huvud och fras, har såvitt vi vet inte diskuterats tidigare i litteraturen.

Men även om syntaktisk status är avgörande för möjligheten till preverbal placering, kan den knappast vara orsaken till den aktuella ledföljden – i synnerhet som adjungering inte är någon obligatorisk syntaktisk operation. Vi diskuterar därför i avsnitt 4 adverbialens semantik och argumenterar för att de adverbial som kan placeras preverbalt alla förutsätter en motsättning mellan ett hävdad och ett presupponerat sakförhållande. För att ett yttrande som (1) ovan ska kunna tolkas som sant måste följande två propositioner gälla: i) *han var nära att gråta* (hävdad proposition) och ii) *han grät inte* (presupponerad proposition). Adverbial som saknar denna inneboende motsättning mellan vad som hävdas och presupponeras kan inte placeras preverbalt i svenska, även om de uppfyller det strukturella villkoret att vara syntaktiska huvuden.

I tidigare forskning har preverbal placering av adverbial ofta setts som ett medel för att fokusera verbet eller verbfrasen vilket framgår av den kortfattade genomgång av tidigare studier som vi ger i avsnitt 2. Vi ifrågasätter inte att förväntningsadverbial kan användas i denna funktion, men vi menar att det inte är

---

2. Vi kommer i denna artikel inte att diskutera (adverb använda som) diskurspartiklar, såsom *typ* och *liksom* trots att de också kan uppträda i preverbal position. Det är långt ifrån fastställt vilken syntaktisk status diskurspartiklar har, och i vilken mån de bidrar till satsens semantiska tolkning (se t.ex. Svensson 2009 och Lindström 2008). Det finns alltså skäl att tro att placeringen av diskurspartiklar åtminstone delvis skiljer sig från placeringen av adverbial såväl syntaktiskt som semantiskt. Inte heller kommer vi att diskutera preverbal placering av *kanske*; för en ingående diskussion av *kanske*, se Andréasson 2002.

fokus i sig som möjliggör den preverbala placeringen, utan adverbiallets syntaktiska och semantiska egenskaper.

2 Bakgrund

Med tanke på att verbets position i satsen är ett så iögonenfallande drag i svenskans grammatik är det naturligt att avvikelser från huvudregeln om verbets andraplacering har kommit att uppmärksammas i den grammatiska litteraturen. SAG (IV: 14) noterar att preverbal placering av adverbial inte är möjlig med vilka adverbial som helst, utan endast med "vissa adverbial som anger approximativ grad eller fokusering" såsom *bara, nästan, så gott som, liksom, mer eller mindre, praktiskt taget och formligen*.

I sin studie av verbets placering i de nordiska fornspråken lyfter Larsson (1931) fram prosodiska orsaker till ledföljden i satser som (2):³

- (2) a. Skeppet *formligen* slungades mot klipporna.
 b. Hon *nästan* skrek av ilska.
 c. Hon *rent av* strålade av ungdom och skönhet.
 (Larsson 1931: 56)

I satser med preverbalt placerade adverbial är, enligt Larsson (1931: 56), verbet satsens "ur innehållssynpunkt mest vägande ord och därför starkt betonat". Preverbal placering av adverbial diskuteras även av Wijk-Andersson (1991) i hennes studie av *bara* och dess ekvivalenter i svenskan. Precis som Larsson ser Wijk-Andersson informationsstrukturella orsaker till verbplaceringen. Wijk-Andersson vänder sig dock mot Larssons tolkning av enbart det finita verbet som fokuserat, och lyfter istället fram att hela verbfrasen fokuseras genom denna ledföljd. Enligt Wijk-Andersson är preverbal placering av adverbial ibland nödvändigt för att inkludera även det finita verbet i satsens fokus. När adverbialet placeras i en position efter det finita verbet kan dess räckvidd nämligen misstolkas. Jämför skillnaden i betydelse mellan (3a) och (3b) – enbart objektet *choklad* är enligt Wijk-Anderssons i fokus i den senare satsen:

- (3) a. Hon *bara* äter choklad. ('Hon gör inget annat än att äta choklad.')
- b. Hon äter *bara* choklad. ('Hon äter inget annat än choklad.')

3. Larsson (1931) visar också att preverbal placering av adverbial i engelska är nytt fenomen i svenskan, utan förekommer redan i fornspråket:

(i) jak saa thæt sagdhe hon, ok jak *swa som* hisnadhe.

Skillnaderna mellan Larssons (1931) och Wijk-Anderssons (1991) analyser ska dock inte överdrivas. Yttrandets fokus måste inte vara identiskt med satsens prosodiska huvudtryck. Ett ord kan alltså vara betonat och därvid framstå som yttrandets innehållsmässigt mest vägande ord, även om fokusdomänen (dvs. den hävdade del av yttrandet som talaren vill framhäva för lyssnaren) är mer omfattande. Engdahl (1998) har visat hur fokusdomänen kan variera i huvudsatser med preverbal placering av adverbial, och några av hennes exempel återges i (4).⁴

- (4) a. Lisa bara [LÄSTE]_F tidningen. [Hon köpte den inte.]
 b. Lisa [bara läste TIDNINGEN.]_F [Hon lagade inte middagen.]

I (4a) sammanfaller fokusdomänen med satsens prosodiska huvudtryck, medan så inte är fallet i (4b) där fokusdomänen är större och omfattar hela verbfrasen. Preverbal placering av adverbial förutsätter alltså inte att det finita verbet uppbär satsens prosodiska huvudtryck. Det finns dock ett visst samband mellan betoning och möjlighet till preverbal placering av adverbial.⁵ Finita verb som inte *kan* bära huvudtryck kan nämligen inte heller förbindas med preverbala adverbial. Kopulaverbet *vara* är alltså uteslutet, precis som hjälp verbet *ha* (jfr Engdahl 1998):

- (5) a. *Lisa bara är 17 år.
 b. ??Lisa bara har lånat boken.
 (Engdahl 1998)

Av ovanstående diskussion framgår tydligt att preverbal placering av adverbial kan ha informationsstrukturella effekter. Samtidigt pekar en rad faktorer på att det inte kan vara informationsstrukturen i sig som motiverar adverbialets placering.

För det första kan adverbial placeras preverbalt även om hela satsen utgör yttrandets fokusdomän. Placeringen av adverbialet synliggör med andra ord inte fokusdomänens omfattning, vilket framgår av exemplet i (6) där hela satsen utgör yttrandets informationsstrukturella fokus:

- (6) [– Skedde det något speciellt?] – Nej, [vi bara DANSADE.]_F
 (Engdahl 1998)

---

4. Satsens fokusdomän markeras med_F, medan KAPITÄLER markerar betoning.
 5. Detta gäller för övrigt inte bara finita verb. Se vidare Sigurd (1986).

För det andra är det bara en begränsad grupp av fokuserande satsadverbial som kan uppträda i preverbal position. Som illustreras i (7) kan fokuserande adverbial som *bara* och *endast* placeras preverbalt, men däremot knappast fokuserande adverbial som *särskilt* och *bl.a.* En sådan restriktion är oväntad om fokus hade varit avgörande för den preverbala placeringen:

- (7) a. Min dotter {*bara/endast/t.o.m./inte ens*} rörde vid lejonet.
 b. *Min dotter {*särskilt/bl.a.*} rörde vid lejonet.
 (SAG IV: 155)

Slutligen är inte alla adverbial som förekommer preverbalt fokuserande. Även andra adverbiala uttryck (t.ex. *nästan*, *formligen* och *bokstavligen*) kan förekomma framför det finita verbet, vilket också diskuteras i SAG (IV: 154 f.). Detta är naturligtvis förvånande om preverbal placering av adverbial skulle ha motiverats av en särskild informationsstrukturell funktion.

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att preverbal placering av adverbial i tidigare litteratur främst setts som ett medel för att synliggöra fokus. Vi ifrågasätter naturligtvis inte att preverbal placering av adverbial kan ha en sådan informationsstrukturell effekt, men vi menar att ledföljden knappast kan motiveras av behovet att synliggöra ett fokusförhållande. Utifrån vår diskussion i detta avsnitt är det tvärtom tydligt att preverbal placering av adverbial kan förekomma oberoende av hur satsens fokusdomän avgränsas. Vidare står det klart att i) inte alla fokuserande adverbial kan stå i preverbal position, och ii) inte alla adverbial som förekommer i preverbal position är fokuserande. På det hela taget framstår det alltså mindre troligt att preverbal placering av adverbial är pragmatiskt begränsad. I de följande avsnitten ska vi därför diskutera preverbal placering av adverbial utifrån ett syntaktiskt och semantiskt perspektiv.

3 Syntaktiska förutsättningar

Som vi nämnde inledningsvis ger preverbalt placerade adverbial upphov till en ledföljd där det finita verbet – rent linjärt – förskjuts till en tredje position i satsen. En central fråga är naturligtvis hur denna förskjutning ska analyseras i mer formella syntaktiska termer. Inom tysk lingvistik har frågan rönt en del uppmärksamhet. För att undvika brott mot V2-regeln, som gäller i tyska i lika hög utsträckning som i svenska, skulle ett adverbial som *nur* 'bara' i en sats som (8a) kunna analyseras som adjungerat till en fokuserad DP, som i (8b). Bühning & Hartmann (2001) argumenterar dock utförligt mot en sådan analys och menar

istället att V3-ledföljd faktiskt är en syntaktisk möjlighet i tyskan. Närmare bestämt utgår de från att de tyska motsvarigheterna till några av de adverbial som vi diskuterar – alltså bl.a. *nur* – är maximala projektioner som adjungeras till verbets maximala projektion CP så som illustreras i analysen i (8c):

- (8) a. Nur HANS war betrunken.
'Bara HANS var berusad.'
- b. $[_{CP} [_{DP} Adv DP_F] C \dots]]$
- c. $[_{CP} Adv [_{CP} DP_F C \dots]]$

Det finns dock skäl att anta att den analys som Bühning & Hartmann (2001) förespråkar för tyskan inte gäller för svenskan. Först och främst predicerar nämligen deras analys att dessa adverbial inte ska kunna placeras preverbalt eftersom $[C^0]$ inte är en maximal projektion. Denna prediktion är korrekt för tyskans del, men gäller ju inte för svenskan; se (9):

- (9) a. *Peter nur KÜSST_{EF} Maria.
(Bühning & Hartmann 2001: 241)
- b. Peter bara KYSST_{EF} Maria.

Vidare förutsäger Bühning & Hartmanns analys att adverbial inte ska kunna adjungeras till t.ex. nominalfraser eftersom dessa inte är verbala projektioner. Sekvenser med adverbial och nominalfraser borde därmed inte kunna uppträda inuti t.ex. prepositionsfraser. Även denna förutsägelse är korrekt för tyskan, men stämmer inte för svenskan. Jfr de tyska exemplen i (10) med de svenska i (11):

- (10) a. * $[_{PP} \text{mit nur Hans}]$
med bara Hans
- b. * $[_{PP} \text{gegen sogar den Präsidenten}]$
mot även presidenten
(Bühning & Hartmann 2001: 232)
- (11) a. Planen gled över landningsbanan $[_{PP} \text{på bara ett hjul}]$.
- b. Men Lennart Johanssons imponerande figur har gjort ett starkt intryck $[_{PP} \text{på även amerikanerna}]$.

Sammanfattningsvis finns det alltså goda skäl för att anta att Bühning & Hartmanns (2001) V3-analys inte utan vidare kan tillämpas på svenskan. Tvärtom menar vi att just den grupp adverbial som kan förekomma preverbalt i svenska

inte är maximala projektioner (XP) utan syntaktiska huvuden (X^0). Ett starkt argument för detta antagande är att de adverbial som kan placeras preverbalt inte – eller endast högst marginellt – kan förekomma ensamma i en XP-position som [Spec, CP]; se (12).⁶

- (12) a. ??{*Nästan/Rent av/Praktiskt taget*} ville han gråta.
 b. ??{*Formligen/Bokstavligen*} flög han över rummet.
 c. *Bara gråter han.

Den onaturliga fundamentsplaceringen i (12) vore svårbegriplig om adverbialen utgjorde självständiga, maximala projektioner, men följer naturligt av vårt antagande att de är syntaktiska huvuden. Vi antar följaktligen att adverbial i preverbal position har adjungerats till det finita verbet i [C^0] såsom illustreras i (13).

- (13) a. Han nästan grät av glädje.
 b. [_{CP} Han [_{C⁰} nästan grät] [_{IP}...]]

Enligt vår analys bryter satser som (13a) inte mot svenskans V2-restriktion, trots att de rent linjärt ser ut att göra det. Vår analys predicerar naturligtvis att dessa adverbial ska kunna adjungeras till alla slags syntaktiska huvuden, dvs. inte bara till det finita verbet. Denna prediktion ser ut att stämma: samma adverbial hittar vi adjungerade till adjektivhuvud eller adverbhuvud inom såväl prepositionsfraser (ex. *i nästan hela sitt liv*) som nominalfraser (ex. *bokstavligen hela klassen*).

I kontrast till denna grupp adverbial står de adverbial som ensamma kan förekomma i [Spec,CP] – såsom *faktiskt*, *inte*, *sällan* och *ändå* – men som inte kan placeras preverbalt. Jmf. (a)- och (b)-exemplen i (14)–(17) nedan.

- (14) a. *Faktiskt* kan man säga att det har misslyckats i sin uppgift.
 b. *Man *faktiskt* kan säga att de har misslyckats i sin uppgift.
 (15) a. *Inte* blir det mycket tid över för kaffedrickande.
 *Det *inte* blir mycket tid över för kaffedrickande.

6. Våra grammatikalitetsbedömningar stöds av det faktum att sökningar på de aktuella adverbialen följda av finita verb och subjekt endast genererar en handfull exempel i Språkbankens tidningsmaterial (Borin et al. 2012). Motsvarande gäller inte för söksträngar med *faktiskt*, *inte*, *sällan*, *ändå* och *emellertid*.

- (16) a. *Sällan* möter man en så helhjärtad idealist som Nils-Erik.
 b. *Man *sällan* möter en så helhjärtad idealist som Nils-Erik.
- (17) a. *Ändå* vill Myrvang lämna dörren på glänt för svenskarna.
 b. *Myrvang *ändå* vill lämna dörren på glänt för svenskarna.

Möjligheten att placera dessa adverbial i en XP-position som [Spec,CP] ger o-tvetydigt vid handen att de är maximala projektioner. De ogrammatiska (b)-exemplen i (14)–(17) uppvisar linjär såväl som strukturell V3-ledföljd, eftersom fraser inte kan adjungeras till huvuden (Platzack 1998: 45 f.).

Utifrån observationerna i (12)–(17) ovan, som såvitt vi vet inte har uppmärksammats tidigare, drar vi alltså en skarp skiljelinje mellan adverbial som är syntaktiska huvuden och adverbial som är maximala projektioner. Endast de förstnämnda kan förekomma preverbalt i svenska, nämligen när de adjungeras till det finita verbet i [C⁰]. Det måste dock framhållas att denna syntaktiska distinktion i sig inte är tillräcklig. Vissa adverbial uppfyller de syntaktiska förutsättningarna för preverbal placering, men förekommer ändå inte preverbalt. Som vi ser av (18) nedan är exempelvis adverbet *just* ett syntaktiskt huvud: det kan inte förekomma ensamt i fundamentet, men kan adjungeras till ett huvud inom en annan fras (18b). Trots det är preverbal placering av *just* omöjlig, vilket illustreras i (18c). På samma sätt fungerar *exakt* och *precis*.

- (18) a. *Just ville han gråta.
 b. Just nu är elektrikerna en efterfrågad yrkesgrupp.
 c. *Hon *just* svängde in på uppfarten.

Vi måste således konstatera att även om syntaktisk status är avgörande för *möjligheten* till preverbal placering, kan den knappast vara *orsaken*. Denna slutsats följer också med antagandet att adjungering inte är någon obligatorisk syntaktisk operation, utan måste motiveras av semantiska eller informationsstrukturella faktorer. Eftersom vi redan visat att informationsstruktur endast har indirekt koppling till möjligheten till preverbal placering, ska vi i följande avsnitt närmare diskutera semantiken hos de olika adverbial som kan placeras preverbalt i svenska.

4 Semantiska förutsättningar

I föregående två avsnitt har vi sett att varken informationsstruktur eller syntax kan ge en uttömmande förklaring till möjligheten till preverbal placering av ad-

verbial i svenska. I detta avsnitt kommer vi därför att analysera de semantiska egenskaper som utmärker de adverbial som kan placeras preverbalt i svenska.

Ett utmärkande drag för de adverbial som vi diskuterar i denna artikel är att de på olika sätt signalerar talarens förväntningar – de är *förväntningsadverbial* (jfr Sigurd 1986). Förväntningsadverbial relaterar den egna satsens sakförhållande till ett annat, förväntat, bakgrundsförhållande. Sigurd (1986) visar att det finns två typer av förväntningsadverbial: de som understryker att satsens sakförhållande sammanfaller med det förväntade bakgrundsförhållandet (t.ex. *just*), och de som framkallar en motsättning mellan de två förhållandena (t.ex. *bara*). Det är emellertid bara den sistnämnda gruppen som verkar kunna uppträda preverbalt, vilket vi såg redan i exempel (18) ovan. Skillnaden framgår tydligt av följande exempel:

- (19) *Hon {*precis/just/mycket riktigt*} åt upp maten.
 (20) Hon {*bara/till och med*} smakade på maten.

I den följande framställningen kommer vi att utgå från denna distinktion mellan olika typer av förväntningsadverbial, och argumentera för att preverbal placering endast är möjlig med adverbial som uttrycker en lexikaliserad motsättning mellan två sakförhållanden.

4.1 Två betydelsekomponenter

Vår diskussion om de svenska förväntningsadverbialen utgår från Horns (2011) analys av engelskans *almost*. Vi antar att svenskans *nästan* med synonymer (ex. *nära nog, praktiskt taget, så gott som* etc.) kan ges samma analys som deras engelska motsvarigheter. Horn (2011: 5) noterar att ett yttrande som (21) nedan (i någon mening) förpliktigar talaren att ta ansvar för sanningshalten av (21a) och (21b).

- (21) Sam *nästan* grät av glädje.
 a. Sam var nära att gråta. [proximativ komponent]
 b. Sam grät inte. [polär komponent]

Den proximativa komponenten i (21a) är den mest framträdande, eftersom det är den som hävdas. Men för att (21) ska vara sann måste även den polära komponenten vara sann: om (21b) är falsk – d.v.s. om Sam faktiskt grät – är yttrandet (21) som helhet också falskt, eller åtminstone gravt missvisande.⁷

7. Horn 2011 diskuterar även *barely*, som har motsvarande två betydelsekomponenter, med

Horns artikel fokuserar delvis på den semantiska/pragmatiska relationen mellan propositionen i den polära komponenten (21b) och yttrandet i sin helhet. Denna fråga går tillbaka till Sadock (1981), som presenterar fyra möjligheter:

- (i) den polära komponenten följer logiskt av yttrandet (eng. *entailment*): betydelsen av (21) är en kombination av (21a) och (21b): om (21b) är falsk, är (21) också falsk;
- (ii) den polära komponenten är en (semantisk) presupposition: (21) är varken sann eller falsk om (21b) är falsk;
- (iii) den polära komponenten är en (pragmatisk) presupposition, eller en konventionaliserad implikatur: (21) är i logisk mening sann, men icke-ändamålsenlig om (21a) är sann men (21b) är falsk;
- (iv) den polära komponenten är en konversationell implikatur: (21) är missvisande om (21a) är sann och (21b) falsk.

Vi antar i enlighet med Horn 2011 – men kontra Sadock 1981 – att den polära komponenten (21b) är en semantisk presupposition. Som framgår av (ii) ovan är en semantisk presupposition ett villkor för att yttrandet i sin helhet ska vara semantiskt definierat: om presuppositionen är falsk kan yttrandets sanningsvärde inte utvärderas.

Uttryck som *nästan* och dess synonymer frammanar alltså en motsättning mellan två sakförhållanden: ett hävdad och ett presupponerat. Denna motsättning kan enkelt illustreras genom bruket av konjunktionen *men* snarare än *och* om dessa två sakförhållanden uttryckligen synliggörs som propositioner:

(22) Han grät inte, {*men*/*och} det var nära att han gjorde det.

Vi menar att den lexikaliserade motsättning som karakteriserar *nästan* i själva verket är utmärkande för samtliga förväntningsadverbial som kan uppträda med preverbal placering i svenskan. Med andra ord antar vi att endast adverbial som uttrycker en motsättning mellan ett hävdad och ett presupponerat sakförhållande kan förbindas med det finita verbet i huvudsatser, förutsatt att de uppfyller det syntaktiska villkoret för adjungering (dvs. att de är syntaktiska huvuden). Innan

---

skillnaden att den proximativa komponenten är negerad, och den polära affirmativ. Den svenska motsvarigheten *knappt* kan ges samma analys. I svenska skiljer sig dock *nästan* och *knappt* syntaktiskt, eftersom den sistnämnda är en maximal projektion: *knappt* kan stå ensamt i fundamentet (ex. *Knappt hade han satt sig förrän ...*), men inte gärna kombineras med en definit nominalfras (ex. **Knappt Sven sa något*).

vi drar alltför långtgående slutsatser, bör vi dock se närmare på de adverbial, utöver *nästan* och dess synonymer, som kan placeras preverbalt i svenska.

4.2 Preverbal placering som ledkontrast

Ser vi först till *bara* (eng. *only*) lyfter även Horn (2011) fram likheterna med *nästan*. De två propositioner som tillsammans utgör betydelsen av *bara* illustreras nedan:⁸

- (23) Elin *bara* tramsar.
 a. Elin tramsar. [presupposition]⁹
 b. Elin gör **ingenting annat** än att tramsa. [assertion]

Ett adverbial som *bara* har ingen approximativ komponent, men dess betydelse utgörs, på samma sätt som *nästan*, av två propositioner: en hävdad och en presupponerad. Den negativa propositionen (23b) hävdas och är därför mest framträdande.¹⁰ Motsättningen uppstår av att *bara* urskiljer något unikt från en större mängd (implicita eller explicita) alternativ. SAG (IV: 161) ger följande karaktisering (vår kursivering):

Grundbetydelsen hos ett fokuserande satsadverbial som *bara* är att framhäva ett satsled genom att hävda att propositionen gäller för *ingen annan referent* än den fokuserade referenten (...). Talaren förutsätter att det finns en viss mängd av referenter (i vilken referenten till det fokuserade ledet ingår) som propositionen skulle kunna gälla för och finner det värt att påpeka att *den inte gäller för någon annan referent* ur denna mängd än det fokuserade ledets referent.

Beroende på adverbialets placering i satsen kan kontrasten avse referenten, handlingen eller händelsen som sådan:

- (24) a. *Bara* Elin tramsar. ('Ingen annan än Elin tramsar.')
- b. Elin *bara* tramsar. ('Elin gör ingenting annat än att tramsa.')

8. Se Rooth (1996: 276) för en formell definition av *only*.

9. Det råder ingen enighet i litteraturen kring huruvida (23a) är ett entailment, en presupposition eller en implikatur. Vi antar i enlighet med Rooth (1996) att det är en presupposition.

10. Det är långt ifrån omöjligt att förstärka yttranden med *bara* genom att uttryckligen formulera den hävdade delkomponenten.

Jag *bara* skojade, ingenting annat.

Bara Elin, och ingen annan, har nyckeln till kassaskåpet.

- c. Elin tramsar *bara*. ('Elin gör något så anspråkslöst som att tramsa.')

Notera att preverbalt placerat *bara* ofta ger upphov till tolkningen att det som betecknas av predikatet gäller i ovanligt hög grad, eller i förvånansvärt hög utsträckning. Ett postverbalt placerat *bara*, som i (24c), har istället ofta funktionen att tona ner det propositionella innehållet. Tendensen är dock inte absolut, eftersom (24b) kan ges samma tolkning som (24c), och (24c) samma tolkning som (24b) – särskilt om *bara* betonas.¹¹ Vi menar att preverbal placering av *bara* (och dess synonymer *blott* och *endast*) möjliggörs av dess lexikaliserade motsättning mellan ett affirmativt, presupponerat sakförhållande och ett negerat, hävdad sakförhållande, precis på samma sätt som för *nästan* och *knappt* (och deras synonymer).

Ser vi sedan till adverbiala uttryck som *till och med (t.o.m.)* och *rentav* frammanar dessa skalära presuppositioner: de kontrasterar ett sannolikt värde mot ett mindre sannolikt värde i förhållande till den aktuella kontexten. Denna motsättning kan ses som en inneboende betydelseaspekt av *t.o.m./rentav*.¹² I (25) uttrycker *t.o.m./rentav* att värdet *röra vid* ligger utanför den förväntade skalan över saker man normalt gör med lejon:

- (25) Min dotter *t.o.m./rentav* rörde vid lejonet.
 a. Min dotter rörde vid lejonet. [assertion]
 b. Att min dotter rörde vid lejonet var det minst sannolika [presupposition]

Återigen verkar det alltså vara en lexikaliserad motsättning mellan två sakförhållanden som möjliggör preverbal placering av *t.o.m./rentav*.

Låt oss så slutligen se närmare på *bokstavligen* och *formligen*. I sin prototypiska användning understryker dessa adverbiala uttryck att det propositionella innehållet överensstämmer maximalt med det betecknade sakförhållandet. När *bokstavligen* och *formligen* kombineras med en beskrivning som normalt inte kan tillskrivas referenten uppstår en semantisk motsättning. Denna motsättning verkar också vara nödvändig för att preverbal placering av *bokstavligen/formligen* ska vara möjlig: i de fall det inte föreligger någon motsättning

11. Detta kan troligtvis kopplas till den tendens som SAG (IV: 162) nämner: "Den grundläggande betydelsen 'inte annat än' glider pragmatiskt ofta över i innebörden 'inte mer än', 'så lite som', 'inte finare än', 'något så anspråkslöst och vardagligt som'."

12. För en formell definition av engelskans *even* som är tillämplig på svenskans *t.o.m.*, se Hsieh 2009: 65.

mellan beskrivningen och skeendet kan adverbialiet inte heller placeras framför det finita verbet:

- (26) Han *formligen* kokade över av ilska.
 a. Predikatet *koka över* är maximalt beskrivande.
 b. Predikatet *koka över* kan inte tillskrivas människor.
- (27) Hon *bokstavligen* flög fram över rummet.
 a. Predikatet *flyga fram* är maximalt beskrivande.
 b. Predikatet *flyga fram* kan inte tillskrivas människor.

Distributionen och betydelsen av *formligen* och *bokstavligen* låter sig dock inte helt enkelt fångas i termer av en motsättning mellan vad som hävdas och presupponeras. Kommande studier får avgöra hur vår hypotes påverkas av dessa data.

Av vår föreslagna analys följer det naturligt att förväntningsadverbial som *just*, *precis* och *exakt* inte kan förekomma preverbalt, trots att de har de syntaktiska förutsättningarna för denna placering. Vi kan relativt enkelt visa att betydelsen av dessa uttryck *inte* utgörs av en motsättning mellan två betydelsekomponenter: de uttrycker istället att jämförelsemängden är identisk med det fokuserade ledets referent. Med andra ord föreligger ingen motsättning mellan det som hävdas och presupponeras (jfr Sigurd 1986):

- (28) Anna hittade *precis* rätt ämne för sin uppsats.
 a. Anna hittade rätt ämne för sin uppsats. [assertion]
 b. Ämnet är mer rätt än alla andra. [presupposition]

Sammanfattningsvis har vi i detta avsnitt visat att adverbial som kan förekomma preverbalt i svenska samtliga uttrycker en motsättning mellan två sakförhållanden, det ena hävdad och det andra presupponerat. Vi menar att det är just denna lexikaliserade betydelse som semantiskt sett möjliggör preverbal placering av adverbialiet. Enligt vår analys motiveras alltså inte preverbal placering av fokus, även om placeringen naturligtvis kan användas för att fokusera predikatsledet.

5 Sammanfattning och diskussion

I denna artikel har vi diskuterat möjligheten till preverbal placering av adverbial i deklarativa huvudsatser i svenska. Vi har visat att en rad adverbial i svenska

– såsom *nästan*, *t.o.m.*, *bara*, och *bokstavligen* – kan placeras före det finita verbet i huvudsatser, vilket rent linjärt ger upphov till V3-ledföljd. Till skillnad från tidigare studier som har lyft fram informationsstrukturella orsaker till denna ledföljd har vi argumenterat för en analys som tar sin utgångspunkt i syntaktisk adjungering, begränsad av de adverbiala uttryckens semantik. Enligt vår analys regleras preverbal placering av två faktorer: adverbialets syntaktiska status (syntaktiskt huvud) och dess semantiska betydelse (lexikaliserad motsättning mellan två sakförhållanden). Såvida inte båda faktorerna uppfylls kan adverbialet inte förekomma preverbalt. Adverbial som *faktiskt*, *sällan* och *knapp* uppfyller det semantiska villkoret för preverbal placering (de uttrycker en lexikaliserad motsättning), men inte det syntaktiska: de är maximala projektioner, och kan därför inte adjungeras till det finita verbet i [C⁰]. Motsatt förhållande gäller för adverbial som *just*, *precis* och *exakt*: de har den syntaktiska förutsättningen för preverbal placering, men uppfyller inte det semantiska villkoret.

Vår studie av preverbal placerade adverbial knyter an till en mer generell diskussion av satsens vänsterperiferi. I svenskan har [Spec, CP] en i huvudsak textbindande funktion (Molnár 2006). Det innebär att det i första hand är topikala satsled, som subjekt och innehållsadverbial, som placeras i denna position. Även andra typer av satsled kan dock förekomma i [Spec, CP], men det krävs då i regel någon form av kontrast för att spetsställning ska vara möjlig. Som vi har visat i en tidigare artikel (Brandtler & Håkansson 2014) verkar kravet på kontrast vara avgörande för huruvida ett negerande satsadverbial kan placeras ensamt i [Spec, CP]. De resonemang som vi har fört i denna artikel visar dock att kontrast inte bara har betydelse för innehållet i [Spec, CP] utan också är av relevans för möjligheten att förbinda ett förväntningsadverbial med det finita verbet i [C⁰].

Avslutningsvis vill vi så peka på det faktum att sådana adverbial som inte gärna placeras preverbalt faktiskt kan ha en mer naturlig placering före det finita verbet om de kombineras med ett syntaktiskt huvud. Se exempel (29) nedan med *sällan* och *inte*:

- (29) a. Hon *sällan bara* kramas.
 b. Min dotter *inte ens* tittade åt lejonet.
 c. Han *inte bara* utmanade den republikanska partieliten utan stöpte även om formen för hur en valkampanj bedrivs.

I den här artikeln har vi inte möjlighet att närmare utreda möjligheterna och begränsningarna för satsadverbial att samförekomma med preverbala förvänt-

ningsadverbial. Ovanstående exempel antyder dock att det finns större möjligheter till ledföljdsvariation i satsens vänsterperiferi än vad man normalt räknar med.

Litteratur

- Andréasson, Maia. 2002. *Kanske – en vilde i satsanalysschemat*. (MISS 41.) Göteborg: Institutionen för svenska språket.
- Borin, Lars, Markus Forsberg & Johan Roxendal. 2012. Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken. I Calzolari, Nicoletta et al. (red.): *Proceedings of LREC 2012*. Istanbul: ELRA, 474–478.
- Brandtler, Johan & David Håkansson. 2014. Not on the Edge. The syntax and pragmatics of clause-initial negation in Swedish. *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 17(2), 97–128.
- Bühning, Daniel & Katharina Hartmann. 2001. The Syntax and Semantics of Focus-Sensitive Particles in German. *Natural Language & Linguistic Theory* 19(2), 229–281.
- Engdahl, Elisabet. 1998. *Inte bara V2*. Ms. Göteborg: Institutionen för lingvistik.
- Horn, Laurence R. 2011. *Almost forever*. I Etsuyo Yuasa, Tista Bagchi & Katharine Beals (red.): *Pragmatics and Autolexical Grammar. In honor of Jerry Sadock*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 3–21.
- Hsieh, I-Ta Chris. 2009. On NPI-licensing and the semantics of causal sentences. I *Proceedings of the 10th Symposium on Language and Logic*. Budapest: Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences, 63–72.
- Larsson, Carl. 1931. *Ordföljdsstudier över det finita verbet i de nordiska forn-språken*. Uppsala: Appelbergs.
- Lindström, Jan. 2008. *Tur och ordning: Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Molnár, Valéria. 2006. On different kinds of contrast. I Valéria Molnár & Susanne Winkler (red.): *The Architecture of Focus*. Berlin: Mouton De Gruyter, 197–233.
- Platzack, Christer. 1998. *Svenskans inre grammatik — det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Rooth, Mats. 1996. Focus. I Lappin, Shalom (red.): *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*, 271–298. Oxford: Blackwell.

- Sadock, Jerrold. 1981. Almost. I Cole, Peter (red.): *Radical Pragmatics*. New York, NY: Academic Press, 257–271.
- Sigurd, Bengt. 1986. Om *bara* och andra förväntningsadverb. *Arkiv för nordisk filologi* 101, 184–193.
- Svensson, Gudrun. 2009. *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 67.) Lund: Språk- och litteraturcentrum.
- Teleman, Ulf. 1967. Bisatser i talad svenska. I Gösta Holm (red.): *Svenskt tal-språk*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 160–203.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik* (= SAG). Stockholm: Norstedts
- Wijk-Andersson, Elsie. 1991. *Bara* i fokus. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 27.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk.

Summary

Despite the strong V2-constraint of Swedish, a number of adverbials may occur to the immediate left of the matrix finite verb, which results in linear V3 word order (e.g., *han nästan grät av glädje* ‘He almost cried from joy’). In this article, we argue that this particular word order is structurally V2, as it results from adverbial adjunction to the finite verb in [C⁰]. We further show that adjunction is only possible with adverbials that are not in themselves maximal projections: other adverbials (such as *faktiskt* ‘actually’ and *just* ‘exactly’) yield ungrammatical V3-structures. Though the syntactic requirement must be met, it is not sufficient. Contrasting a number of adverbials, we show that adverbial placement is semantically restrained as well. The relevant adverbials all express a lexicalized contrast between the asserted and presupposed parts of the utterance. Adverbials that fail to meet either the syntactic or semantic criterion cannot occur to the immediate left of the finite verb in Swedish main clauses.

Johan Brandtler
Gents universitet
Blandijnberg 2
BE-9000 Gent, Belgien
johan.brandtler@ugent.be

David Håkansson
Uppsala universitet
Box 527
SE-751 20 Uppsala, Sverige
david.hakansson@nordiska.uu.se

Rødøyd og *bøyd*: Samdanning og perfektum partisipp har parallell semantikk

Janne Bondi Johannessen

Samdanning (et sammensatt substantiv med suffiks avledet til adjektiv) og perfektum partisipp har stort sett samme morfofonologiske realisering av sitt suffiks. Det gjør at det er naturlig å sammenligne disse konstruksjonene nøyere med tanke på andre likheter. Samdanning er lite studert og kartlagt i nordisk språkvitenskap, mens det finnes en del påstander i internasjonal litteratur om fenomenet. Artikkelen undersøker hvorvidt samdanning er marginalt eller produktivt og om det har komposisjonell semantikk. Empirien hentes fra korpus og ordbøker, og det vises at samdanning er både produktivt og komposisjonelt. De spesielle egenskapene til samdanning (spesielt at de må inngå i et uavhengelig eierforhold med en unevnt eier) brukes til å støtte en analyse av samdanning og perfektum partisipp der de er resultatet av samme grammatiske prosess.

Nøkkelord: parasyntetisk sammensetning, samdanning, sammensatte ord, avledning, perfektum partisipp, detransivering, parallell semantikk, norsk, skandinavisk

1 Innledning¹

Parasyntetisk sammensetning er en spesiell type sammensetning der det er tre gjenkjennelige ledd, og hvor alle de tre må være til stede. Fjernes et av leddene, står man ikke igjen med en vanlig sammensetning eller avledning, men med noe som er ugrammatisk (Johannessen 2001, Melloni & Bisetto 2010). Det er illustrert med adjektivet *rødøyd* i (1).

---

1. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til Patrick Grosz, Universitetet i Oslo, for et flott samarbeid i utviklingen av analysen i avsnitt 5.3. Jeg er også takknemlig for gode kommentarer fra gjesteredaktør Elisabet Engdahl og tre anonyme fagfeller, samt fra deltagerne på konferansen *Grammatik i Norden (Gramino)* 2016, Gøteborgs Universitet.

- (1) a. *rødøyd*
 b. $rød_{\text{ADJ}} + øye_{\text{SUBST}} + d_{\text{ADJ}}$
 c. **rødøye, *øyd*

I (1b) illustreres de tre bestanddelene, mens i (1c) demonstreres det at ingen av de tre bestanddelene i (1b) kan unnværes; de utgjør en helhet. Samtidig er det kjent at samdanninger inneholder et klammeparadoks (Melloni & Bisetto 2010), se (2).

- (2) a. Semantisk: $[[rød + øye] d]$
 b. Morfologisk $[rød [øye + d]]$

Klammene skal forstås på denne måten: Det er etterleddet som bestemmer formen på suffikset (se del 4), slik at etterledd og suffiks dermed utgjør en morfologisk enhet, illustrert i (2b). Derimot er det knapt mulig å tolke den morfologiske enheten betydningsmessig sett. Sammenstillingen av forledd og etterledd er derimot fullt tolkbar, og utgjør dermed en semantisk enhet, som sammen utgjør stammen til avledningssuffikset, som i (2a).

Parasyntetisk sammensetning vil bli omtalt som samdanning i denne artikkelen, selv om det også finnes andre eksempler på samdanning enn dem som inneholder adjektiv+substantiv+avledningssuffiks, som *dobbeltdekker* og *dyneløfter*. Slike samdanninger er syntetiske, ikke parasyntetiske, siden suffikset kan forekomme med et umodifisert substantiv. Jeg skal konsentrere meg om den førstnevnte typen her. Der er det nemlig slik at avledningssuffiksets morfofonologiske variasjon har svært mye til felles med suffikset i perfektum partisipp, som *bøyd*. Det er nærliggende å tenke at dette sammenfallet ikke er tilfeldig, og artikkelen tar mål av seg til å søke en forklaring på det.

Artikkelen tar først og fremst for seg norsk, men vi skal se kort på hva som sies om samdanning i referansegrammatikkene for norsk, svensk og dansk, i del 2. I del 3 vil det vises at samdanning er både produktivt og semantisk komposisjonelt, motsatt av hva som har blitt sagt i litteraturen. Deretter, i del 4, blir suffiksets morfofonologiske realisering sammenlignet med perfektum partisipp-suffikset, hvor det påvises store likheter. Tidligere analyser har ingen forklaringskraft for de mange spesielle kravene som samdanning må oppfylle (uavhendelighet, spesielle ordklasser på for- og etterledd), og heller ikke når det gjelder å forene samdanning og perfektum partisipp. I del 5 foreslås en analyse basert på semantikken til de involverte ordene. At ordene må kunne tolkes relasjonelt er avgjørende, og det forklarer også en rekke av de andre egen-

skapene, inkludert likhetene mellom samdanning og perfektum partisipp. Artikkelen konkluderes i del 6.

2 Samdanning i skandinavisk

Her ser vi kort på hva litteraturen sier om fenomenet samdanning i skandinavisk. Det er ikke mye, for dette er et lite utforsket tema. Det vitner forøvrig også terminologien om: Hvert av språkene har sine egne ord for det, og gjerne flere alternativer.

I *Grammatik over det Danske Sprog* (Hansen & Heltoft 2011) kalles fenomenet samdannelse (Hansen & Heltoft 2011: 253–254), og beskrives som en avleddet sammensetning, altså hvor stammen består av flere røtter. Videre understrekes det at forbindelsen av de to røttene ikke finnes utenfor avledningen. Grammatikken gir eksempler på flere mulige relasjoner. For oss er det de beskriver som *have*-relasjonen² relevant, den inkluderer en brokete forsamling samdanninger som *rødhåret*, *tykkhudet*, *flersidig*, *dobbeltdekker* og *korsnæb*, hvor de to første er den typen som diskuteres i denne artikkelen.³

Svenska Akademiens grammatik (SAG, Teleman et al. 1999 II: 183f.) betegner fenomenet som ordgruppeavledning eller avleddet sammensetning, som beskrives som tillegg av avledningssuffiks til uttrykk som består av mer enn ett ord, for eksempel: *långhalsad*, *bredhöftad*, *brunögd*, *torrskodd*. En kort beskrivelse følger også: Samdanningene kan være et substantiv med attributt (*långhalsad*, *brunögd*), eller et verb med objekt eller adverbial (*gudfruktig*, *påhittig*, *lättfattlig*)

Norsk referansegrammatikk (NRG, Faarlund et al. 1997: 60) beskriver samdanning som to rotord og et avledningssuffiks (sammensetning og avledning samtidig), og gir ett eksempel: *tospråklig*. Ord som *tykkhudet* er ikke tatt med.⁴ Til tross for at fenomenet gis et navn, nedtoner Referansegrammatikken tanken om at det skal være et spesielt fenomen: “dette er avledning, ikke en spesiell

2. Hansen & Heltoft (1999: 1: §35.1) beskriver *have*-relasjonen slik: ”Forholdet mellom derivativet og stammeleddet svarer til en sætning med et verbum af typen *have/få* som verbal.”

3. I tillegg har den danske grammatikken inkludert disse relasjonene med eksempler: verbal+valensledd (*taksigelse*, *nobelpristager*, *dyneløfter*) og verbal+fritt adverbial (*grovæder*, *højtaler*, *selvhenter*).

4. I denne artikkelen studeres bare de samdanningene som har den spesielle morfologien med suffikset *-et/-a*. Det er en åpenbar forskjell mellom *tospråklig* og *tykkhudet*: *Tospråklig* er ikke en parasyntetisk, men en syntetisk, sammensetning, siden suffikset *-lig* kan settes på enkle substantiver uten at det blir ugrammatisk: *hjertelig*, *kvinnelig*, *punktlig*. Undersøkelse av andre samdanninger får gjenstå til en annen gang.

type orddanning vsa. avledning og sammensetning.” (Faarlund et al. 1997: 60) I denne artikkelen skal vi se at de samdaningene vi er interessert i, faktisk er annerledes enn andre sammensetninger og avledninger.

I tillegg har Grov (2009) undersøkt samdaninger med tanke på uavhengelighet. Johannessen (2001) tar også opp en side ved fenomenet, nemlig den syntaktiske.

3 Samdanning – marginalt fenomen med ikke-komposisjonell semantikk?

3.1 Samdanning er produktivt

Når samdanning er såpass lite beskrevet og diskutert i litteraturen, kan man lure på om det kanskje er et ubetydelig fenomen. Melloni & Bisetto (2010) beskriver samdanning for flere språk, og sier: “Parasynthesis in compounding represents a marginal phenomenon in most Germanic and Romance languages. This blend of compounding and derivation, however, is a productive means for the formation of new lexemes in Slavic [...]” (Melloni & Bisetto 2010: 200). De kontrasterer altså marginalitet med produktivitet. En helt motsatt karakteristikk har undertegnede i en tidligere artikkel: “Denne typen er produktiv – nye ord lages stadig” (Johannessen 2001: 77). At en orddanningstype er marginal, behøver ikke bety at den ikke er produktiv for de stammene den gjelder for (se Bauer 2001: 193-4), men gitt Melloni & Bisettos utsagn er det verd å undersøke i hvilken grad samdanning faktisk er produktivt.

En liten undersøkelse av ordbøker og korpus viser at samdanning inneholder såpass mange eksempler at det ikke nytter å begynne å telle dem.⁵ I (3) vises noen få eksempler på samdaninger.

---

5. To typer empiriske ressurser er undersøkt. Den ene er ordbøker: *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* på nettet (se referanselista bak). Disse har et praktisk søkegrensesnitt spesielt for sammensatte ord, der man kan spesifisere med henblikk på ordklasse eller form. Man kan ikke søke direkte på samdaninger, siden det ikke er skilt mellom andreleddet og suffikset. Dermed blir det heller ikke praktisk mulig å telle treffene, siden de representerer mange forskjellige typer. Den andre ressursen er webkorpuset NoWaC (se referanselista), med 700 millioner ord. Her kan man ikke søke på sammensetningenes indre struktur, men til gjengjeld kan man få mange treff når man søker på en bestemt bokstavstreng som for- eller etterledd.

(3) Noen samdanningar i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*

<i>berr-mælt</i>	<i>brå-lynt</i>
<i>bar-føtt</i>	<i>djup-gjengt</i>
<i>blank-øyd</i>	<i>ein-synt</i>
<i>blid-lynt</i>	<i>en-cellet</i>
<i>blid-mælt</i>	<i>fir-beint</i>
<i>bjug-føtt</i>	<i>flein-skallet</i>
<i>brei-kjefstet</i>	<i>fram-synt</i>
<i>brei-kinnet</i>	<i>få-mælt</i>
<i>brei-skuldret</i>	<i>osv.</i>

I (4) ser vi en rekke (ikke kvantifisert og ikke uttømmende) av etterleddene som forekommer i samdanningar i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Vi ser at svært mange ulike substantiver inngår som etterledd.

(4) Noen etterledd på *-et* eller *-a* i samdanningar (*Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*)

<i>-aksla</i>	<i>-aldra</i>	<i>-arma</i>	<i>-auga</i>
<i>-barma</i>	<i>-barka</i>	<i>-beina</i>	<i>-blada</i>
<i>-bottna</i>	<i>-bremma</i>	<i>-bringa</i>	<i>-brysta</i>
<i>-buka</i>	<i>-cella</i>	<i>-egga</i>	<i>-erma</i>
<i>-farga</i>	<i>-fingra</i>	<i>-fibra</i>	<i>-felta</i>
<i>-finna</i>	<i>-folka</i>	<i>-forma</i>	<i>-fota</i>
<i>-greina</i>	<i>-halsa</i>	<i>-hjarta</i>	<i>-hjula</i>
<i>-horna</i>	<i>-huda</i>	<i>-hæla</i>	<i>-høgda</i>
<i>-håra</i>	<i>-kalibra</i>	<i>-kanta</i>	<i>-kinna</i>
<i>-kjaka</i>	<i>-kjefta</i>	<i>-kjønna</i>	<i>-knea</i>
<i>-korna</i>	<i>-lema</i>	<i>-lemma</i>	<i>-leppa</i>
<i>-lesta</i>	<i>-leta</i>	<i>-liva</i>	<i>-linja</i>
<i>-lugga</i>	<i>-løpa</i>	<i>-maga</i>	<i>-masta</i>
<i>-moska</i>	<i>-munna</i>	<i>-mønstra</i>	<i>-nakka</i>
<i>-nasa</i>	<i>-nebba</i>	<i>-nærva</i>	<i>-pigga</i>
<i>-panna</i>	<i>-rada</i>	<i>-rauva</i>	<i>-rumpa</i>
<i>-rygga</i>	<i>-røsta</i>	<i>-seila</i>	<i>-sida</i>
<i>-sifra</i>	<i>-sinna</i>	<i>-skafta</i>	<i>-skala</i>
<i>-skinna</i>	<i>-skjefta</i>	<i>-skjegga</i>	<i>-snuta</i>

<i>-spalta</i>	<i>-spora</i>	<i>-stamma</i>	<i>-streka</i>
<i>-strenga</i>	<i>-strofa</i>	<i>-sylindra</i>	<i>-tagga</i>
<i>-tanna</i>	<i>-vegga</i>	<i>-venga</i>	<i>-vinkla</i>
<i>-vomma</i>	<i>-ætta</i>	<i>-øra</i>	<i>-mælt</i>

Produktiviteten begrenses av at ikke alle ord kan innta plassen til annetleddet. For det første må det være substantiv, men det er også et semantisk krav til det: nemlig at det må inngå i et uavhengelig (inalienabelt) eierforhold (jf. Grov 2009). Substantivet må være noe som kan eies på en uavhengelig måte av eieren (som selv ikke er nevnt). Den som eier, kan være både animat (mennesker og dyr) og inanimat (planter, klesplagg, verktøy o.a.), og det eide hva som helst som er uavhengelig. I (5) vises noen substantiv som utgjør uavhengelig (inalienabel) eiendom til en eier som ikke er uttrykt i samdaningen.

(5)

Eier	Uavhengelig eiendom
Mennesker og dyr	<i>-aksla, -arma, -auga, -barma, -beina, -bringa, -brysta, -buka, -mælt, -skjeggja, -røsta, -vomma, -ætta</i>
Fugler	<i>-venga</i>
Fisker	<i>-finna</i>
Organismer	<i>-cella</i>
Trær	<i>-barka, -greina</i>
Kniver	<i>-blada, -egga</i>
Pistoler	<i>-kalibra</i>
Kar	<i>-bottna</i>
Hatter	<i>-bremma</i>
Klær	<i>-farga, -fibra</i>
Tall	<i>-sifra</i>
Geometriske figurer	<i>-sida, -vinkla</i>
Motorer	<i>-sylindra</i>
osv.	

Vi ser at samdaningene avgrenses av to naturlige klasser: nemlig at etterleddet må være substantiv og at det må inngå i et uavhengelig eierforhold. Innenfor dette er det stor variasjon. I (5) vises det mange eksempler på ting (vist i substantivene) som den tenkte eieren ikke kan kvitte seg med, altså avhende. Klær må ha fibre, det er en del av det som er å være klær, pistoler må ha en bestemt

kaliber, trær må ha en type bark. Dersom de ikke har fiber, kaliber eller bark, så er de ikke klær, pistol eller trær.

At samdanning er produktivt, vises også av at flere samdanninger har ganske moderne etterledd, for eksempel *–sylindra*, *–cella* og *–kalibra*.

Hvor viktig kravet om uavhengighet til en uventt eier er, kan vi se eksempler på i de helt utolkbare eksemplene i (6), se også del 5.1:

(6)

- a. * en rødvognet jente (om en jente som har en rød vogn)
- b. * en hvitstolet husmor (om en husmor som har hvite stoler)
- c. * en storkoppet tedrikker (om en tedrikker som har store kopper)

Substantivene i (6) skal på samme måte som substantivene i (3)–(5) være eiendommen til en passende, tenkt eier. Vi kan imidlertid ikke føre samme argumentasjon her som vi gjorde for eksemplene i (5). Man kan godt være jente uten å eie en vogn, man kan være husmor uten å eie stoler, og man kan være tedrikker uten å eie kopper. En vogn er ikke en del av det som er å være jente, stoler er ikke definerende for hva det er å være husmor, og kopper er ikke en del av hva det er å være en tedrikker. At uavhengighet er et krav for samdanning, vises tydelig i (6), der de forsøksvise samdanningene i nomenfrasene rett og slett ikke kan tolkes av vanlige språkbrukere.

Produktiviteten kan vises på en annen måte også. I (7)–(8) ser vi noen av korpustreffene etter et søk på etterledd som *–beint* og *–kantet*.

(7) Samdanninger med etterleddet *–beint* (fra NoWaC-korpuset, Guevara 2010)

<i>barbeint</i>	<i>lettbeint</i>	<i>sårbeint</i>	<i>stivbeint</i>
<i>langbeint</i>	<i>venstrebeint</i>	<i>firbeint</i>	<i>høyrebeint</i>
<i>breibeint</i>	<i>tobeint</i>	<i>kortbeint</i>	<i>åttebeint</i>
<i>trebeint</i>	<i>kjappbeint</i>	<i>tungbeint</i>	
<i>lavbeint</i>	<i>jevnbeint</i>	<i>tibeint</i>	

(8) Samdanninger med etterleddet *–kantet* (fra NoWaC-korpuset)

<i>firkantet</i>	<i>gullkantet</i>	<i>åttekantet</i>	<i>sekskantet</i>
<i>skarpkantet</i>	<i>flerkantet</i>	<i>mangekantet</i>	
<i>smalkantet</i>	<i>tolvkantet</i>	<i>kjempegullkantet</i>	

Funnene i (7)–(8) viser at vanlige etterledd inngår i mange ulike samdanninger. De samme eksemplene viser også at det er ytterligere en begrensning på samdaningene: Forleddet må være enten adjektiv eller tallord. Også dette er naturlig klasser. Innenfor hver klasse er det et mangfold av muligheter, illustrert her med eksempler fra ordbøker og korpus. Til tross for krav om at både forledd og etterledd må høre til visse semantiske klasser av ord, må samdaning likevel betraktes som produktivt, gitt mengden av eksempler på ulike etterledd, inkludert helt moderne ord.

3.2 Komposisjonell semantikk

Melloni & Bisetto antyder at samdaningene vanligvis ikke har en komposisjonell semantikk når de skriver om $[A+N]_N$: “[...] this pattern [...] is usually characterised by non-compositional semantics, in Slavic as well as in Romance and Germanic languages” (Melloni & Bisetto 2010: 209). Det er sant at en del av samdaningene har overført betydning og dermed er ikke-komposisjonelle, men det er like sant at det er mange som er komposisjonelle, mens noen er begge deler. Et typisk eksempel er *tykkhudet*, (9). *Bokmålsordbokas* definisjon angir begge typer betydning, (10).

(9) *Tykkhudet*

- a. Flodhesten er et kjempemessig, *tykkhudet* og nesten ubehåret dyr (Wikipedia)
- b. En politiker er en person som er så *tykkhudet* at vedkommende kan holde seg oppreist selv om han mangler ryggrad. (Finn Gustavsen)

(10) ”som har tykk hud; i overført betydning: som ikke er nærtakende, som tåler kritikk” (*Bokmålsordboka*)

Det er mange eksempler som viser etterleddet brukt i samdanninger som antagelig helst tolkes med konkret betydning snarere enn overført:

(11) Etterleddet *–hudet* brukt konkret (fra NoWaC-korpuset)

<i>tynnhudet</i>	<i>hvithudet</i>	<i>brunhudet</i>	<i>annerledeshudet</i>
<i>glatthudet</i>	<i>lyshudet</i>	<i>rødhudet</i>	<i>mørkhudet</i>

Av de åtte eksemplene i (11) er det bare to som står i *Bokmålsordboka*: *mørkhudet* og *tynnhudet*. De har altså har en kjent ikke-komposisjonell betydning. At man lett kan lage nye eksempler, er et tegn på at samdanning som ordlagingsprosess er både produktiv og komposisjonell, jamfør (12), gjort av artikkelforfatteren.

(12) Komposisjonelle, nylagde (produktive) samdanninger

Eier	Samdanning
Kanner	<i>spisshanket, rundhanket, ovalhanket</i>
Klær	<i>femlomma, sjulomma, firkantlomma</i>
Kjøleskap	<i>tohyll, smalhyllet</i>

Den semantiske betydningen til ordene i (12) ligger helt i dagen. Det dreier seg om ulike typer hanker, lommer eller hyller.

4 Samdanning og perfektum partisipp har mye til felles morfologisk

Ser man nærmere på formen til samdanningssuffikset, ser man at det varierer mellom *-d*, *-dd* (i skrift), *-t*, *-et* og *-a*. Med unntak av variasjonen mellom *-et* og *-a* (som er stilistisk eller dialektal) er variasjonen morfologisk, slik den også er for perfektum partisipp, og med de samme formene. Perfektum partisipp-formene er beskrevet i NRG, se (13). Et annet sted gjøres forøvrig denne generaliseringen: “Disse suffiksene [altså samdanningssuffikset *-et/-a*, JBJ] er formelt identiske med endelsen i perfektum partisipp av svake verb [...]” Faarlund et al. (1997: 120).

(13) Fonologisk form på perfektum partisipp, NRG (Faarlund et al. 1997: §7.1.3.2–7.1.4.2.2.7) og samdanning [JBJ].

(a) 1. klasse (Faarlund et al. 1997: 482).

Stamme på konsonantgruppe, dobbeltkonsonant, enkeltvokal, diftong:
dumpa/dumpet, krasa/krafset, bukka/bukket, roa/roet

[JBJ: *breikjefta/breikjeftet, smalegga/smalegget, toarma/toarmet, smalstroppa/smalstroppet, sidrumpa/sidrumpet*]

- (b) 2. klasse (Faarlund et al. 1997: 483).

Stamme på stemt konsonant, diftongene *-ei* og *-øy*:

levd, øvd, bygd, tygd, dugd, dreid, føyd

[JBJ: *røydøyd, smalmeid*]

Stamme på enkeltvokal:

dødd, skadd, rådd, bodd, skrudd, tidd, skjedd

[JBJ: *tørrskodd, ??smalskidd* (heller: *smalskia*)]

Ellers *-t*:

tapt, drept, kokt, stuft, lært, hørt, blåst, vist

[JBJ: *tobeint, brattlendt, frilynt, fâmælt, hardhendt, nærsynt*]

Det er nærliggende å anta at denne likheten ikke er tilfeldig, men at det faktisk er samme suffiks. Det skal vi undersøke nærmere i neste del.

5 Samme suffiks i perfektum partisipp og samdanning

5.1 Adjektiv-avledningssuffikset er begrenset til noen stammer

Vi så ovenfor at samdanningssuffikset er et avledningssuffiks som danner adjektiv av en sammensatt substantivstamme. Perfektum partisipp dannes av det samme suffikset heftet på en verbstamme. Siden avledningssuffikset kan settes på både verbstammer og sammensatte substantivstammer, må vi spørre om det kan brukes mer generelt, altså om det bare er veldig anvendelig og kan hekte seg på det meste. En kort gjennomgang av noen muligheter viser at dette ikke er tilfellet. (14a–d) viser at suffikset ikke kan brukes med enkle substantiv, sammensetninger av substantiv-substantiv, substantiv der det er et avhendelig eiendomsforhold, eller andre slags verb (se også del 3.1).

(14)

- a. Enkle substantiver

*huda (en *huda* mann)

*øyd (en *øyd* dame)

- *armet (en *armet lysestake*)
- *egget (en *egget knov*)
- *stilka (et *stilka rose*)
- b. Substantiv-substantiv-sammensetninger⁶
  - *dukkevognet (en *dukkevognet jente*)
  - *kattøyd (en *kattøyd hest*)
  - *stålegget (en *stålegget kniv*)
  - *blomsterstilka (en *blomsterstilka rose*)
- c. Substantiv med avhendelig eiendomsforhold
  - *rødvognet, *hvitstolet, *storkoppet
  - (se (6) for eksempler i nominalfraser)
- d. Alle slags verb
  - **en måttet handling*
  - *en hett dame
  - **en eksistert person*

Samdanningssuffikset og perfektum partisipp-suffikset setter begge strenge krav til stammen de kan stå til. For perfektum partisipp ser det også ut til at verbet må tilfredsstillende noen krav, kanskje noe i retning av at det ikke må være enverdig. Vi må altså lete etter en løsning som kan forholde seg til og kanskje gi svar på de ulike begrensningene som gjelder samdanning og perfektum partisipp.

5.2 Tidligere analyser

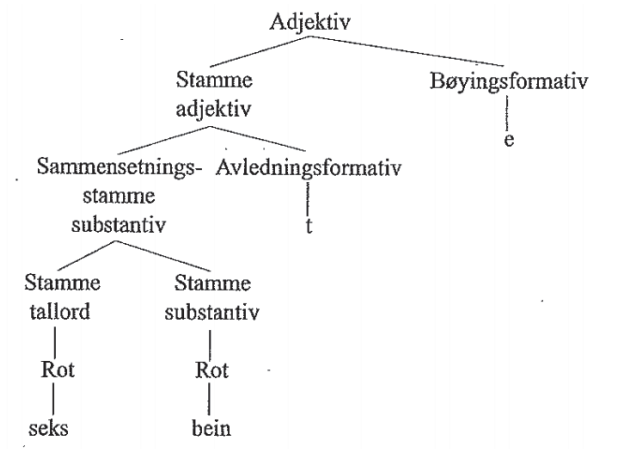
Johannessen (2001) og Melloni & Bisetto (2010) foreslår analyser for samdanning som er svært like hverandre, se (15)–(16). Melloni & Bisetto (2010) baserer sin analyse på Ackema & Neeleman (2004), som først og fremst diskuterer syntetiske N-V-sammensetninger av typen *truck-driver*. Der argumenteres det for strukturen i (16) til tross for at det finnes et ord *driver* i

---

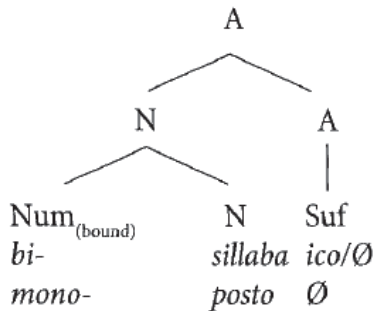
6. Redaktør Elisabet Engdahl påpeker at man finner enkelte eksempler på substantiv-substantiv-sammensetninger som likevel er akseptable samdanninger, f.eks. norsk *hjulbeint* og svensk *kattögd*. I begge tilfellene betegner substantivene “som en X”, slik at betydningen i realiteten blir ‘hjulaktig’ og ‘kattaktig’, altså at de kan analyseres som nullavledede adjektiver (konversjon). Slike samdanninger kan ikke dannes helt fritt, siden for eksempel *gepardbeint ikke uten videre er forståelig som en som løper (så fort som) en gepard. Dersom det er én bestemt egenskap ved substantivet som stikker veldig fram, ser det derimot ut til at substantivet kan inngå ved nullavledning til adjektiv: *giraffhalset*, *paddehudet*.

språket, som kunne vært satt sammen med *truck* (Ackema & Neeleman 2004: § 3.3.2, 3.3.3, 5.5, 115–6).⁷ Analysene er ganske like, her illustreres to av dem.

(15) Johannessens analyse (2001: 79)

(16) Melloni & Bisettos analyse (2010: 216), tilsvarer Ackema & Neeleman (2004)

7. Booij (2010: 49–50) presenterer en konstruksjonsgrammatisk analyse av syntetiske sammensetninger av typen *brand-bluss-er* 'brannslukkingsapparat'. Dette skal være en sammensetning av substantiv og verb, som så er satt sammen med suffikset og danner et substantiv: $[[[NV]_V \text{er}]_N]$. Samdanningene i herværende artikkel måtte ifølge konstruksjonsgrammatikkforslaget være skjemaene $[[ADJ N]_N + [N -et]_{ADJ}]$, hvor de to skjemaene i neste omgang ville slås sammen til $[[[ADJ N]_N -et]_{ADJ}]$, hvor det altså innføres et ekstra ordklasseledd som så fjernes etterpå.

Alle tre anslår at samdanningen utgjøres av en sammensetning av to røtter, som i sin tur utgjør en stamme for avledningssuffikset. Ackema & Neeleman (2004: 158) presiserer at avledningssuffikset selekterer stammen. Ingen av analysene gir noen innsikt i de mange kravene til stammen som avledningssuffikset har. I Johannessens analyse stiller avledningssuffikset det kravet at det må stå til en sammensetning, men dette er kun en deskriptiv generalisering og gir ingen forklaringskraft til de mange kravene avledningssuffikset har.

5.3 Analyse

I dette avsnittet foreslås det en analyse som forklarer hvorfor samdanning og perfektum partisipp kan ha samme suffiks, la oss kalle det samperf-suffikset for enkelthets skyld. Har de noe til felles utover at begge er avledet til adjektiv? Legg først merke til at substantivet i etterleddet i samdanning er relasjonelt, som vi allerede har omtalt gjennom at substantivet inngår i et ialienabelt eieendomsforhold med en eier, (17a), i motsetning til ikke-relasjonelle substantiver, som i (17b). Fremstillingen benytter standardnotasjon, som i Heim & Kratzer (1998: 63), Partee & Borschev (2003) og Barker (2011).

(17)

- a. [[hud]]: [$\lambda x. [\lambda y. y$ er huden som tilhører $x]$] (relasjonelt)
 b. [[katt]]: [$\lambda x. x$ er en katt] (ikke-relasjonelt)

Vi har sett at (17a) typisk inngår i samdanning, som i *en annerledeshudet dame*. (17b), som er ikke-relasjonelt, kan ikke det, **en femkattet dame*.

Verb kan også være relasjonelle, noe som er standardantakelsen for transitive verb (Heim & Kratzer 1998: 26 ff). I (18a) er verbet relasjonelt, og kan inngå i perfektum partisipp med samperf-suffikset, mens (18b) ikke er relasjonelt og da ikke kan avledes til adjektiv med dette suffikset (det går greit med andre suffikser, som *-ende: snorkende*).

(18)

- a. [[beundre]]: [$\lambda x. [\lambda y. y$ beundrer $x]$] (relasjonelt)
 b. [[snorke]]: [$\lambda x. x$ snorker] (ikke-relasjonelt)

Det kan dannes en helt grei partisipp av det relasjonelle verbet, *en beundret dame*, fra (18a), men ikke av det ikke-relasjonelle verbet, **en snorket nese*, fra (18b).⁸

Samler vi alle karakteristikaene til vårt samperf-suffiks, blir det en ganske lang rekke:

(19)

- suffikset har samme morfonologiske egenskaper uansett om stammen er substantiv eller verb
- substantivet i stammen er etterleddet i en sammensetning
- forleddet i sammensetningen er et adjektiv eller tallord
- substantivet i sammensetningen er relasjonelt
- substantivet i stammen inngår i et inalienabelt eierskapsforhold
- verbet er relasjonelt

Disse egenskapene ser ikke ut til å ha mye som forener dem utover det morfofonologiske ved suffikset og det relasjonelle ved stammen. Dette kan være et godt utgangspunkt for å forstå hvorfor de to nokså ulike stammene kan tillate det samme samperf-suffikset.

De to sentrale egenskapene som ikke er knyttet til form, er:

- Både substantivet og verbet må være relasjonelle (må ta to argumenter).
- Substantivsammensetningen må ha et adjektiv eller tallord som forledd.

Istedenfor å se samperf-suffikset som et selektert suffiks for disse to typene stamme, foreslås det her å heller se det som en refleks av en prosess. Vi kan ta samdaningen *glatthudet* som eksempel, (20).

(20)

- a. [[glatt]]: [λy.y er glatt]
- b. [[hud]]: [λx.[λy.y er huden som tilhører x]]
- c. [[glatthud(-et)]]: [λx.∃y[y er huden som tilhører x & y er glatt]]

---

8. Det går an å lage partisipper av ikke-akkusative, intransitive verb, og særlig dersom de er modifisert av adverb: *hjemkommet*, *fullgått*, *bortreist*. Slike verb er ikke relasjonelle i utgangspunktet, og går heller ikke så godt som partisipper:

(i) *en *gått* mann

(ii) *en *kommet* dame

Siden de er så mye bedre med modifiseringen, kan man lure på om de da er blitt transitivisert og så detransitivisert igjen. Det samme gjelder f.eks. *nydusjet* og *utløpt*.

‘den egenskapen å være et individ x slik at det er en y som er huden til x og som er glatt’

(20b) viser at *hud* er en transitiv relasjon, mens (20a) viser at *glatt* er ikke-relasjonelt. Når disse to settes sammen til ett uttrykk, har det foregått en detransitivisering (det andre argumentet til *hud* er blitt eksistensielt bundet), og denne prosessen har et fonologisk uttrykk, nemlig samperf-suffikset */-t/* (og eventuelt */-a/*).

Det vi for enkelthets skyld har kalt samperf-suffikset, er egentlig en refleks av en prosess, mens selve avledningen fra substantiv til adjektiv har skjedd via konversjon (nullavledning, altså avledning uten et fonologisk uttrykk).⁹

Avledning fra verbstamme har en parallell analyse, (21).

(21)

a. [[beundre]]: $[\lambda x. [\lambda y. y \text{ beundrer } x]]$

b. [[beundre(-t)]]: $[\lambda x. \exists y [y \text{ beundrer } x]]$

‘den egenskapen å være et individ x slik at det er en y som beundrer x ’

Det som forener (20) og (21) er at skrittet fra (20b) til (20c) og fra (21a) til (21b) involverer detransitivisering, altså at en argumentposisjon er fjernet ved at den er blitt eksistensielt bundet. Selv om *-et/-a* er med i objektsspråksuttrykket, foreslås det at det egentlig er en refleks av en detransitiviseringsoperasjon.

Analysen er i samsvar med Maienborns analyse av tyske tilstandspassiver (2007), som i *geöffnet* ‘opened’. Mens suffikset *-et* ikke betraktes som et avledningssuffiks (men en del av circumfikset *ge-**-et*), sees isteden avledningen til adjektiv som et nullmorfem (Maienborn 2007: 91, 98, 101). I begge tilfeller er altså suffikset noe annet enn et suffiks som selv er ansvarlig for ordklasseendringen.

Legg merke til at det som beskrives i (20), er den typiske samdanningen med *-et/-a*-suffikset. I tillegg er det eksempler innenfor denne gruppen som ikke like lett beskrives gjennom analysen i (20), som *breibeint* og *fireibeint*. I det førstnevnte er det ikke et *bein* som er bredt, men *avstanden* mellom de to beina i beinparet. Andre ord av denne typen er *smalskuldret* og *breidhoftet*, (22a). I det andre er det ikke et *bein* som er fire, men det er fire bein, (22b).

9. Det gjenstår å utarbeide en formell semantisk implementering av akkurat hvordan detransitiviseringen og den eksistensielle bindingen skjer. Dersom det skjer via en type-skiftingsoperasjon, så kan *-t* være det fonologiske uttrykket av den.

(22)

a. [[bredbein(-t)]]:

[$\lambda x. \exists y$ [y er et par bein som tilhører x & distansen mellom de to medlemmene av y er bred.]]¹⁰

b. [[firebein(-t)]]:

[$\lambda x. \exists y$ [y er et eller flere bein som tilhører x & $|y| = 4$]]¹¹

Det blir ikke gitt noen inngående analyse av disse to typene i denne artikkelen fordi det vil føre for langt.

I (23) vises det skjematisk hvordan den fonologiske realiseringen av de-transiveringingen foregår, enten stammen er et verb eller et substantiv. Det er nettopp det at begge typer, enten de er detransitiverte substantiv eller detransitiverte verb, har de samme reglene for form på suffikset, som underbygger at det er samme prosess (detransivering) i begge.

(23)

a. [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -a/w\_;$ hvor w[[+detrans]] og w[-CC]
*dumpa, breikjefta*b. [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -d/w\_;$ hvor w[[+detrans]] og w[- $\emptyset$]
*føyd, rødøyd*c. [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -dd/w\_;$ hvor w[[+detrans]] og w[-V]
*sydd, tørrskodd*d. Ellers: [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -t/w\_;$ hvor w[[+detrans]]
*spist, tobeint*e. Ellers: [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -en/w\_;$ hvor w[[+detrans], [vinne,
brekke, stikke...] *vunnen, brukken, stukken*¹²

Til tross for de åpenbare likhetene i (23), er det ikke totalt samsvar mellom suffikset i samdaning og i perfektum partisipp, for *-en* forekommer ikke med samdaning. Dette er uttrykt i (23e): Det er bare noen bestemte verb i perfektum partisipp som kan få dette suffikset. Det kan skyldes forskjeller i produktivitet: Ifølge Faarlund et al. (1997: 480, 493) er den svake *-a/-et*-verbklassen

10. Semantikken til *bredbeint*: Det finnes et par bein som tilhører x, og avstanden mellom beina er bred.

11. Semantikken til *firebeint*: Det finnes et eller flere bein som tilhører x, og antallet bein er i dette tilfellet 4.

12. Se også avsnitt 4.

produktiv. En produktiv klasse blir ofte foretrukket ved nylaginger. På denne måten kan det oppstå forskjeller mellom velkjente partisippformer på den ene siden og produktivt dannede samdanninger på den andre. Et eksempel på dette er enstavelsesverb på vokal, som får *-dd* i perfektum partisipp, mens samdanninger med samme fonologiske stamme i etterleddet ikke nødvendigvis gjør det, men følger den produktive klassen, se (24).¹³

(24)

a. sydd / *sya	(perfektum partisipp)
b. *fem-tådd / femtåa	(samdanning)

5.4 Ikke-relasjonelle adjektivavledninger

Dersom analysen i avsnitt 5.3 er riktig, skal det ikke være mulig å finne *-et/-a*-suffikset på ikke-relasjonelle stammer, enten de er substantiv eller verb. Likevel må det jo være mulighet også for ikke-relasjonelle ord til å bli avledet til adjektiv. Ved å undersøke ikke-relasjonelle ord med adjektivavledninger, kan vi få testet hva slags suffiks vi finner, og dermed om analysen er rett.

(25) viser noen ikke-relasjonelle eksempler, med adjektivavledninger. De har tydelig et helt annet suffiks, med en helt annen form, nemlig *-ete*. Legg merke til at adjektivene som avledes, har de samme ordklassene som samperf-suffikset som basis, nemlig substantiv- og verbstammer (henholdsvis (25a–c) og (25d–f)). Den store forskjellen er altså at disse ordene ikke er relasjonelle.

---

13. Det kan forøvrig nevnes at også veletablerte ord kan endre bøyning i retning av den produktive klassen. Et eksempel er bokmål *født* (av *føde*) og nynorsk *fødd*. Det er lett å finne eksempler på Internett der *-a/-et* er brukt isteden.

(i)

- I går når jeg var på hytta til Lisa, så ringte mamma å sa at marsvinet mitt (Princess) *har fødet*. (melissam.blogg.no)
- Ny undersøkelse viser at mange med spiseforstyrrelser blir friske etter de *har fødet* barn.” (www.aftenbladet.no)
- Hei dere jenter som akkurat *har føda* (www.klikk.no)
- Du har nok en fin slank kropp etter du *har føda* da:) (fiolett.blogspot.com/ 2008/)

En av fagfellene observerer at siden alle eksemplene her er aktive setninger, kan det ha oppstått et leksikalisert skille mellom supinum (i eksemplene) og partisippet *født*. Dette er en mulighet, for det er ingen sikre treff å finne ved å google.

(25)

a. [[hår]] = [$\lambda x.x$ er et hår]:	<i>hårete</i> (et hårete dyr)
b. [[fett]] = [$\lambda x.x$ er et fett]:	<i>fettete</i> (et fettete menykart)
c. [[jente]] = [$\lambda x.x$ er en jente]:	<i>jentete</i> (en litt mer jentete blogg)
d. [[kløne]] = [$\lambda x.x$ kløner]:	<i>klønete</i> (en usedvanlig klønete måte)
e. [[sprelle]] = [$\lambda x.x$ spreller]:	<i>sprellete</i> (et veldig sprellete lam)
f. [[vimse]] = [$\lambda x.x$ vimser]:	<i>vimsete</i> (en vimsete person)
- (NoWaC-korpuset)

Faarlund et al. (1997: 115) skriver om *-ete*-suffikset at det har betydninger som ‘full av’ eller ‘som ligner’. At dette *-ete*-suffikset virkelig er et annet enn samperf-suffikset, vises i det at dialekter som bare har *-a* som samperf-suffiks, likevel har *-ete* (eventuelt *-et* eller *-ut*, som begge er geografiske varianter av dette suffikset), se Faarlund et al. (1997: 120, § 2.3.3.2.4). Faarlund et al. (1997: 115) påpeker også at det i *barhodet* o.l. (altså samdaning) er et annet suffiks.

Forskjellen mellom adjektivavledningssuffikset *-ete* og adjektivavledningssuffikset *-et/-a* ligger dermed i hva slags semantiske egenskaper det er i stammen de knytter seg til (om den har relasjonelle egenskaper eller ikke), og ikke for eksempel hvilken ordklasse de har. På denne måten har de to suffikstypene komplementære stammer, hvor $\pm$ relasjonalt er den faktoren som er avgjørende for hvilken avledningsprosess som inntreffer.

6 Konklusjon

I denne artikkelen er det tatt opp mange sider ved samdaning. Det er vist at samdaning er produktivt og semantisk komposisjonelt, i motsetning til hva som har vært hevdet i litteraturen. Denne konklusjonen ble trukket ut fra et stort empirisk materiale fra korpus og ordbøker. Artikkelen har også påpekt at tidligere analyser av samdaning har liten forklaringskraft.

Sentralt her er alle de spesielle kravene samdaningssuffikset *-et/-a* har til stammen: at den må være et sammensatt ord der etterleddet er et substantiv og forleddet et adjektiv eller tallord, og at etterleddet må inngå i et uavhengelig eiendomsforhold med en unevnt possessor. Det er dessuten påfallende at perfektum partisipp har nøyaktig det samme suffikset, med så å si samme morfofonologiske realisering.

I denne artikkelen analyseres både samdanning og perfektum partisipp som en detransitiviseringsprosess av relasjonelle substantiver og verb, med suffikset som en fonologisk realisert refleks av prosessen. Slik får man fram likhetene mellom de to tilsynelatende ulike konstruksjonene, og de mange egenskapene ved samdanning framstår ikke lenger som tilfeldige krav, men inngår systematisk i analysen. En støtte for analysen er det at det finnes et annet, komplementært adjektiv-avledningssuffiks som også hektes på enten verb- eller substantiv-stammer. I motsetning til samdanningssuffikset er stammene til dette andre suffikset ikke-relasjonelle. At relasjonalt er en avgjørende faktor ved avledning er, så vidt jeg vet, en helt ny oppdagelse.

Referanser

- Ackema, Peter & Ad Neeleman. 2004. *Beyond Morphology. Interface Conditions on Word Formation*. Oxford Studies in Theoretical Linguistics. Oxford: Oxford University Press.
- Barker, Chris. 2011. Possessives and relational nouns. I Maienborn, Claudia, Klaus von Stechow & Paul Portner (red.): *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Bauer, Laurie. 2001. *Morphological Productivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Booij, Gert. 2005. Compounding and derivation: evidence for Construction Morphology. I Wolfgang U. Dressler, Franz Rainer, Dieter Kastovsky and Oskar Pfeiffer (red.): *Morphology and its Demarcations*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 109–132.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie, & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grov, Astrid Marie. 2009. *For venstrehendte er det dei høgrehendte som er feilhendte: Ein studie av uavhengdelege samansetjingar i norsk*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo. Begrenset tilgang.
- Guevara, Emiliano. 2010. NoWaC: a large web-based corpus for Norwegian. *Proceedings of the NAACL HLT 2010 Sixth Web as Corpus Workshop*. Association for Computational Linguistics. http://clair.eecs.umich.edu/aan/paper.php?paper_id=W10-1501#pdf
- Hansen, Erik & Lars Heltoft. 2011. *Grammatik over det Danske Sprog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, København: Syddansk Universitetsforlag.

- Heim, Irene & Angelika Kratzer. 1998. *Semantics in Generative Grammar*. Oxford: Blackwell.
- Johannessen, Janne Bondi. 2001. Sammensatte ord. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19, 59–92.
- Lie, Svein. 1994. Partisipper = adjektiver. I Jens Allwood et al. (red.): *Proceedings from The XIVth Scandinavian Conference of Linguistics and The VIIIth Conference of Nordic and General Linguistics*, vol 2., Göteborg: Göteborgs universitet, 247–258.
- Maienborn, Claudia. 2007. Das Zustandspassiv: Grammatische Einordnung - Bildungsbeschränkungen - Interpretationsspielraum. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik* 35, 83–115.
- Melloni, Chiara & Antonietta Bisetto. 2010. Parasyntetic compounds. I Scalise, Sergio & Irene Vogel (red.): *Cross-Disciplinary Issues in Compounding*. Amsterdam: John Benjamins, 199–218.
- Partee, Barbara H. & Vladimir Borshev. 2003. Genitives, relational nouns, and argument-modifier ambiguity. I Ewald Lang, Claudia Maienborn & Cathrine Fabricius-Hansen (red.): *Modifying Adjuncts*. (Series: Interface Explorations). Berlin: Mouton de Gruyter, 67–112.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik (= SAG)*. Stockholm: Norstedts.

Lenker

Bokmålsordboka

<http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi?appid=72&tabid=3174>

Nynorskordboka

<http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi?appid=73&tabid=2562>

Norwegian Web as a Corpus

http://hf-tekstlab.uio.no/glossa2/?corpus=nowac_1_1

Sammensetningsanalyse, bokmål:

<http://inger.uib.no/perl/search/search.cgi?appid=72&tabid=3506>

Sammensetningsanalyse, nynorsk:

<http://inger.uib.no/perl/search/search.cgi?appid=73&tabid=3507>

Summary

A special group of parasyntetic compounds (i.e. those that consist of a compounded adjective+noun with a suffix for adjectival derivation) have by and large the same morphophonological variation in the realization of their suffix

as past participles in Norwegian, viz. *-et/-a*. This is intriguing and calls for a more detailed study of the type.

Norwegian parasynthetic compounds have hardly been investigated before, but there are some general claims in the international literature. The paper therefore investigates such compounding with respect to marginality, productivity and compositional semantics. One finding, with an empirical basis in corpora and dictionaries, is that parasynthetic compounding in Norwegian is both productive and compositional.

A major finding in this paper is the fact that the suffix in parasynthetic compounds and in past participles is indeed the same suffix. Closer investigation of the nouns and verbs that occur with this suffix shows that they are relational, i.e. involve more than one argument. The parasynthetic compounds and the past participle can be analysed as detransitivized, and the suffix as a reflex of this process. The characteristics of parasynthetic compounds (especially the fact that they involve inalienable possession with an unmentioned possessor) are used to support an analysis of parasynthetic compounds and past participles as the result of similar grammatical processes. Support for this analysis comes from the fact that a different adjectival suffix exists that attaches to the same parts of speech, i.e. verbs and nouns, but which requires exactly the opposite characteristic, i.e. that of being non-relational.

Janne Bondi Johannessen
Tekstlaboratoriet og MultiLing
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
P.b. 1102 Blindern
0317 Oslo
jannebj@iln.uio.no

Det spetsställda ledets funktion i satsfläta med relativsats

Filippa Lindahl

Artikeln handlar om satsfläta med relativsats i svenska och det spetsställda ledets funktion i sådana konstruktioner. I artikeln rapporteras resultat från en undersökning av 100 satsflätor från vardagssamtal och radio. Undersökningen visar att det spetsställda ledet ofta utgör *aboutness-topik* (Reinhart 1981), men att det också kan vara satsens *rema*. I spetsställning i huvudsats kan det spetsställda ledet vara kontrastivt, men behöver inte vara det, utom när ledet varken utgör topik eller rema. I lokal spetsställning fungerar tids- och rumsadverbial ofta som *scenbyggare* (Andréasson 2007: 81ff), men den funktionen finns inte representerad bland de spetsställda leden i undersökningen. I en klar majoritet av exemplen är spetsställningen tydligt diskursmotiverad, men det finns också exempel där satsflätan bildats genom relativisering och spetsställningen främst verkar ha en syntaktisk funktion. Undersökningen visar också att den underordnade satsen spelar roll för möjligheterna att bilda satsfläta. Begränsningarna är starkare på satsfläta med relativsats än på satsfläta med *att*-sats.

Nyckelord: extraktion, informationsstruktur, relativsats, satsfläta, spetsställning, svenska

1 Inledning och bakgrund¹

I danska, norska och svenska förekommer satsfläta med relativsats, där ett led vars grammatiska funktion bestäms inuti en relativsats realiseras utanför relativsatsen (t.ex. Wellander 1939: 503ff, Allwood 1976, Teleman m.fl. 1999 band

---

1. Jag tackar deltagarna vid Grammatik i Norden 2016, liksom tre anonyma granskare och Maia Andréasson, Elisabet Engdahl och Henrik Rosenkvist för hjälpsamma kommentarer och värdefulla synpunkter.

4: 423–424).² I (1) visas ett svenskt exempel, som är hämtat från ett samtal där två personer diskuterar vart de ska gå.

- (1) A₁: vi kan gå upp på berget
 B₁: vad är det?
 A₂: slagghögen bakom stålverket
 B₂: ja där har jag inte varit
 A₃: *det* är det inte många [som har ___]

(Samtal, sept. 2015)

I A3 finns ett led, *det*, som är direkt objekt till verbet *ha* i relativsatsen, men som spetsställt. I exemplet är det spetsställda ledet kursiverat, och positionen där ledets grammatiska funktion bestäms är markerad med understreck.

Satsfläta med relativsats är omöjligt i de flesta av världens språk, vilket har föreslagits bero på universella syntaktiska restriktioner (t.ex. Ross 1967, Chomsky 1973, 2001). I de fastlandsskandinaviska språken, där den här typen av satsflätor ändå förekommer, finns också begränsningar. Erteschik-Shir (1973) uppmärksammar exempelvis kontrasten i (2) i danska.

- (2) a. Det kender jeg mange der har gjort.
 b. *Det har jeg peget paa mange der har gjort.

(Erteschik-Shir 1973: 63–64)

Exempel (2a) där relativkomplexet är komplement till *kende* är acceptabelt, medan (2b) där det är komplement till *pege på* är oacceptabelt.

Erteschik-Shir (1973, 1982) menar att det inte är meningsfullt att tala om en strukturell skillnad mellan relativsatserna i (2a) och (2b), utan att semantik/pragmatik är det som skiljer dem åt, och att kontrasten har att göra med den underordnade satsens funktion. För att det ska vara möjligt att bilda satsfläta krävs enligt Erteschik-Shir att den konstituent som ledet spetsställs ur är tillräckligt prominent i diskursen.

Vad gäller det spetsställda ledet har Engdahl (1997) visat att spetsställningen i satsfläta med relativsats ofta är diskursmotiverad; det spetsställda ledet är vanligen topik eller rema. Jensen (2002), som undersöker alla typer av

---

2. På danska används termen *sætningsknude*, och på norska *setningsknute*. Se bland andra Erteschik-Shir (1973, 1982) och Christensen & Nyvad (2014) för danska och Koch Christensen (1982), Taraldsen (1982), och Faarlund, Lie & Vannebo (1997) för norska.

satsflätor, diskuterar också deras informationsstruktur, och kommer fram till att det prototypiskt är fråga om en topic-comment-struktur. Jensen studerar liksom Erteschik-Shir danska.

Tidigare forskning pekar alltså på att informationsstruktur och pragmatik spelar en roll för möjligheterna att bilda acceptabla satsflätor, men det råder delade meningar om på vilket sätt. Vissa forskare utgår ifrån ett syntaktiskt perspektiv, men menar att en fullständig analys också innefattar pragmatik och informationsstruktur (t.ex. Platzack 1999). Goldberg (2006) menar däremot att restriktioner på satsflätor i de flesta fall beror på att det uppstår en pragmatisk krock mellan spetsställningskonstruktionen och andra konstruktioner som är inblandade, exempelvis en relativsatskonstruktion, och att informationsstruktur och språkprocessning kan förklara vilka satsflätor som är tillåtna utan hänvisning till syntaktiska restriktioner.

Goldbergs förklaring är kopplad både till den underordnade konstituentens och det spetsställda ledets funktioner. Analysen bygger på antagandet att spetsställda led i satsflätor är i diskursprominenta positioner, och Goldberg menar att det är därför en pragmatisk krock uppstår om ledets ordinarie plats finns i en del av meningen som inte är diskursprominent.

Om begränsningar på satsflätor åtminstone delvis ska följa från generella informationsstrukturella principer är en intressant fråga alltså vilken funktion spetsställda led har. Kan vi förklara vilka led som kan spetsställas utifrån ledens informationsstrukturella funktion? När det gäller studiet av satsfläta med relativsats blir de fastlandsskandinaviska språken speciellt intressanta i det här sammanhanget. Eftersom sådana satsflätor förekommer i spontant språkbruk i de fastlandsskandinaviska språken har vi ett underlag för undersökningar av spondandata med kontext.

I den här artikeln undersöker jag två frågor om det spetsställda ledet i satsfläta med relativsats utifrån ett sådant material.

1. Fyller spetsställning i satsfläta med relativsats samma funktion(er) som lokal spetsställning?
2. I vilka kontexter förekommer spetsställning ur relativsats? Är den alltid diskursmotiverad?

Undersökningen är ett bidrag till diskussionen om den roll informationsstrukturen spelar för möjligheten att bilda satsflätor mer generellt.

Undersökningsmaterialet, som beskrivs mer ingående i avsnitt 2, kan delas in två huvudtyper baserat på den syntaktiska mekanism som ger upphov till

satsflätningen: spetsställning till fundamentet i huvudsats och relativisering ur relativsats, som jag tänker mig också involverar en sorts spetsställning. Typerna behandlas var för sig i avsnitt 3 och avsnitt 4. Avsnitt 3 behandlar informationsstrukturen vid spetsställning i huvudsats, och jag jämför här spetsställda led i satsfläta med relativsats och spetsställda led i lokal spetsställning, dvs. spetsställning där luckan och det spetsställda leDET finns i samma sats. I vissa fall gör jag också jämförelser med satsfläta med *att*-sats. Avsnitt 4 behandlar relativisering ur relativsats mot bakgrund av genomgången av informationsstrukturella funktioner i avsnitt 3. I avsnitt 5 ger jag några sammanfattande kommentarer och diskuterar resultaten.

2 Material

Undersökningen som presenteras i artikeln är baserad på spontant producerade satsflätor. Dessa är hämtade från ett material om 270 satsflätor som jag samlat in mellan 2011 och 2016 som en del i en större undersökning om satsfläta med relativsats (Lindahl 2017). Talspråksexemplen i detta större material (161 stycken) kommer från vardagssamtal, radio och tv, och skriftspråksexemplen (109 stycken) från skönlitteratur, tidningstext och sociala media. Exempel från materialsamlingen följs alltid av en källnotering i parentes, som i (1). Exempel som ges utan sådan notering är konstruerade.

Vad gäller insamlingen av materialet är talspråksexemplen nedtecknade efter spontant lyssnande, dvs. att jag har samlat in satsflätor som jag observerat i min vardag.³ Detsamma gäller somliga av skriftspråksexemplen, men den delen av exempelsamlingen innehåller också en del satsflätor som samlats in via riktade sökningar efter särskilda exempeltyper.

Eftersom den större materialsamlingen är heterogen och insamlingen av skriftspråksmaterialet i viss mån varit styrd av att jag letat efter någon särskild typ av exempel är den ett dåligt underlag för generaliseringar om vad som är vanligt och ovanligt. De 100 först insamlade satsflätorna från talspråksmaterialet utgör därför det primära underlaget för de resultat som rapporteras i artikeln, och speciellt när jag rapporterar om hur vanligt något är, är det den delmängden som avses.⁴ Jag refererar till de 100 exemplen som *delmaterial A* i det följande.

-
3. Många av exemplen är hämtade från samtal där jag själv är samtalsdeltagare, men ingen av satsflätorna är producerad av mig.
  4. Med tanke på insamlingsmetoden ska generaliserbarheten av resultat baserade på delmaterialet naturligtvis inte heller överskattas.

3 Spetsställning i huvudsats

I en stor del av exemplen i delmaterial A, 93 av 100, utgörs spetsställningen av flyttning till positionen före det finita verbet i en huvudsats, dvs. positionen som kallas fundament i den skandinavistiska tradition som följer Diderichsen (1946), och Spec-CP i modern generativ grammatik.

Det finns ett flertal sätt att se på den diskursiva funktionen hos led som står i den här positionen. Det antas exempelvis ofta att led som står här typiskt utgör gammal information, bakgrundsinformation eller satsens tema (i Pragskolans bemärkelse, se Daneš 1974), eller att leDET är en topik av en eller annan sort. Även rematiska led kan realiseras i Spec-CP i huvudsatser.

Hur man väljer att beskriva ledets funktion beror delvis på om man vill karaktärisera det spetsställda ledets relation till kontexten (t.ex. gammal information) eller om man främst inriktar sig på ledets funktion i yttrandet. I den här undersökningen är jag intresserad av det senare av dessa alternativ, alltså det spetsställda ledets funktion i yttrandet. I min analys använder jag termerna *aboutness-topik*, *rema*, *scenbyggare* och *kontrast*. Dessa definieras mer utförligt nedan.

3.1 *Aboutness-topik och rema*

Reinhart (1981) definierar *topik* som det uttryck vars referent en sats kan sägas handla om. Jag kommer här att kalla en sådan topik för en *aboutness-topik*.⁵ I Annas yttrande i (3) är exempelvis frasen *den aboutness-topik*, och syftar tillbaka på boken om sjöhästar som nämnts i föregående yttrande.

- (3) Thomas: Var är den där boken om sjöhästar som du lånade på biblioteket?
 Anna: [_{A-TOP} Den] står i bokhyllan.

Ett test som ofta fungerar för att identifiera en *aboutness-topik* är att försöka bädda in satsen som ska undersökas i en *about*-mening (Reinhart 1981: 65).

(4) **Test för aboutness-topik**

Satsen kan parafrastras med en *about*-mening som i *Hon sa om {DP} att {XP}*.

---

5. *Aboutness-topik* överlappar delvis med *tema* och andra typer av *topik* som diskuterats i litteraturen. För en översikt över informationsstrukturella termer och begrepp, se Vallduv & Engdahl (1996) och Andréasson (2007).

About-meningen signalerar att nominalfrasen är aboutness-topik i den underordnade satsen, dvs. att den underordnade satsen i *about*-meningen handlar om nominalfrasens referent. Enligt Reinhart innebär det att en sats bara kan parafraseras med en *about*-mening med ett naturligt och välformat resultat om nominalfrasen kan vara dess topik.

Testet bekräftar att frasen *den* är en naturlig aboutness-topik i Annas yttrande i (3), eftersom *about*-meningen i (3') är en naturlig omskrivning.

(3') Anna sa om {den} att {den står i bokhyllan}.

I delmaterial A är aboutness-topik den vanligaste funktionen för det spetsställda ledet i satsfläta med relativsats. Ett exempel finns i (5).

(5) där borta är det ett annat träd där äpplena är mogna och [_{A-TOP} dom äpplena] är det egentligen ingen [som gillar __]
(Samtal, sept. 2014)

Satsflätan finns i exemplets andra huvudsats, och vi kan tänka oss att den satsen handlar om den referent som topikfrasen *dom äpplena* denoterar. Testet för aboutness-topik styrker en sådan tolkning.

(5') Hon sa om {dom äpplena} att {det egentligen inte är någon som gillar dom}.

I lokal spetsställning i svenska, norska och danska kan spetsställda topikfraser vara icke-kontrastiva (se Engdahl & Lindahl 2014). Exemplet från svenska i (6) illustrerar detta.

(6) A: Var är cykeln?
B: [_{A-TOP} Den] ställde jag __ i garaget.
(Engdahl & Lindahl 2014: 2)

Här ställer A en fråga om en cykel. I B:s svar har det anaforiska pronomenet *den*, som är yttrandets aboutness-topik, spetsställt. Det som är intressant här

är alltså att spetsställningen inte ger upphov till någon kontrast, vilket annars är vanligt vid spetsställning i många språk, exempelvis engelska.⁶

Icke-kontrastiva topikfraser förekommer också i satsfläta med relativsats, vilket illustreras i (7).

- (7) A: måste inte brödet ligga på en sån? [visar en liten assiett]
 B: [_{A-TOP} det] tycker inte JAG men [_{A-TOP} det] kanske det finns dom
 [som tycker __]

(Samtal, juni 2015)

Exemplet är hämtat från ett samtal där A och B är i färd med att duka middagsbordet. A:s fråga aktualiserar propositionen BRÖDET MÅSTE LIGGA PÅ EN ASSIETT. I B:s yttrande uttrycks denna proposition som topik i två satser, båda gångerna i form av ett spetsställt anaforiskt pronomen. I den första satsen, där spetsställningen är lokal, sägs om propositionen att B inte tycker så. I satsflätan, som utgör den andra delen av yttrandet, fyller B på med att det kanske finns andra som inte håller med henne: det kanske finns dom som tycker att brödet måste ligga på en assiett. I satsen med lokal spetsställning i B:s yttrande finns kontrastbetoning på subjektet, men i själva satsflätan är varken den spetsställda topikfrasen eller subjektet kontrastivt.

När det spetsställda ledet är aboutness-topik utgörs det ofta av en definit DP, men även andra frastyper förekommer (se Lindahl 2010 för en översikt). Exempelvis kan en hel CP spetsställas, som i B:s yttrande i (8).

- (8) A: det är nog tänkbart att man kan (.) förstöra rätt mycket på det sättet (.) att en del arter (.) blir (.) mer eller mindre utrotade genom att man förstör biotopen
 det kan alltså tänkas
 B: men [_{A-TOP} hur stora miljökonsekvenserna blir] är det ingen [som kan svara på __ idag] eftersom det här är första gången nån får tillstånd att bryta metaller på havsbotten

(Vetenskapsradion, 29 april 2014)

---

6. I motsvarande engelska exempel i (i) går det bra att spetsställa ett demonstrativt pronomen, *that*, men inte *it*.

(i) A: Where did you put the bike?
 B: {*That* | *It} I put in the garage.

Testet för aboutness-topik fungerar bara för nominalfraser, men om vi tillåter oss att skriva om den spetsställda underordnade frågan till *den frågan* kan vi se att satsflätan verkar kunna parafraseras med en *about*-mening.

(8') B sa om {den frågan} att {det inte är någon som kan svara på den idag}.

När den underordnade satsen skrivits om, ser vi att resten av satsflätan kan fungera som en kommentar som utsägs om den frågeställning den underordnade frågan introducerar, nämligen ett konstaterande att ingen kan besvara den. Ur den synvinkeln kan vi se det som att själva frågeställningen är det som satsflätan säger något om, men att frågeställningen kan uttryckas med olika topikfraser, antingen som underordnad fråga eller som nominalfras. Detta att ledet måste formuleras om avslöjar något intressant. Samtidigt som det spetsställda ledet i någon mening alltså fungerar som aboutness-topik har det ytterligare en funktion. Man kan se det som att B i och med sitt yttrande i (8) både introducerar en ny frågeställning – den som aktualiseras av den underordnade frågan – och säger något nytt om frågeställningen. Den underordnade frågan får därmed två funktioner. I ett tidigare arbete (Lindahl 2011) argumenterar jag för att spetsställda underordnade satser ofta fungerar som *utvecklande topik* i satsflätor. Det spetsställda ledet i (8) är ett exempel på just en sådan topik; det fungerar som aboutness-topik samtidigt som det introducerar en ny frågeställning i diskursen.

I lokal spetsställning kan det spetsställda ledet i vissa fall utgöra svar på en fråga som aktualiserats i kontexten, som i (9). Exemplet är från ett radiosegment om terrorattackerna i Paris den 13 november 2015, och reportern återger en sekvens från en intervju.

(9) och när jag frågade hur hon kände det idag sa hon ”nä [_{REMA} RÄDD] är hon inte ___”

(P1 Godmorgon världen, 15 nov. 2015)

Led som på detta sätt bidrar med den information som efterfrågas i kontexten utgör yttrandets *rema*. I delmaterial A finns ett exempel där ett rematiskt led spetsställts ur en relativsats (10).

(10) A₁: du tänkte att det hade nånting med mört å göra som är en fisk?
B₁: hehehe näe det där var en helt galen (.) hehe tanke som kom upp när vi (.) när vi diskutera det här

- A₂: vadå vad är det för?
 B₂: [_{REMA} att det skulle nappa väl i skymningen eller nåt sånt där till exempel] var det nån [som hade en teori kring __]
 (Språket i P1, 9 sept. 2014)

Det här exemplet är hämtat från en diskussion i radioprogrammet Språket i P1, och handlar om ursprunget för uttrycket *kura mörtning*. Programledaren A pratar med inringaren, och är intresserad av vad hon och hennes vänner tror att uttrycket betyder. Satsflätan finns i B₂, och det spetsställda ledet fungerar som ett direkt svar på frågan i A₂.

3.2 Kontrast

Kontrast framhäver ett element gentemot andra element i en tillgänglig jämförelsemängd. Både topikfraser och rematiska fraser kan vara kontrastiva (se t.ex. Andréasson 2007). Detta gäller också när de spetsställs ur relativsats. En spetsställd kontrastiv topik i satsfläta med relativsats finns i (11). Det kontrastiva ledet är markerat med versaler.

- (11) A: ja men Jhonny med Jh menar jag alltså
 B: nej men DET finns det väl ingen [som heter __]?
 (Samtal, okt. 2011)

Exemplet är hämtat från ett samtal om ovanliga stavningar av namn. Det spetsställda pronomenet i B:s yttrande uttalades med kontrastbetoning, och syftar tillbaka på namnet Jhonny stavat med Jh, som kontrasteras mot en mängd andra namn som tidigare diskuterats, och som folk heter. Som nämnts i avsnitt 2.1 måste topikfraser som spetsställs ur relativsats dock inte framkalla idén om en kontrastmängd, och detsamma gäller rematiska led. I (10) ovan finns ingen tydlig kontrastmängd till det spetsställda rematiska ledet i B₂.

Delmaterial A innehåller däremot några exempel där kontrast verkar obligatoriskt. Ett särskilt intressant exempel finns i (12), hämtat från ett samtal om vilda djur i Kalifornien.

- (12) A: men jag tror att det finns lite farligare än i Sverige i alla fall
 B: ja [ett LODJUR] har jag inte hört talas om någon [som blivit uppäten av __]
 (Samtal, sommaren 2013)

Testet för aboutness-topik fungerar dåligt här. *About*-meningen i (12') är inte en bra parafraas, eftersom (12) inte handlar om något specifikt lodjur.

(12') Hon sa om {ett lodjur} att {hon inte har hört talas om någon som blivit uppäten av det}.

Det B vill säga är snarare att han inte hört talas om någon som blivit uppäten av något lodjur överhuvudtaget. Det betyder att nominalfrasen *ett lodjur* får en icke-specifik tolkning här, trots att den är spetsställd. Enligt testet är den alltså inte en bra aboutness-topik. Det spetsställda ledet tycks heller inte uppenbart kunna tolkas som rema.

B:s yttrande uttalades med kontrastiv betoning på ordet *lodjur*. Lodjur kontrasteras mot pumor, som finns i Kalifornien och som varit på tal något tidigare i konversationen. En tänkbar kontrastmängd finns alltså i kontexten i form av hypertemat vilda djur (som man kan bli uppäten av).⁷

Kontrastiv betoning har också det spetsställda ledet i (13).

(13) nu ska vi prata om ett par (.) små (.) vanliga ord (.) [ALLTFÖR vanliga] (.) är det många [som tycker ___] (.) eller tänker
(Språket i P1, 22 maj 2012)

Även här har vi att göra med ett led som inte uppenbart fungerar som en bra topik eller kan tolkas som rema, men som går bra att spetsställa. Här finns ingen uppenbar kontrastmängd i kontexten, men eftersom ledet har kontrastbetoning, framkallas idén om en kontrastmängd ändå. Jfr följande exempel från Andréasson (2007).

(14) a. – Vad irriterad du ser ut. Är det något särskilt?
b. – Ja, MIN hund får inte komma med på julfesten.
(Andréasson 2007: 87)

Här är *min* i (14b) kontrastivt betonat, och yttrandet presupponerar att någon annans hund får komma på festen. Det spelar ingen roll att inga andra hundar finns tillgängliga i kontexten sedan tidigare.

---

7. En granskare påpekar att en generisk tolkning av den spetsställda frasen är möjlig här. Då kan man se resten av meningen som en kommentar om typen lodjur i allmänhet. För det vidare resonemanget i det här avsnittet är det intressant att notera att kontrastbetoning tycks nödvändigt för att en sådan tolkning ska vara möjlig.

När det gäller exemplet i (13) framkallas idén om olika grader av vanlighet, och man kan tänka sig att *ALLTFÖR vanliga* kontrasterar med exempelvis *LAGOM vanliga*.

En hypotes är att den kontrastiva tolkningen licenserar spetsställning i fall där den inte licenseras genom att ledet kan tolkas som topik eller rema. I så fall skulle möjligheten att med hjälp av betoning tvinga fram en kontrastmängd fungera som en sista utväg om ingenting annat i kontexten kan licensera spetsställningen. En sådan hypotes stöds av det faktum att en satsfläta med relativsats som inte låter naturlig ofta blir lättare att tolka om man lägger kontrastbetoning på det spetsställda ledet. Vidare forskning behövs för att pröva hypotesen mer systematiskt.

3.3 En begränsning

I lokal spetsställning fungerar det spetsställda ledet ofta som scenbyggare, vilket illustreras i (15), där *efter en liten stund* fyller den funktionen.

- (15) A: Vad hände sen?
 B: [Efter en liten stund] smög hon ut från bion __.

Scenbyggare är adverbiala uttryck som bygger upp en slags scen för resten av yttrandet och som anger omständigheter som inte nödvändigtvis redan är aktuella, men inte heller är det som talaren eller skribenten huvudsakligen vill förmedla genom yttrandet (Andréasson 2007: 81ff).

Det verkar inte möjligt att spetsställa ett adverbial som *efter en liten stund* ur en relativsats (16).

- (16) a. A: Vad hände sen?
 B: [Efter en liten stund] träffade jag en tjej [som smög ut från bion] __.
 b. *[Efter en liten stund] känner jag en tjej [som smög ut från bion __].

B:s yttrande i (16a) är inte ogrammatiskt. Däremot modifierar adverbialet här matrisverbet, och anger alltså när B träffade tjejen, inte när tjejen smög ut från bion. Om en sådan tolkning blockeras, t.ex. om vi väljer ett matrisverb som inte är kompatibelt med adverbialet *efter en liten stund*, blir meningen mycket svår att tolka överhuvudtaget, vilket illustreras i (16b).

Begränsningen gäller inte för satsflätor i allmänhet. I satsfläta med *att*-sats kan led som *efter en liten stund* spetsställas, som (17) visar.

- (17) A: Vad hände sen?
 B: [Efter en liten stund] tror jag [att hon smög ut från bion __].

Här ska *efter en liten stund* mest sannolikt tolkas som en modifiering av aktionen som uttrycks av verbet i relativsatsen. Satsen handlar alltså inte om när B tror något, utan om när smygandet skedde.

Tids- och rumsadverbial *kan* i vissa fall spetsställas ur relativsatser. Ett exempel på det ser vi i (18).

- (18) Barnen har ju äntligen börjat sova nån halvtimme längre (mkt för småbarnsföräldrar) så [imorgon] vet jag tre trötta barn [som kommer vara ganska sega __].

(Språkbanken: Bloggmix 2013)

Imorgon modifierar här aktionen i relativsatsen, och inte den aktion som uttrycks i matrissatsen, och (18) är alltså en satsfläta. Frågan är vad som är skillnaden mellan led som *imorgon*, som alltså kan spetsställas ur en relativsats, och led som *efter en liten stund*, som inte kan det. En möjlighet är att det har att göra med adverbialens semantik. Medan *imorgon* är deiktiskt och syftar på en väl avgränsad entitet, är *efter en liten stund* vagt, och innefattar en relation mellan flera tidpunkter. Om led som spetsställs ur en relativsats måste vara topik, rema eller kontrastiva i huvudsatser kan man tänka sig att *imorgon* i (18) kan spetsställas på grund av att det är en avgränsad tidpunkt och att tidpunkter kan fungera som aboutness-topik. Adverbiella uttryck som är semantiskt mer komplexa, som *efter en liten stund*, bidrar däremot inte med någon enkelt urskiljbar entitet som vi kan säga något om, och är därför inga bra topikkkandidater. Däremot kan sådana led fungera som scenbyggare i den lokala satsen.⁸

---

8. Givet observationen om kontrast i avsnitt 3.2 borde exempel som (16b) kunna förbättras om vi sätter dem i en kontext där det spetsställda ledet naturligt kan få en kontrastiv tolkning. I (i) har jag försökt skapa en sådan kontext, och exemplet tycks åtminstone något bättre.

(i) A: Var det någon som smög ut redan när filmen började?
 B: [?]Nej, men [efter en liten STUND] känner jag en tjej [som smög ut __].

4 Relativisering ur relativsats

I en klar majoritet av exemplen i delmaterial A är satsflätan alltså bildad genom spetsställning till fundamentet i en huvudsats, och vi såg i avsnitt 3 att sådana led är aboutness-topik, rema eller framkallar en kontrastmängd. Vad gäller dessa led kan vi tydligt se en koppling mellan spetsställning och diskursfunktion. I delmaterialet finns också sju exempel där satsflätan bildats genom relativisering ur relativsats, som i (19a–c).

- (19) a. det är sånt₂ [Op₂ som jag tror att vi är många₁ [Op₁ som __₁ är fundersamma över __₂]]
(P1 Kossornas planet, 18 feb. 2012)
- b. vi kanske ska be att få låna skräcksalen nere på konst och musik där₂ [där₂ man inte ser dom₁ [Op₁ som __₁ sitter __₂]]
(Samtal, okt. 2014)
- c. och sen så sa dom [”Aron du får sparken”]₂ [vilket₂ det inte är första gången₁ [Op₁ jag hör nån säga __₂ __₁]]
(Aron Flam, stand-up, 2015)

I vart och ett av exemplen i (19) finns två relativsats, den ena inbäddad i den andra. Själva satsflätan bildas genom relativisering av ett led i den djupare inbäddade relativsatsen.

I svenska *som*-relativer finns inget synligt spetsställt led, men en vanlig analys är att en osynlig operator flyttar till Spec-CP i sådana relativsats (t.ex. Platzack 2000). I (19a–c) är de djupast inbäddade relativsatserna alla av sådan typ. I (19a) är också den andra relativsatsen en *som*-relativ⁹, medan (19b) har en adverbial relativsats med *där* som relativt adverb, och (19c) har *vilket* som relativt pronomen.

Vad gäller diskursfunktion är det inte uppenbart att det måste vara någon särskild relation mellan det spetsställda ledet i en relativsats och resten av relativsatsen, eller för den delen mellan relativsatsens huvud och relativsatsen. Det finns visserligen analyser av relativsats som räknar med att de måste stå i en aboutness-relation till huvudet, som då utgör topik (Van Valin & LaPolla

---

9. I skrift utan kontext kan (19a) läsas som en emfatisk omskrivning, där *sånt* är pivån, och den relativa bisatsen fungerar som utbrytningskomplement och är logiskt presupponerad, men när man lyssnar på exemplet framstår det som mer sannolikt att det är fråga om en vanlig restriktiv relativsats.

1997: 626ff). Det antagandet är ganska rimligt om vi talar om icke-restriktiva relativsatsar, där relativsatsen lägger till extra information om huvudet. Den *vilket*-inledda relativsatsen i (19c) är ett tydligt exempel på detta. Relativsatsen kan ses som ett tillägg av information om yttrandet ”Aron, du får sparken”.

Men i restriktiva relativsatsar är relationen mellan relativsatsen och huvudet inte en aboutness-relation. Det blir tydligt om vi ser på exempel som (20), där relativsatsens huvud är kvantifierat.

- (20) Anna kan räkna upp namnen på alla människor₁ [Op₁ som ___₁ har bestigit Kebnekaise].

Relativsatsen i (20) handlar inte om alla människor, eftersom (20) inte implicerar att alla människor har bestigit Kebnekaise. Den säger heller ingenting om gruppen människor i allmänhet. Istället avgränsar relativsatsen huvudets syftning genom att peka ut en delmängd av gruppen människor.

Vid satsflätning måste den djupast inbäddade relativsatsen vara restriktiv (Engdahl 1997, Platzack 1999, Telemann m.fl. 1999). Men den övre relativsatsen kan vara antingen icke-restriktiv, som i (19c) eller restriktiv. Ett otvetydigt exempel på det senare finns i (21).

- (21) Vi makulerade alla tidskrifter om ämnen₂ [Op₂ som vi inte har någon₁ på institutionen [Op₁ som ___₁ håller på med ___₂]].

Den relativsats som bildats genom flytt av Op₂ är restriktiv, och avgränsar huvudet *ämnen*.

Jag har här antagit att det led som spetsställs är en relativoperator. Andra analyser utgår från idén att relativsatsens huvud genereras inuti relativsatsen (t.ex. Kayne 1994). Oavsett vilken typ av analys man utgår ifrån är relationen mellan huvudet och relativsatsen i en restriktiv relativsats avgränsande och inte en aboutness-relation. Spetsställningen kan alltså inte enkelt sägas motiverad av att operatoren (eller det flyttande huvudet) kopplar samman en topik med en sats som handlar om den. Slutsatsen vi måste dra givet exempel som (21) blir att en aboutness-relation inte är nödvändig i den här typen av satsflätor. Den likhet som finns mellan spetsställningen i relativisering och spetsställning till fundamentet i huvudsats verkar främst vara syntaktisk. Båda typerna av spetsställning kan analyseras som flyttning av ett led till Spec-CP.

5 Avslutande kommentarer

I artikeln har jag undersökt det spetsställda ledets funktion i satsfläta med relativsats, och har besvarat två frågor: om spetsställning i satsfläta med relativsats fyller samma funktion(er) som lokal spetsställning, och om spetsställningen alltid är diskursmotiverad. Frågeställningarna motiverades av den mer övergripande frågan om vilken roll informationsstrukturella principer ska ges i analysen av begränsningar på satsflätor.

Undersökningen har visat att spetsställda led i satsfläta med relativsats ofta fungerar som aboutness-topik. Det finns också ett exempel där det spetsställda ledet är rema. De här funktionerna har spetsställda led också ofta i lokal spetsställning, och såtillvida liknar alltså spetsställning ur relativsatser lokal spetsställning. Det spetsställda ledet kan vara kontrastivt, men det behöver inte vara det, utom i vissa speciella fall, exempelvis när en indefinit nominalfras med icke-specifik tolkning spetsställs.

Vidare visade undersökningen att begränsningarna på satsfläta med relativsats är starkare än begränsningarna på lokal spetsställning och satsfläta med *att*-sats, åtminstone på ett sätt, nämligen att vissa scenbyggande tidsadverbial, som *efter en liten stund*, inte verkar kunna modifiera bara aktionen som uttrycks av verbet i relativsatser. I de fall där ett tidsadverbial är spetsställt och bara modifierar aktionen i relativsatser tycks det vara frågan om adverbial som *imorgon*, som denoterar lätt avgränsade och urskiljbara tidpunkter. Jag föreslog att anledningen att ett adverbial som syftar på en sådan tidpunkt kan spetsställas är att tidpunkten kan fungera som aboutness-topik. Fraser som *efter en liten stund* är för vaga för att vara bra kandidater för att utgöra topik. Spetsställning ur *att*-sats är inte begränsat på samma sätt; här går det bra att spetsställa adverbial som *efter en liten stund*.

Förutom spetsställning i huvudsats förekommer satsflätor bildade genom relativisering ur relativsats. Relativsatsens huvud måste då inte stå i en aboutness-relation till resten av relativsatser, men det kan göra det, som i icke-restruktiva satser. Spetsställningen är en följd av hur man bildar relativsatser i svenska, vilket också kan ses som flyttning till Spec-CP.

För att återknyta till den mer övergripande frågan om informationsstrukturens roll i att förklara när man kan bilda satsflätor, blir svaret, mot bakgrund av undersökningen, att informationsstrukturella generaliseringar bidrar med viktiga insikter, men att de inte räcker för att förklara hela mönstret. I undersökningen framträder visserligen tydliga informationsstrukturella mönster när det gäller det spetsställda ledet. Men det att satsfläta med relativsats är mer begränsad än lokal spetsställning och satsfläta med *att*-sats får ingen uppenbar

förklaring utifrån de informationsstrukturella och pragmatiska principer som föreslagits av exempelvis Goldberg (2006) och Erteschik-Shir (1973, 1982). Studiet av det spetsställda ledets funktion kan bidra med ledtrådar till de begränsningar som finns på satsflätor, men en fullständig analys måste också säga något om skillnaden mellan relativsatser och *att*-satser, och förklara varför just relativsatser uppvisar de begränsningar vi ser. Sett ur ett vidare perspektiv måste också skillnaden mellan de fastlandsskandinaviska språken och språk som inte tillåter satsfläta med relativsats förklaras.

En intressant fråga för vidare forskning är om det finns någon koppling mellan observationen att kontrast förbättrar satsflätor som annars är omöjliga, och observationen att spetsställda adverbial begränsas av sin denotationstyp.

Referenser

- Allwood, Jens. 1976. The complex NP constraint as a non-universal rule and some semantic factors influencing the acceptability of Swedish sentences which violate the CNPC. *University of Massachusetts Occasional Publications in Linguistics II*, 1–20.
- Andréasson, Maia. 2007. *Satsadverbial, ledföljd och informationsdynamik i svenskan*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Chomsky, Noam. 1973. Conditions on Transformations. I Anderson, Stephen R. & Paul Kiparsky (red.): *A Festschrift for Morris Halle*. Cambridge, MA: MIT Press, 232–286.
- Chomsky, Noam. 2001. Derivation by Phase. I Kenstowicz, Michael (red.): *Ken Hale: A Life in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1–52.
- Christensen, Ken Ramshøj & Anne Mette Nyvad. 2014. On the nature of escapable relative islands. *Nordic Journal of Linguistics* 37-1, 29–45.
- Christensen, Kirsti Koch. 1982. On Multiple Filler-Gap Constructions in Norwegian. I Engdahl & Ejerhed (red.), 77–98.
- Daneš, František. 1974: Functional Sentence Perspective and the Organization of the Text. I Daneš, František (red.): *Papers on Functional Sentence Perspective*. Prague: Academia, 106–128.
- Diderichsen, Paul. 1946. *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal.
- Engdahl, Elisabet. 1997. Relative clause extractions in context. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 60, 51–79.

- Engdahl, Elisabet & Eva Ejerhed. 1982. *Readings on Unbounded Dependencies in Scandinavian Languages*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Engdahl, Elisabet & Filippa Lindahl. 2014. Preposed object pronouns in mainland Scandinavian. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 92, 1–32.
- Erteschik-Shir, Nomi. 1973. *On the Nature of Island Constraints*. Doktorsavhandling, Massachusetts Institute of Technology.
- Erteschik-Shir, Nomi. 1982. Extractability in Danish and the Pragmatic Principle of Dominance. I Engdahl & Ejerhed (red.), 175–191.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goldberg, Adele. 2006. *Constructions at Work. The Nature of Generalization in Language*. New York: Oxford University Press.
- Jensen, Anne. 2002. Sætningsknuder i dansk. *NyS Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori* 29, 105–124.
- Kayne, Richard S. 1994. *The Antisymmetry of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lindahl, Filippa. 2010. Spetsställda led och rematiska relativter. En korpusstudie av satsflätor med presenteringsomskrivning/existentialsats. Magisteruppsats, Göteborgs universitet.
- Lindahl, Filippa. 2011. Spetsställda bisatser i satsfläta med relativsats. *Språk och stil* 21, 199–204.
- Lindahl, Filippa. 2017. *Extraction from relative clauses in Swedish*. Doktorsavhandling, Göteborgs universitet.
- Platzack, Christer. 1999. Satsfläta med relativsats. I Haskå, Inger & Carin Sandqvist (red.): *Alla tiders språk. En vänskrift till Gertrud Pettersson november 1999*. Lund: Lunds universitet, 189–199.
- Platzack, Christer. 2000. A Complement-of-N⁰ Account of Restrictive and Non-Restrictive Relatives. The Case of Swedish. I Alexiadou, Artemis, Paul S. Law, André Meinunger & Chris Wilder (red.): *The Syntax of Relative Clauses*. Amsterdam: John Benjamins, 265–308.
- Reinhart, Tanya. 1981. Pragmatics and linguistics: An analysis of sentence topics. *Philosophica* 27-1, 53–94.
- Ross, John Robert. 1967. *Constraints on Variables in Syntax*. Doktorsavhandling, Massachusetts Institute of Technology.
- Taraldsen, Knut Tarald. 1982. Extractions from Relative Clauses in Norwegian. I Engdahl & Ejerhed (red.), 205–221.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts.

- Vallduvi, Enric & Elisabet Engdahl. 1996. The linguistic realization of information packaging. *Linguistics* 34-3, 459–519.
- Van Valin, Robert D. & Randy J. LaPolla. 1997. *Syntax: Structure, Meaning and Function*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wellander, Erik. 1939. *Riktig svenska. En handledning i svenska språkets vård*. Stockholm: P. A. Nordstedt & Söner.

Summary

This article presents data on extraction from relative clauses in Swedish and discusses the function of the preposed phrase in such constructions. Results from a study of 100 extraction sentences from conversation and radio are reported. The study shows that the preposed phrase is often an *aboutness topic* (Reinhart 1981), but that it can also function as the information *focus* of the sentence. In main clauses, the preposed phrase can be contrastive but it does not have to be, unless it is neither the topic or the focus of the sentence. In local preposing, time and place adverbials often function as *scene-setters* (Andréasson 2007), but there are no preposed phrases with this function in the 100 sentences in the study. In a majority of the examples in the data set, the preposing is related to a particular discourse function, but there are also examples of relativization out of relative clauses. This can be seen as preposing of a relative operator and the function is primarily syntactic. Although information structure and discourse function are important in accounting for the extractions, it is not clear how a purely pragmatic approach can account for the fact that extraction from relative clauses is more restricted than extraction from *that*-clauses.

Filippa Lindahl
Göteborgs universitet
Institutionen för svenska språket
Box 200
SE-40530 Göteborg
filippa.lindahl@svenska.gu.se

Extraction from Adjunct Islands in Swedish

Christiane Müller

This paper investigates restrictions on the reported possibility to extract from adjunct clauses in Swedish. I report results from an acceptability judgement study showing that extraction is constrained by the following factors: (i) the degree of syntactic integration of the adjunct clause, (ii) the internal syntax of the adjunct clause, and (iii) semantic coherence. Regarding factor (i), extraction is degraded when it occurs out of *peripheral adverbial clauses*, which are not sufficiently integrated with their host clause. Factor (ii) constrains extraction from clauses that have a relatively complex internal structure and possess an illocutionary potential. Factor (iii) refers to the observation that extraction is enhanced if the matrix and adjunct clause event are related by a *contingent relation* such as causation or enablement. From a cross-linguistic perspective, Swedish (and presumably also Danish and Norwegian) still stand out in allowing extraction from at least a subset of finite adjunct clauses. This is considered to be impossible in other languages.

Key words: acceptability judgements, adjunct clauses, extraction, island constraints, locality, Swedish, syntax

1 Introduction¹

Adjunct clauses are assumed to be *strong islands* universally, banning extraction of all kinds of elements in all languages. Example (1) (from Boeckx 2012: 16) demonstrates the impossibility to extract arguments (1a) as well as adjuncts (1b) from adjunct clauses in English.

-
1. I wish to thank Anna-Lena Wiklund and Marit Julien for assistance with the design of the acceptability judgement study and for valuable comments on earlier versions of this paper. For further comments and suggestions, I would like to thank the audience at the conference Gramino, University of Gothenburg (11 May 2016), participants at the Grammar seminar, Lund University (3 December 2015), and three anonymous reviewers as well as the editors for this *NLT* issue. I am also indebted to my informants for providing judgements on the Swedish data.

- (1) a. *Who_i/Which girl_i did John arrive [after Bill kissed _i]?
 b. *How_i/In what way_i did John arrive [after Bill kissed Mary _i]?

However, the Mainland Scandinavian (MSc.) languages have been reported to permit extraction from adjunct clauses. Some examples from the literature are given below.

- (2) a. Sportspegeln_i somnar jag [om/när jag ser _i].
sports program-the fall-asleep I if/when I watch
 'I fall asleep if/when I watch the sports program.'
 (Swedish; Anward 1982: 74)
- b. [Den saka]_i ventar vi her [mens de ordnar _i].
this things wait we here while they fix
 'We are waiting here while they fix this thing.'
 (Norwegian; Faarlund 1992: 117)
- c. [Den vase]_i får du ballade [hvis du taber _i].
this vase get you trouble if you drop
 'You are in trouble if you drop this vase.'
 (Danish; Hansen & Heltoft 2011[3]: 1814)

These constructions thus violate locality constraints that are assumed to apply universally, in particular the *Adjunct Condition* (Cattell 1976; Huang 1982). However, the extractions do appear to be subject to certain restrictions. The Swedish reference grammar (SAG), for instance, marks the example in (3) as ungrammatical. This raises the question: Under which conditions is extraction from adjunct clauses possible in the MSc. languages?

- (3) *Bilbälte_i skadade han sig svårt [fastän han hade _i].
seatbelt injured he REFL hard although he had
 'He was badly injured even though he had a seatbelt.'
 (SAG 1999[4]: 424)

In this paper I investigate conditions on extraction from adjunct clauses in one of the MSc. languages in question, viz. Swedish, to look for potential patterns in the restrictions on such extractions. I have examined two factors, which I suspect constrain extraction from adjunct clauses: (i) the semantic relation between the adjunct and matrix clause event, and (ii) the degree of syntactic

integration of the adjunct clause. I present these hypotheses in Section 2. The impact of these factors on extraction possibilities was investigated by means of an acceptability judgement study for Swedish, and the results of this study are reported in Section 3. In short, both of the above mentioned factors exhibit roughly the predicted effect on extraction possibilities, and in addition the internal syntax of the adjunct clause was found to play a role. Section 4 summarizes these findings and discusses possible explanations for the effects found.

2 Restrictions on extraction from adjunct clauses

2.1 *The semantic relation between matrix and adjunct clause*

One major condition on the possibility of extraction from adjuncts has been explored by Truswell (2007, 2011) and concerns the semantic relation between the event described in the adjunct and in the matrix clause. Truswell observes that it is not categorically impossible to extract from adjuncts in English. For example, the extractions in the form of *wh*-movement from the non-finite adjuncts in (4a–c) are considerably better than the one in (4d) (examples from Truswell 2007: 5).

- (4) a. What_{*i*} are you working so hard [in order to achieve _{*i*}]?
 b. Who_{*i*} did John go home [after talking to _{*i*}]?
 c. What_{*i*} did John drive Mary crazy [whistling _{*i*}]?
 d. *What_{*i*} does John work [whistling _{*i*}]?

To account for this contrast, Truswell suggests that *wh*-movement is constrained by event-based locality domains. Specifically, he imposes a *Single Event Condition* (SEC) on extraction from adjuncts, the exact formulation of which is given below:

- (5) The Single Event Condition
 An instance of *wh*-movement is legitimate only if the minimal constituent containing the head and the foot of the chain can be construed as describing a single event.
 (Truswell 2011: 38)

Under this approach, extraction is possible in the sentences in (4a–c) because the matrix VP and the adjunct VP can be subsumed under one single event. The formation of such a single macroevent is only possible if the two events described by the matrix and the adjunct VP are related by a *contingent relation*, i.e. *causation* or *enablement* (as opposed to a purely temporal relation, for example).² Extraction from *in order* clauses such as (4a) is hence predicted to always be well-formed, since the introducing element *in order* linguistically encodes such a contingent relation (namely goal-driven enablement). In (4b), the introducing element *after* specifies merely a temporal relation between the matrix event and the adjunct event; however, a plausible interpretation of this sentence is that John went home as a consequence of talking to a certain person. Real-world knowledge thus permits pragmatic enrichment of this relation in such a way that it can be interpreted as a causal (and hence a contingent) relation, which creates the right conditions for macroevent formation and hence for extraction. Similarly, the bare present participial adjunct *John whistling* in (4c) is most naturally interpreted as being the cause of Mary’s craziness and thus allows the creation of a single macroevent. This possibility is not available in (4d), however, since the matrix and adjunct clause events in this case are interpreted as taking place simultaneously rather than as being causally related. Ill-formed instances of adjunct extraction are according to this approach ruled out by semantic and pragmatic filters applying to the output of syntax.³ Crucially, one constraint on adjunct extraction that has been assumed to hold uniformly, regardless of the interpretation of the adjunct, is that extraction from *tensed* adjuncts is generally ungrammatical. The impossibility to extract from tensed, finite adjunct clauses in English is illustrated below (examples from Truswell 2007: 166-167).

-
2. I follow Truswell in confining contingent relations to relations of either causation or enablement. See Truswell (2007, 2011), Moens & Steedman (1988) and Wolff (2003) for further discussion of the demarcation of the family of contingent relations.
  3. One reviewer points out that individual differences in the capacity to construe two sub-events as a single event may explain the gradient judgements typically obtained from these kind of extractions. Truswell (2011) also notes that the semantic, pragmatic and cognitive factors that according to his model influence the possibility to form macroevents are an expected source of gradient acceptability judgements and of inter- or intra-speaker variation regarding the possibility to extract from an adjunct. In the study reported here, I tried to minimize the impact of these factors on extractability by providing a context for each tested sentence that very clearly triggered either a contingent or a non-contingent reading of the events, but it cannot be entirely excluded that the informants nevertheless varied in their ability to perceive a contingent link between two subevents, which thus may account for some of the variation observed in the resulting judgements.

- (6) a. *Who_i did John go home [after he talked to _{-i}]?
 b. *What_j is John talking to Mary [so that she will understand _{-j}]?

In contrast to English, extraction from finite adjuncts is possible in Swedish and the other MSc. languages, see the examples in (2) above. One possibility is that although Swedish is more permissive with regard to extraction from finite adjuncts, these extractions are still subject to the semantic requirements formulated by Truswell. In that case, extraction is expected to improve if the matrix and adjunct clause events are in a contingent relation.

2.2 *The degree of syntactic integration of the adjunct clause*

Another factor which is likely to have an impact on extraction possibilities is the degree of integration of the adjunct clauses with the clause that they modify. Differences in syntactic integration of adjunct clauses have been studied extensively by Liliane Haegeman (2003 *et seq.*). She distinguishes between *central adverbial clauses* (CACs) and *peripheral adverbial clauses* (PACs). In essence, central adverbial clauses modify the event described in the matrix clause (they are event structuring) whereas peripheral adverbial clauses have a discourse structuring function. The difference is demonstrated in (7) by means of clauses introduced by *while*: When used in a CAC, as in (7a), *while* provides a temporal specification for the event described in the matrix clause (meaning roughly ‘during the time that’). In the PAC in (7b), however, *while* is contrastive and can be said to structure the discourse, by providing a context against which the content of the host clause should be processed.

- (7) a. According to Smith, a group of Arkansas state troopers who worked for Clinton while he was governor wanted to go public with tales of Clinton’s womanising. (CAC)
 b. While his support for women priests and gay partnerships might label him as liberal, this would be a misleading way of depicting his uncompromisingly orthodox espousal of Christian belief. (PAC) (Haegeman 2012: 160)

Two readings are also available for *so that*, depending on whether it introduces a purpose clause (central) or a result clause (peripheral), and for *because*, depending on whether the clause at hand provides a cause or reason (central) or a rationale for the speaker to make the claim expressed in the main clause (peripheral). Some conjunctions such as *before*, *after*, and *until* allow only a

temporal (central) reading. Others always introduce a peripheral clause and thus have no central counterpart (e.g. *although*).

CACs and PACs differ in their external syntax, since they are merged at different points in the structure. In detail, CACs are merged comparatively low in the structure of the associated clause (at TP or vP) and are hence closely integrated. PACs, by contrast, are merged in parallel with the CP and are hence less integrated with the associated clause (Haegeman 2012; Frey & Truckenbrodt 2015). The difference in syntactic integration between CACs and PACs has consequences for coordination possibilities and scope phenomena. For instance, PACs cannot have focus and cannot be clefted. Unlike CACs, they are outside the scope of operators inside TP or CP, since they are merged external to TP and therefore cannot be c-commanded by elements in the associated clause.

The two types of adverbial clauses differ also in their internal syntax. The differences can mainly be derived from the presence or absence of independent illocutionary force. While CACs lack illocutionary force and are part of the speech act performed with the main clause, PACs have their own illocutionary potential. One consequence of this is that speaker-oriented modal markers such as speech act modals, evaluative, evidential and epistemic modals are compatible with PACs, but not with CACs, as illustrated with the CAC in (8).

- (8) ??*If **frankly** he's unable to cope, we'll have to replace him.
(Haegeman 2012: 173)

Finally, there are reasons to assume that the distinction between central and peripheral adverbial clauses is relevant to extraction possibilities. As noted by Haegeman (2004: 70), extraction from CACs is sometimes reported to be acceptable for a few speakers of English, whereas extraction from PACs is unattested and leads to a considerably stronger degradation in constructed examples. Two relevant examples in case are given in (9): Whereas extraction from the CAC in (9a) is reported as possible, extraction from the PAC in (9b) is degraded.

- (9) a. This is [the watch]_i that I got upset [when I lost _{-i}]. (Truswell 2011: 175, fn.1)

- b. ?? This is [the paper]_i which I enjoyed the conference very much, [whereas I disliked _i]. (Haegeman 2004: 70)⁴

Hence, the expectation is that extraction, to the extent that it is possible in a language, should be restricted to CACs. Peripheral clauses are presumably not sufficiently syntactically integrated with the host clause and hence too independent from it to allow subextraction. More concretely, the lack of integration responsible for the opacity of PACs can be a consequence of their external syntax (attachment height) as well as of their internal complexity (the presence of an independent illocutionary potential). Both factors have been claimed to induce islandhood. An impact of attachment height on the possibility to extract specifically from adjuncts has been detected for instance by Truswell (2007, 2012), Boeckx (2012), and Narita (2011), who all reach the conclusion that only adjuncts that are attached low enough allow extraction. A high degree of internal complexity and the presence of illocutionary force in turn have been suggested to be responsible for the island effects induced by embedded V2 clauses (Bentzen et al. 2007; Bentzen & Heycock 2010; Hrafnbjargarson et al. 2010; Sheehan & Hinzen 2011). Below, I will show that both the external and the internal syntax of an adverbial clause appear to play a role in constraining extraction possibilities.

3 An acceptability judgement study for Swedish

3.1 Method

The impact of these factors on extraction possibilities was tested by means of an acceptability judgement study for Swedish. The study was carried out as a written survey that contained constructed sentences in which a phrase had been subextracted from an adjunct clause. The extracted phrase was topicalized in all instances, i.e. no other types of A'-movement were tested. The informants (19 native speakers of Swedish) were asked to judge the sentences on a 5-point Likert scale (1 = *oacceptabel* 'unacceptable'; 5 = *helt okej* 'completely fine'). Prior to answering the questionnaire, the participants received detailed instructions about the criteria according to which they should judge the sentences, and all sentences were presented with a preceding context in the

---

4. The judgement for (9b) indicated above, “??”, was taken over from Haegeman’s paper, but as English native speakers have pointed out to me, the example is more adequately judged as completely ungrammatical.

form of a dialogue or a short description of the situation. An example of one test sentence from the survey with its preceding context is given below – in this case, the informants were asked to judge the last sentence in the dialogue (only the crucial sentence is provided with detailed glosses).

- (10) ‘Two persons are having a preparty and talk about which wine they should drink.’

A: Vilket vin ska vi dricka ikväll? Det vita eller det röda vinet som du har kvar?

‘Which wine should we drink tonight? The white one or that red wine that you have left?’

B: Hellre det vita.

‘Rather the white one.’

Det där röda vinet mädde jag lite illa efter att jag hade druckit sist.

this there red wine-the felt I a-little sick after that I had drunk last-time

‘I felt a little sick after I had drunk that red wine last time.’

All sentences were judged to be acceptable in their non-extracted form by a Swedish native speaker. Extraction was tested from different types of adjunct clauses that triggered either a central or a peripheral reading and that were either compatible with a contingent interpretation or not. Both Truswell’s and Haegeman’s accounts make specific predictions regarding extraction possibilities. According to Truswell’s account, extraction is expected to improve if the matrix and adjunct clause event can be interpreted as contingently related. The prediction following from Haegeman’s observations in connection with my discussion above is that extraction should be restricted to CACs.

In this article I will only present a selection of the clauses tested in the survey. In total, the survey contained 26 sentences involving argument extraction from purpose clauses (3 items), temporal clauses (6), concessive clauses (2), result clauses (2), conditional clauses (4), and causal clauses (4). Out of these adverbial clauses, 13 were CACs and 8 were PACs. 16 clauses encoded a contingent relation and 5 a non-contingent relation with the matrix clause. In addition, the survey contained 5 conditional clauses in which an adjunct had been extracted instead of an argument to see whether the category of the extracted

element has an impact on acceptability of extraction. However, the results of this part of the survey are not reported here.

Below, I will go through the results for a representative selection of the clauses tested in the survey and examine how far the results conform to the predictions just mentioned. I will summarize the results by means of the standard descriptive statistics mode, median and mean (with *mode* being the most frequent value in a sample, i.e. the score that was assigned most often to a test item). It should be noted that the mode and the median are more informative than the mean for the data reported here, since mode and median are less sensitive to outliers than the mean, and since calculating the mean for ordinal data such as those produced by Likert scales is occasionally considered problematic. I will hence focus on the mode and the median in my description of the outcomes.

3.2 Results

3.2.1 Purpose clauses

Purpose clauses express goal-driven enablement and hence a contingent relation according to Truswell's account – cf. the *in order to* clause in example (4a) above, the non-finite version of a purpose clause in English. Moreover, they are classified as CACs by Haegeman (2012) (which can be confirmed for Swedish with scope and clefting tests). Extraction from purpose clauses is hence predicted to be well-formed both under Truswell's and Haegeman's account. This prediction is confirmed by the results of the acceptability study, see Table 1. The sentences involving extraction from a purpose clause in the survey all scored a mode and median value of 4, i.e. they were rated on the upper end of the scale by the majority of the informants.

Table 1. Results for purpose clauses

						Mode	Median	Mean
a.	Det här	berget	måste	man	träna	mycket	för att	man
	<i>this here</i>	<i>mountain</i>	<i>must</i>	<i>one</i>	<i>exercise</i>	<i>a-lot</i>	<i>for that</i>	<i>one</i>
	ska	kunna	bestiga.					
	<i>shall be-able</i>	<i>to-climb</i>						
	'One has to exercise a lot in order to be able to climb that mountain.'							
b.	Den här	fätöljen	fick	vi	åka till	Göteborg	för att	jag
	<i>this here</i>	<i>armchair</i>	<i>must.PAST</i>	<i>we go to</i>	<i>Gothenburg</i>	<i>for that</i>	<i>I</i>	
	skulle	kunna	köpa.					
	<i>would be-able</i>	<i>to-buy</i>						
	'We had to go to Gothenburg so that I would be able to buy this armchair.'							

3.2.2 Temporal clauses

All temporal clauses tested in the survey provide a temporal specification for the matrix clause event and are hence central. Regarding the contingency requirement, temporal adjuncts typically specify a purely temporal (non-contingent) relation between the matrix and the adjunct event. However, as demonstrated above, extraction from temporal adjuncts is possible in English to the extent that the temporal relation can be pragmatically enriched into a contingent relation, e.g. when a causal interpretation of the events described in the matrix and the adjunct VP is plausible. Hence, extraction from temporal adjuncts in Swedish is predicted to be possible under the same conditions, i.e. judgements for the relevant constructions should differ depending on how plausible a contingent reading of the relation between the two events is. This was tested with two pairs of sentences involving extraction from adverbial clauses introduced by *efter att* ‘after’. The context and content of the test sentences were manipulated such that one sentence in each pair could easily be interpreted as describing a causal (hence contingent) relation between the two events, and one sentence made such an interpretation implausible. The results for the two pairs of *efter att*-clauses are reported below:

Table 2. Results for *efter att*-clauses, set 1

	Mode	Median	Mean
a. Den filmen fick jag gå hem efter att vi hade sett. <i>that movie must.PAST I go home after that we had seen</i> ‘I had to go home after we had seen that movie.’ (temporal reading induced by context)	1	1	1.95
b. Den filmen börjar man alltid gråta efter att man har sett. <i>that movie start one always to-cry after that one has seen</i> ‘One always starts crying after having seen that movie.’ (causal reading induced)	4	4	3.84

Table 3. Results for *efter att*-clauses, set 2⁵

	Mode	Median	Mean
a. Det röda kan vi ju gå ut på stan efter att vi har <i>the red can we PTC go out to city-the after that we have</i> druckit. <i>drunk</i> 'We can go out in the city after we have drunk the red wine.' (temporal reading induced)	1	2	2.05
b. Det där röda vinet mådde jag lite illa efter att jag hade <i>this there red wine-the felt I a-little sick after that I had</i> druckit sist. <i>drunk last-time</i> 'I felt a little sick after I had drunk that red wine last time.' (causal reading induced)	5	4	4.05

The results largely confirm the expected outcome. In the first pair, one sentence is uttered by a person who has to go home after watching a certain movie. The context provided for this sentence indicated that the speaker had to leave in order to catch a bus, making a causal interpretation of the two events very unlikely and leaving only a temporal (non-contingent) reading of the events. As expected, the sentence received very low scores (mostly not higher than 1). The reading of the second sentence of that pair, by contrast, can very easily be enriched into a causal relation, since 'crying' is very plausibly caused by seeing a sad movie. Macroevent formation (and hence extraction) should therefore be easy, and as expected, the sentence received clearly higher scores than the first sentence of that pair. The same holds for the other pair of *efter att*-clauses. Drinking red wine is probably not the direct cause of going into town, whereas feeling a little sick is a very plausible consequence of the consumption of red wine. As expected, the latter sentence received considerably higher scores than the first sentence.

3.2.3 Concessive clauses

Concessive adjuncts do not express a contingency relation according to Truswell (2007: 164), although it should be noted that there is disagreement in the literature on this point. Concessives are treated as adverbials of contingency e.g. in Bhatt & Pancheva (2006: fn. 2) and Quirk et al. (1985). Kehler (2002) also treats concessives as a subtype of causal relations. However, since conces-

5. The extracted phrases in this set are not identical, which is an effect of the attempts to create test sentences that sound as idiomatic as possible given the preceding context. Future studies of this kind should control for the uniformity of the extracted element.

sive clauses are always peripheral, extraction is nevertheless expected to be bad. This expectation is met, see Table 4.

Table 4. Results for concessive clauses

	Mode	Median	Mean
Men den boken kunde jag inte lösa uppgifterna fastän jag <i>but this book could I not solve assignments-the although I</i> hade läst. <i>had read</i> 'But I could not solve the assignments even though I had read this book.'	1	1	1.63
Det medlet dog mina blommor fastän de hade fått. <i>that fertilizer died my plants although they had got</i> 'My plants died even though I gave them this fertilizer.'	1	1	1.68

In total, eight of the tested sentences in the survey involved peripheral clause extraction, and the other cases (not reported here) received similarly low ratings. Thus it looks like peripheral clauses disallow extraction in Swedish, as expected from their lack of full integration with the main clause.

3.2.4 Causal clauses

Extraction from causal clauses is predicted to be well-formed under Truswell's account, since a contingent relation (causation) is explicitly marked by the introducing element (*eftersom* 'because'). Moreover, the causal clauses reported in Table 5 have a reason reading and are hence central. Surprisingly, the sentences involving extraction from causal clauses received rather low scores (mostly not higher than 2) in the survey.

Table 5. Results for causal clauses

	Mode	Median	Mean
a. Den där låten blir det alltid dålig stämning eftersom ingen <i>this there song gets it always bad mood because nobody</i> gillar. <i>likes</i> 'The atmosphere always gets ruined because nobody likes that song.'	1	2	1.89
b. Mio min Mio grät han eftersom han inte fick låna. <i>Mio my Mio cried he because he not could borrow</i> 'He cried because he could not borrow <i>Mio, My Son.</i> '	2	2	2.68

In order to account for these somewhat surprising results, I want to point out that there is evidence suggesting that *eftersom*-clauses, even if they are central in their external syntax, differ in their internal syntax from other central clauses. Haegeman (2003, 2012) notes that normally, there is a correspondence between the external and internal syntax of adverbial clauses. In other words, the level of attachment (timing of merger) determines the internal syntax of an adverbial

clause (presence of independent illocutionary force). However, Haegeman (2012: 182) also acknowledges the possibility that this is not a one-to-one relation and that the internal syntax of an adverbial clause might to some degree be independent of where it is inserted. Ros (2005), in turn, argues that this is the case for certain causal clauses. For example, some central causal clauses like the one in (11) may contain expressions of epistemic modality, a phenomenon that is usually restricted to peripheral clauses:

- (11) Sue went home because her sister **would probably** visit her.
(Ros 2005: 98, fn. 18)

This suggests that even though these causal clauses are attached at the level of CACs, they may show the complexity of PACs. Example (12) shows that also in Swedish, an epistemic/evidential modal such as *tydligen* ‘apparently’ is indeed compatible with the central *eftersom*-clause tested in the survey.

- (12) ?Han grät eftersom han **tydligen** inte fick låna Mio min Mio.
he cried because he apparently not could borrow Mio my Mio
‘He cried because apparently, he could not borrow *Mio, My Son.*’

Another argument in favor of this explanation is that central *eftersom*-clauses are compatible with V2 word order, cf. (13), as opposed to temporal clauses and central conditionals that do not allow V2.⁶ Embedded V2 has been associated with the presence of illocutionary force in Wiklund et al. (2009), Julien (2015), and in many other works.

- (13) Han grät eftersom han fick inte låna Mio min Mio.
he cried because he could not borrow Mio my Mio

Evidence that sentence-final *eftersom*-clauses are adjoined TP-internally and indeed are of the central kind concerning their external syntax comes from Condition C tests. In (14), coreference between the matrix subject pronoun and the subject of the adverbial clause induces a Condition C violation. This suggests that the central causal clauses that were tested are c-commanded by the matrix subject and hence must be adjoined lower than TP; i.e. they attach at the same level as other CACs.

---

6. There is some variation between speakers regarding the acceptability of (13), which may be attributed to inter-speaker variation with regard to embedded V2 structures more generally.

- (14) *Han_i grät eftersom Peter_i inte fick låna Mio min Mio.
he cried because Peter not could borrow Mio my Mio

As suggested above, the internal syntax of an adjunct clause is likely to be one of the factors that constrain extraction possibilities. For instance, a high degree of internal complexity and the presence of assertive force in embedded clauses have been associated with stronger opacity for extraction in Sheehan & Hinzen (2011). The relatively elaborate internal syntax of reason clauses may hence explain the comparatively low acceptability ratings that extraction from them received in the survey, even though they are attached sufficiently low. Thus, in order to allow extraction, the adjunct clause has to be relatively tightly integrated with the matrix clause, both in terms of its external and internal structure. Simply being attached at a certain height is a necessary but not a sufficient condition for a clause to allow extraction. The adverbial clause also needs to fulfill certain criteria regarding its internal structure, meaning that it must lack an independent illocutionary potential and should be integrated into the speech act of the matrix clause.

4 Concluding discussion

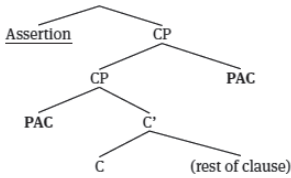
The results of the acceptability judgement study show that extraction from adjunct clauses in Swedish is constrained at least by three factors: 1) the degree of syntactic integration (in terms of the external syntax of the adjunct clause), 2) the internal syntax of the adjunct clause, and 3) semantic coherence (in terms of contingency).

The first factor constrains extraction in so far as only CACs, which are syntactically integrated into the matrix clause, permit extraction, whereas PACs, such as for instance concessive clauses, disallow extraction. A possible explanation for the opacity of PACs is their attachment height. Haegeman (2012) shows that CACs are adjoined TP-internally, whereas PACs are merged in the CP-domain of their host clause. Also Frey & Truckenbrodt (2015) analyze sentence-final PACs as being adjoined to CP of the host clause, as in (15) (Frey & Truckenbrodt 2015: 88).

Constituents contained in the PAC might hence not be extractable because they are outside of the search domain of the relevant probes in the main clause that trigger the movement in the first place, i.e. the adjunct is attached too high in relation to the target of movement.

(15)

However, syntactic integration is not only dependent on attachment height, but also on the internal syntax of the adjunct clause involved (factor 2). As the examples with causal clauses have shown, the adverbial clause should also not exceed a certain level of complexity with respect to its internal make-up in order to allow extraction, i.e. it must be integrated into the speech act of the matrix clause.

One possible approach to derive the impact of this factor on extraction possibilities is to attribute the effect to the “closed event” structure that has been suggested for causal clauses by Johnston (1994). Johnston’s account is based on the observation that causal clauses differ from e.g. temporal clauses semantically in expressing a relation between propositions (rather than between events). Therefore, he analyzes causal clauses as having a closed event structure. Larson & Sawada (2012) elaborate on this proposal and suggest a semantic closure account, in which *because*-clauses (and asserted clauses in general) differ from temporal clauses in that they have to undergo existential closure, which binds all variables in them (apart from the main quantificational variable). Possibly, the closed event structure of causal adjuncts is in some way incompatible with the formation of movement dependencies into the adjunct. Another way of stating this might be to say that semantic closure interacts with cyclic Spell-Out and forces Transfer of the relevant structure to the interfaces (which in turn entails that the clause is also syntactically closed).

Another possible explanation is that the feature or projection that encodes illocutionary force in causal clauses and PACs causes an intervention effect with the extracted phrase, similarly to the way extraction is assumed to be blocked from embedded V2 clauses in the Scandinavian languages. Bentzen et al. (2007), Bentzen & Heycock (2010) and Hrafnbjargarson et al. (2010) provide arguments that it is probably not the position of the verb per se that blocks extraction from complement V2 clauses, but rather that some of the features triggering V2 (and licensing illocutionary force) cause an intervention effect.

If that is the case, it is possible that the same features are present in PACs and causal clauses and lead to intervention effects there in the same manner.

Furthermore, it is evident that semantic coherence (in terms of contingency) affects the possibility to extract from CACs in Swedish (factor 3). Extraction from temporal clauses for instance scored better ratings in the survey when a contingent interpretation of the matrix and the adjunct event was available.

Under a syntactic account, contingency is reflected in the internal syntax, e.g. in terms of a syntactic relation of the adjunct clause with the matrix clause (possibly in terms of feature sharing or feature valuation). This in turn can be assumed to enhance extraction. It has been pointed out in various studies that adjuncts become more transparent for extraction when they enter into an Agreement/feature sharing or feature valuation relation (see e.g. Rackowski & Richards 2005; Boeckx 2008; Narita 2011; Oseki 2015 and Bošković 2016). I leave the exact formal implementation of such an account to future research.

Another possibility is to derive the effect of event structure from processing, as suggested by Truswell (2011). In short, he assumes that sentences that are not open to a contingent reading trigger a “multiple-event reading”, with the consequence that an additional event has to be processed while resolving the filler-gap dependency. If events are also discourse referents, this leads to an increased processing load (compared to cases with a single-event reading) according to approaches such as Gibson’s (1998, 2000) *Dependency Locality Theory*, where the complexity of a sentence involving an extraction is measured based on the number of discourse referents that intervene between the extracted element and its source position.

One important finding in this study is that extraction in Swedish – despite being subject to certain restrictions – is not confined to non-tensed adjunct clauses. This makes Swedish different from e.g. English and leaves us with the question what role Tense plays for the possibility to extract from adjunct clauses. Truswell (2011) takes Tense to block the formation of macroevents or contingent relations, but as this investigation has shown, Tense does not seem to have the same effect in Swedish or MSc. in general. There is an interesting parallel in this regard to the acceptability of parasitic gaps in different Germanic languages, as pointed out by Engdahl (1983). Whereas in English, the cut-off point between structures that allow parasitic gaps or not falls between tensed and untensed domains, it appears to be further down on the accessibility hierarchy for parasitic gaps in Swedish and Norwegian. I leave these observations for future research.

References

- Anward, Jan. 1982. Basic Swedish. In Engdahl, Elisabet & Eva Ejerhed (eds.): *Readings on unbounded dependencies in Scandinavian languages*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 47–75.
- Bentzen, Kristine & Caroline Heycock. 2010. Embedded V2 and extraction in Faroese and Norwegian: Results from parallel experiments. Talk given at the workshop *Verb Movement: Its Nature, Triggers, and Effects*, University of Amsterdam, December 11–12.
- Bentzen, Kristine, Gunnar Hrafn Hrafnbjargarson, Þorbjörg Hróarsdóttir & Anna-Lena Wiklund. 2007. The Tromsø guide to the Force behind V2. *Working papers in Scandinavian Syntax* 79, 99–118.
- Bhatt, Rajesh & Roumyana Pancheva. 2006. Conditionals. In Everaert, Martin & Henk van Riemsdijk (eds.): *The Blackwell Companion to Syntax*. Oxford and Boston: Blackwell Publishing, 638–687.
- Boeckx, Cedric. 2008. *Bare Syntax*. Oxford: Oxford University Press.
- Boeckx, Cedric. 2012. *Syntactic Islands*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bošković, Željko. 2016. The ban on movement out of moved elements in the phasal/labeling system. Ms., University of Connecticut.
- Cattell, Ray. 1976. Constraints on movement rules. *Language* 52, 18–50.
- Engdahl, Elisabet. 1983. Parasitic gaps. *Linguistics and Philosophy* 6, 5–34.
- Faarlund, Jan Terje. 1992. *Norsk syntaks i funksjonelt perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frey, Werner & Hubert Truckenbrodt. 2015. Syntactic and prosodic integration and disintegration in peripheral adverbial clauses and in right dislocation/afterthought. In Trotzke, Andreas & Josef Bayer (eds.): *Syntactic Complexity across Interfaces*. Berlin: Mouton de Gruyter, 75–106.
- Gibson, Edward. 1998. Linguistic complexity: Locality of syntactic dependencies. *Cognition* 68, 1–76.
- Gibson, Edward. 2000. The Dependency Locality Theory: A distance-based theory of linguistic complexity. Marantz, Alec, Yasushi Miyashita & Wayne O’Neil (eds.): *Image, Language, Brain*. Cambridge, MA: MIT Press, 95–126.
- Haegeman, Liliane. 2003. Conditional Clauses: External and Internal Syntax. *Mind & Language* 18(4), 317–339.
- Haegeman, Liliane. 2004. The syntax of adverbial clauses and its consequences for topicalisation. In Coene, Martine, Gretel De Cuyper & Yves D’Hulst

- (eds.): *Current Studies in Comparative Romance Linguistics*. Antwerp: University of Antwerp, 61–90.
- Haegeman, Liliane. 2010. The internal syntax of adverbial clauses. *Lingua* 120, 628–648.
- Haegeman, Liliane. 2012. *Adverbial Clauses, Main Clause Phenomena, and the Composition of the Left Periphery*. Oxford: Oxford University Press.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft. 2011 [1]-[3]. *Grammatik over det danske sprog*. København: Det danske Sprog- og Litteraturselskab: Syddansk universitetsforlag.
- Hrafnbjargarson, Gunnar Hrafn, Kristine Bentzen & Anna-Lena Wiklund. 2010. Observations on extraction from V2 clauses in Scandinavian. *Nordic Journal of Linguistics* 33, 299–309.
- Huang, James C.-T. 1982. *Logical Relations in Chinese and the Theory of Grammar*. PhD Dissertation. MIT.
- Johnston, Michael. 1994. *The Syntax and Semantics of Adverbial Adjuncts*. PhD Dissertation. UCSC.
- Julien, Marit. 2015. The force of V2 revisited. *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 18(2), 139–181.
- Kehler, Andrew. 2002. *Coherence, reference, and the theory of grammar*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Larson, Richard K. & Miyuki Sawada. 2012. Root transformations & quantificational structure. In Aelbrecht, Lobke, Liliane Haegeman & Rachel Nye (eds.): *Main Clause Phenomena: New Horizons*. Amsterdam: John Benjamins, 47–77.
- Moens, Marc & Mark Steedman. 1988. Temporal ontology and temporal reference. *Computational Linguistics* 14, 15–28.
- Narita, Hiroki. 2011. *Phasing in Full Interpretation*. PhD dissertation. Harvard University.
- Oseki, Yohei. 2015. Eliminating Pair-Merge. In Steindl, Ulrike, Thomas Borer, Huilin Fang, Alfredo García Pardo, Peter Guekguezian, Brian Hsu, Charlie O'Hara & Iris Chuoying Ouyang (eds.): 2015. Proceedings of the 32th West Coast Conference on Formal Linguistics. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project, 303-312.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech & Jan Svartvik. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London/New York: Longman.
- Rackowski, Andrea & Norvin Richards. 2005. Phase Edge and Extraction: A Tagalog Case Study. *Linguistic Inquiry* 36(4), 565–599.

- Ros, Hilke. 2005. *Functional phrase structure: integrating functional ideas in generative adverbial syntax*. PhD dissertation. Ghent University.
- Sheehan, Michelle & Wolfram Hinzen. 2011. Moving towards the edge. *Linguistic Analysis* 37, 405–458.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik* (= SAG). Stockholm: Norstedts.
- Truswell, Robert. 2007. *Locality of Wh-Movement and the individuation of events*. PhD. Dissertation. University College London.
- Truswell, Robert. 2011. *Events, phrases and questions*. Oxford: Oxford University Press.
- Wiklund, Anna-Lena, Kristine Bentzen, Gunnar Hrafn Hrafnbjargarson & Þorbjörg Hróarsdóttir. 2009. On the distribution and illocution of V2 in Scandinavian that-clauses. *Lingua* 119, 1914–1938.
- Wolff, Phillip. 2003. Direct causation in the linguistic coding and individuation of causal events. *Cognition* 88, 1–48.

Christiane Müller
 Centre for Languages and Literature
 Lund University
 Box 201
 SE-221 00 Lund
 christiane.muller@nordlund.lu.se

Förhållandet mellan rörelseverb och förflyttningskonstruktioner – lexikogrammatisk associationskraft och produktivitet

Joel Olofsson

Denna artikel handlar om svenska förflyttningsuttryck. Dessa analyseras som konstruktioner i konstruktionsgrammatisk mening och består av ett verb i kombination med riktningssad verbet *iväg* och/eller prepositionsfras med prepositionen *till*. Syftet med artikeln är att belysa varför vissa verb har en starkare relation till en konstruktion än till en annan, även när konstruktionerna i sig har liknande semantiskt innehåll. I artikeln presenteras en korpusundersökning av 40 mer eller mindre kända verb och dessas förekomst i två förflyttningskonstruktioner. Artikeln visar att relationen mellan verb och konstruktion kan förklaras med frekvens och konstruktionernas grad av produktivitet. Högfrekventa rörelseverb tenderar att förekomma i den ena av konstruktionerna medan lågfrekventa verb tenderar att förekomma i den andra, som, trots lägre total frekvens, förefaller vara mer produktiv.

Nyckelord: förflyttning, rörelseverb, konstruktionsgrammatik, lexikogrammatisk analys, produktivitet

1 Inledning¹

Ett rörelseverb som *springa* kan konstrueras på en mängd olika sätt. Låt oss titta på språkexemplen i (1) där verbet konstrueras med två olika förflyttningskonstruktioner som används för att uttrycka rörelsescener (jfr Olofsson 2011, 2014).

---

1. Tack till deltagarna vid konferensen Grammatik i Norden (Gramino) i Göteborg 2016 för givande respons på den presentation som ligger till grund för denna artikel. Extra tack till Benjamin Lyngfelt, Åsa Wengelin och tre anonyma granskare för värdefulla synpunkter på en tidigare version av artikeln.

- (1) a. Jag springer iväg till bussen.
 b. Jag springer till bussen.

Båda exemplen (1a–b) används för att ange en förflyttning till ett slutmål. (1a) innehåller riktningsadverbet *iväg* och en prepositionsfras med *till*. (1b) innehåller också *till* men saknar adverbet. Jämför (1) med (2) där samma två konstruktioner används med verbet *älga*, som är ett nyare och mindre frekvent rörelseverb (jfr SO 2009).

- (2) a. Jag älgar iväg till posten.
 b. ? Jag älgar till posten.

Här kan vi se att *älga* inte lika naturligt som *springa* kan användas i båda konstruktionerna, trots att verben används med liknande betydelse. Sådana begränsningar på konstruktionsväxlingar förklaras ofta lexikalt, som någon egenhet hos verben (jfr Levin 1993). Detta har i konstruktionsgrammatisk forskning kommit att handla om vad verbet och dess egenskaper har för relation till konstruktionens egenskaper. Det har föreslagits att verbet och konstruktionen semantiskt måste passa ihop ('The Semantic Coherence Principle' i Goldberg 1995: 50; 'Semantic fit' i Diessel 2015). Oavsett om man försöker förklara (1)–(2) lexikalt eller konstruktionellt, är frågan om det verkligen räcker med semantisk information för att förklara varför *älga* endast fungerar bra i ena konstruktionen när *springa* fungerar bra i båda. Båda verben används ju som rörelseverb och konstruktionerna är dessutom så lika.

På en mer detaljerad nivå kan vi kategorisera *springa* som ett rörelseverb av typen 'snabba steg' i likhet med verb som *löpa* och *jogga*, medan *älga* kan kategoriseras som ett rörelseverb av typen 'stora kliv' i likhet med verb som *stövla* och *klampa*. Baserat på detta skulle vi kunna anta att verb som uttrycker 'snabba steg' är kompatibla med både [VERB-*iväg-till*-NP] i (1a + 2a) och [VERB-*till*-NP] i (1b + 2b), medan verb som uttrycker 'stora kliv' enbart är kompatibla med den förra.

Det har också föreslagits att relationen mellan verb och konstruktioner bygger på frekvens. Bybee (2010, 2013) framhåller *tokenfrekvens*, dvs. antalet gånger ett verb förekommer i en konstruktion i en korpus, som det främsta måttet på hur stark denna relation är. Så om verbet *springa* förekommer oftare i en av konstruktionerna i (1)–(2) är relationen mellan dem starkare. Stefanowitsch (2013) jämför verbets förekomst i konstruktionen med bland annat det totala antalet gånger konstruktionen förekommer i en korpus, och tillämpar därefter

inferentiell statistik för att få fram ett värde som visar vilken styrka relationen har. Denna metod kan kallas lexikogrammatisk attraktion (Schmid & Küchenhoff 2013).

En annan typ av frekvens är s.k. *typfrekvens*, vilket är det totala antalet olika verb som används med en konstruktion. Detta brukar ses som ett mått på konstruktionens produktivitet (Goldberg 1995; Barödal 2008; Bybee 2010, 2013) då det visar möjligheten att använda konstruktionen med nya verb. Att ett nyare verb som *älga* fungerar bättre i ena konstruktionen än den ena skulle kunna ha med konstruktionens produktivitet att göra.

I den här artikeln undersöker jag i vilken utsträckning relationen mellan verb och förflyttningskonstruktion kan förklaras med tokenfrekvens och vilken utsträckning den kan förklaras med en lexikogrammatisk analys. I samband med detta tittar jag också på semantisk typ, dvs. om denna relation beror på semantiska likheter och skillnader mellan verb och konstruktion å ena sidan och mellan de olika verben å andra sidan. Dessutom undersöker jag i vilken utsträckning den lexikogrammatiska relationen beror på konstruktionernas produktivitet, dvs. i vilken utsträckning det är möjligt att använda konstruktionerna med nya verb, genom en analys av typfrekvens. För att undersöka detta presenterar jag en korpusstudie där jag utgår från 40 mer eller mindre kända rörelseverb och dessas förekomst i de två konstruktionerna i (1)–(2). Merparten av verben har i stora drag semantiska likheter, men de är utvalda för att kunna delas in i undergrupper som illustrerar mer detaljerade semantiska skillnader.

Artikeln har följande struktur: i avsnitt 2 redogör jag för den teoretiska bakgrunden där tidigare studier av rörelseverb och förflyttning tas upp, samt konstruktionsgrammatik som utgör artikelns teoretiska ramverk. Avsnitt 3 beskriver korpusmaterialet och de utvalda verben. Avsnitt 4 beskriver den lexikogrammatiska metoden. I avsnitt 5 presenteras resultatet och avsnitt 6 avslutar artikeln med en diskussion.

2 Bakgrund

Svenska rörelseverb har beskrivits i ett antal artiklar (t.ex. Andersson 1997; Vi-berg 2013). Dessa har en lexikal utgångspunkt och sorterar in verb baserat på verbens egenskaper (jfr Levin 1993). Många av studierna har ett typologiskt perspektiv på förflyttning och rörelseverb som med utgångspunkt i Talmy (2000) beskriver svenskan i relation till hur andra språk uttrycker förflyttning (t.ex. Zlatev & David 2003; Zlatev & Yangklang 2004; Viberg 1981, 2013; Blomberg 2014).

Viberg (1981) gör en distinktion mellan egenförflyttning och objektsförflyttning. Skillnaden kan illustreras med följande exempel:

- (3) a. Vi springer uppför backen.
b. Vi drar kärran uppför backen.

I (3a) förflyttar sig subjektet *vi* genom att springa. I (3b) orsakar subjektet *vi* att objektet *kärran* förflyttas. Den här artikeln handlar om egenförflyttning. *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman et al. 1999), hädanefter SAG, redogör för ett antal spatiala verbtyper som främst utgår från de prepositionsfraser som verben kombineras med. De spatiala typerna visas i Tabell 1.

Tabell 1. Spatiala typer i SAG (3: 467ff.)

Typ	definition	Exempel
MÅL	- rörelse med hänsyn till målet	När Eino var 10 år flyttade han <i>till Sverige</i> .
RIKTMÄRKE	- rörelse med hänsyn till det tilltänkta målet	Maria sprang <i>mot ett hyreshus</i> .
UTGÅNGSPUNKT	- rörelse med hänsyn till utgångspunkten	Statsministern kommer direkt <i>från Paris</i> .
VÄG	- en rörelses bana	Lotta gick <i>uppför fjället</i> . Vi passerade <i>Motala</i> .
BEFINTLIGHET	"anger subjektreferentens plats i vila (eller i rörelse som inte påverkar befintligheten)" (SAG 3:468)	Det står en kaffebryggare <i>på diskbänken</i> .

MÅL handlar om förflyttningens uppnådda mål. RIKTMÄRKE skiljer sig från MÅL genom att målet inte nödvändigtvis blir uppnått, dvs. aktionsarten är normalt oavgränsad, jämfört med MÅL som normalt är avgränsad. Typerna förknippas ofta med prepositionerna *till* (MÅL) och *mot* (RIKTMÄRKE).

Typen UTGÅNGSPUNKT handlar om förflyttningens startpunkt, som ofta anges med hjälp av prepositionerna (*i*)*från*, och *ur* (jfr SAG 2: 701).

VÄG handlar varken om mål eller utgångspunkt, utan om den förhållningspunkt som förflyttningen sker i förhållande till.

BEFINTLIGHET, som vanligtvis inte förknippas med förflyttning, kan ändå beskriva en typ av förflyttning som sker inom ett begränsat område, exempelvis *Lotta rusade omkring i parken*.

Vi kan se att det framför allt är prepositionerna som styr vilken spatial typ det handlar om, baserat på prepositionens typiska betydelse. Detta är dock inte helt givet. Exempelvis är både *Lotta cyklade iväg på fotbollsträning* och *Lotta cyklade iväg till fotbollsträning* av typen MÅL.

Den ena av de två förflyttningskonstruktionerna [VERB-*till*-NP] är klart mål-inriktad. Däremot kan man diskutera om [VERB-*iväg*-*till*-NP] involverar MÅL eller RIKTMÄRKE. Jämför följande exempel:

- (4) a. Lotta gick till affären.
b. Lotta gick iväg till affären.

I (4a) antar vi att Lotta kom fram till affären, medan i (4b) är uppnåendet av målet utanför fokus, dvs. det är irrelevant om Lotta verkligen kommer fram till affären eller inte.

I svenskan används konstruktioner med olika typer av adverb för att beskriva semantiskt olika scener.

- (5) a. Lotta sprang in i rummet.
b. Lotta sprang (inne) i rummet.

Exemplen i (5) visar att vi i svenskan kan markera skillnaden mellan befintlighet och riktning även morfologiskt. I (5a) har vi riktningadverbet *in* och i (5b) har vi befintlighetsadverbet *inne*, en avledd form bildad med tillägg av *-e* (SAG 2: 673f.). Observera att (5a) fungerar även utan *inne*. I detta sammanhang brukar man prata om *translokativ* förflyttning (Talmy 2000; Zlatev & David 2003), vilket är en förflyttning mellan två punkter. Endast (5b) är ett exempel på en sådan förflyttning.

I svenskan används också riktningadverb för att markera att en gräns korsas (Slobin 1996). I andra språk, exempelvis spanska och turkiska uttrycks riktningen i verbet istället i gränskorsande förflyttningsscener (Özçalışkan 2015). Men gränskorsning verkar inte gälla generellt för konstruktioner med riktningadverb och prepositionsfras, utan är centrerat till några få kombinationer, se följande exempel:

- (6) a. Lotta gick till affären.
b. Lotta gick i affären.
c. Lotta gick iväg till affären.
d. Lotta gick iväg i affären.
e. Lotta gick in till affären.
f. Lotta gick in i affären.

Av de sex exemplen i (6) är det endast i (6f) som en gräns korsas, där riktningssadverbet *in* konstrueras med prepositionen *i*. Det fungerar inte lika bra med prepositionen *till* i (6e). Men inte ens kombinationen [*in* – *i*] är alltid gränskorsande. Jämför följande exempel:

- (7) a. Lotta sprang in i huset.
b. Lotta sprang in i staketet.

Båda är translokativa, men bara i (7a) korsas en gräns. Det verkar därför som att det finns semantiska krav på prepositionsfrasens rektion för att en gräns ska korsas när man använder just detta mönster.² Dessa semantiska krav bygger på vår kunskap om världen, i detta fall att referenten är något man kan korsa, så som gränsen till en behållare.

Det här visar att olika strukturer och kombinationer av lexikala led har olika semantiska möjligheter. Den här sortens nära koppling mellan form och betydelse brukar inom konstruktionsgrammatiken analyseras som konstruktioner, vilka är konventionaliserade form-betydelsepar (Fillmore m.fl. 1988; Goldberg 1995; Bybee 2013). Dessa fångar både mer generella strukturer (så som [V-ADV-PP]) och mer specifika instanser av dessa strukturer där vissa av leden är lexikalt fyllda medan andra är öppna (så som [VERB-*iväg-till*-NP] eller [V-*in-i*-NP]). Förflyttning i svenskan utifrån ett konstruktionsperspektiv har endast behandlats (mer eller mindre utförligt) i ett fåtal studier (se Lyngfelt 2007; Martola 2007; Olofsson 2011, 2014; Forsskåhl 2015; jfr objektsförflyttning i Sjögren 2015). Fördelen med att ta sin utgångspunkt i grammatiska konstruktioner är att man kan fånga en uppsättning mer eller mindre vanliga verb som är svåra att upptäcka om man tar en lexikal utgångspunkt. Enligt Olofsson (2014) är presensformen *ska* (av *skola*) ett av de vanligaste verben i [VERB-*iväg-till*-NP]; ett hjälpverb som normalt inte förknippas med förflyttning. Dessutom är det lättare att fånga nya verb. Olofsson (2014) visade även att förflyttningkonstruktionen kan användas med flertalet nya djurverb (*elefanta*, *hara*, *hjorta*), utöver de redan kända (*orma*, *åla*, *älg*, se SO 2009). På detta sätt utgör perspektivet ett bra komplement till de mer lexikala beskrivningarna.³

Utifrån ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv antas ofta frekvens spela en viktig roll för hur språkets struktur formas och förändras (Bybee 2010, 2013).

2. Om man istället använder prepositionen *över* fungerar just staket som rektion alldeles utmärkt för att beskriva en gränskorsande scen, som i *Lotta skuttade över staketet*.
3. Det behöver inte nödvändigtvis vara någon motsättning mellan ett lexikalt och ett konstruktionsperspektiv (Croft 2003; Boas 2008), inte minst då lexikala enheter analyseras som konstruktioner.

Som nämndes i inledningen brukar man skilja mellan token- och typfrekvens, vilka antas ha olika effekt på språket. Tokenfrekvens (antalet gånger ett visst ord eller uttryck förekommer i en text eller korpus) antas bland annat ha en konserverande effekt (så som att oregelbundna verbformer ofta är frekventa och därmed bevaras). Dessutom antas den ha en förstärkande effekt genom att uttryck som vi hör många gånger befästs i språkbrukarnas minne (eng. 'entrenchment' i Schmid & Küchenhoff 2013; Stefanowitsch 2013; Bybee 2010; 2013).

Typfrekvens är, som nämnts, antalet olika ord eller uttryck som används i en konstruktion i en text eller korpus. Om exempelvis verben *springa* och *krypa* används i en förflyttningskonstruktion utgör de två olika typer oavsett hur många gånger de förekommer. Flertalet korpusstudier (t.ex. Goldberg 1995; Barðdal 2008; Olofsson 2011, 2014) och experimentella studier (Dąbrowska 2008; Endress & Hauser 2011; Schreuder & Baayen 1997; Suttle & Goldberg 2011) visar att typfrekvens spelar en viktig roll för språkförståelse, inläring och produktivitet (se också Bybee 2010, 2013).

När det kommer till olika sätt att mäta produktivitet har ofta typfrekvens framhållits som en viktig komponent (Aronoff 1976; Anshen & Aronoff 1989; Baayen & Lieber 1991; Baayen 1993).⁴ Baayen och kollegor ser s.k. *hapaxer* (eller *hapax legomena*) som särskilt viktiga när man mäter produktivitet. Detta är en beteckning på ord och uttryck som bara förekommer en enda gång i en korpus. Exempelvis kan ett verb som endast förekommer en gång i en specifik förflyttningskonstruktion ses som ett uttryck som i sig är en hapax, även om det verbet förekommer flera gånger i andra konstruktioner. Hapaxer är centrala för produktivitet eftersom de tenderar att vara ord eller uttryck som inte redan är kända för språkbrukare (generellt sett). Det är således bland hapaxer som vi finner merparten av nya ord och uttryck. Däremot måste inte en hapax vara nytt utan kan helt enkelt vara ett ovanligt lågfrekvent ord eller uttryck. I den här artikeln undersöker jag effekter av både token- och typfrekvens.

3 Material

Analysen bygger på en korpusundersökning i Bloggmix 2012–2013

---

4. Samtidigt argumenterar en del för att typfrekvens inte alls är så nära knutet till produktivitet. Exempelvis har det engelska suffixet *-ment* (t. ex. *investment*) hög typfrekvens men har inte använts för särskilt många nya ord i modern tid, jämfört med suffixet *-ese* (t. ex. *journalese*) som har låg typfrekvens men är tillgängligt för att skapa nya ord som uttrycker ett speciellt språk eller jargon (se Haspelmath & Sims 2010:130).

(<<http://spraakbanken.gu.se/korp>>), som består av 133 859 971 tokens, 8 458 280 meningar, från ett urval av svenska bloggar insamlade under 2012 och 2013. Syftet är att se i vilken utsträckning en uppsättning mer eller mindre kända rörelseverb används i de två förflyttningskonstruktionerna [VERB-*iväg-till*-NP] och [VERB-*till*-NP] som illustrerades i exempel (1)–(2) i inledningen. För att kunna hantera verbens förekomst i konstruktionerna manuellt är undersökningen begränsad till 40 verb. Verben, som visas i Tabell 2, är valda för att kunna besvara frågan om i vilken utsträckning verbens semantik spelar roll för att förklara varför ett verb förekommer i en konstruktion men inte en annan. Merparten av verben är i grund och botten semantiskt lika, med en rörelsekomponent, men samtidigt olika på så vis att de kan delas in i undergrupper som representerar mer detaljerade semantiska skillnader. De huvudsakliga typerna hittar vi i vänsterkolumnen i tabellen. Typerna bygger i stora drag på semantiska ramar (jfr Fillmore & Baker 2010) så som de är definierade i Berkeley Frame-Net (BFN). Typen Utan rörelse skiljer sig dock från de övriga då det hos dessa verb typiskt saknas en inherent rörelsebetydelse. Verben representerar då nya icke-konventionella verb i konstruktionen, vilket visar om man kan använda en konstruktion produktivt eller inte. Det här gäller till viss del även för typen Ljud.

Tabell 2. De 40 undersökta verben

Semantisk typ	Verb
Ospecificerad rörelse	<i>kila, sticka, kvista, dra</i>
Snabba steg	<i>springa, löpa, jogga, rusa</i>
Stora kliv	<i>stövla, klampa, älga, traska</i>
Utan mål	<i>flanera, spankulera, spatsera, strosa</i>
Vertikal riktning	<i>hoppa, falla, klättra, ramla</i>
Fordon	(Häst): <i>rida, skritta, galoppera, trava</i>
	(Land/Gata): <i>cykla, hoja, skejta, bila</i>
	(Vatten): <i>segla, paddla, ro, surfa</i>
Ljud	<i>rassla, fräsa, dundra, susa</i>
Utan rörelse	<i>krångla, trotsa, brassa, tralla</i>

Den översta typen representerar rörelseverb som i någon utsträckning saknar specifik information om rörelsesätt. Både *kila* och *sticka* antyder nog en viss grad av hastighet, men kan ofta användas allmänt (*Nej, nu måste jag kila/sticka/dra hem*).

Snabba steg och Stora kliv, som i någon mån fokuserar på subjektets fötter och ben, är en vanlig typ av verb som anger rörelsesätt (se Slobin 2004).

Typen Utan mål representeras av fyra verb vars betydelse handlar om en planlös förflyttning som ofta saknar ett slutmål.

De fyra verben i nästa typ uttrycker både riktning och rörelsesätt (jfr Zlatev & David 2003), men här fokuserar jag på den vertikala riktningen eftersom det är den komponent som skiljer dem från de andra rörelsesättsverben.

Under typen Fordon hittar vi verb som anger att förflyttningen sker med hjälp av ett fordon (jfr Viberg 1981, 2013). Den här typen består av 12 verb indelade i tre subtyper. Subtyperna Häst och Gata kan i sin tur ses som subtyper till Land (i kontrast till subtypen Vatten, jfr Viberg 2013).

Ljudhärmande verb är relativt vanligt i förflyttningsscener, och brukar tolkas som ett resultat av förflyttningen snarare än en beskrivning av rörelsesätt (Olofsson 2011, 2014). Wellander (1964: 202) kommenterar meningen *bilen brakade in genom skyltfönstret* på följande sätt: ”*braka* uttrycker ingen rörelse, vars riktning kan anges genom *in*, det är först sammansättningen som uttrycker en rörelse” och ”[...] verbet *braka* [anger] endast [...] en åtföljande företeelse”. I och med att ljudverben sällan har en inherent rörelsebetydelse är de användbara när man vill undersöka i vilken utsträckning man kan använda en konstruktion produktivt där konstruktionens betydelse är avgörande för att förstå uttrycket.

Den sista typen består av fyra verb som helt saknar en rörelsebetydelse. De skiljer sig från de ljudhärmande verben genom att det inte nödvändigtvis finns ett kausalt samband mellan dem och konstruktionens betydelse (se *Causal Relation Hypothesis* i Goldberg 1995: 62). Ett exempel är verbet *tralla*, som anger en samtidig aktivitet, dvs. trallandet sker samtidigt som förflyttningen (jfr Israel 1996). I SAG beskrivs detta på följande vis: ”Riktningssadverbial förekommer vanligen vid verb som uttrycker en rörelse men kan ibland förekomma vid andra verb än rörelseverb. De hänför sig då till en i kontexten (eller i talsituationen) aktuell rörelse” (SAG 3: 470). De anger exemplet *Vi gick från teatern, och Petra hostade ända hem*. Det är dock inte givet att det alltid finns ett verb som nämns i en tidigare sats som underförstås.

Vidare skriver Andersson (1997: 42) att ”[I]judangivelser som *hosta*, *hicka*, *snörvla*, *väsa* är redan en aning marginella som rörelseverb, och andra ljudangivelser som *sjunga*, *prata* är i det närmaste omöjliga”. Detta beror dock på vilken konstruktion man använder verbet med. En snabb sökning på Google ger exempelvis: *Får sjunga iväg till jobbet efter en liten stund*. Således verkar verbet *sjunga* fungera bra med [VERB-*iväg-till*-NP]. Däremot fungerar det sämre

med exempelvis [VERB-*in-i*] som i *hon sjunger in i rummet*, där vi hellre gör tolkningen att det sjungande subjektet står (kvar) utanför och sjunger in, vilket innebär att det som förflyttas in i rummet är ljudet, inte subjektet.

4 Lexikogrammatisk metod

Syftet med en lexikogrammatisk analys (ibland också kallad kollostruktionell analys) är att mäta den lexikogrammatiska associationskraften mellan två konstruktioner, där den ena typiskt är en syntaktisk konstruktion (t.ex. förflyttningskonstruktion) och den andra är en lexikal konstruktion (t.ex. rörelseverb) (Stefanowitch 2013; Schmid & Küchenhoff 2013). Detta påminner till viss del om principen för kollokationer (se t.ex. Firth 1957).

I den här artikeln fokuserar jag på en s.k. *distinktiv lexikogrammatisk analys* som går ut på att ta en lexikal konstruktion och se vilken av de två undersökta syntaktiska konstruktionerna som den är starkast associerad med (Stefanowitsch 2013: 295).⁵

Det är viktigt att poängtera att detta inte är en fråga om huruvida kombinationen mellan verb och konstruktion är grammatisk eller inte, dvs. en fråga om grammatikalitet. Ett och samma verb kan vara vanligt och grammatiskt i fler än en konstruktion. Det är snarare en fråga om konventionalitet; hur brukligt något är (se Lyngfelt, Magnusson Petzell & Wide u.u.; jfr Bybee 2010, 2013).

Frekvensinformationen som behövs för en distinktiv analys visas i Tabell 4, där verbet *springa* och de två undersökta konstruktionerna används som exempel.

På den översta raden i tabellen visas först det antal gånger i korpusen som *springa* förekommer i konstruktion A, i det här fallet [VERB-*iväg-till-NP*], följt av det totala antalet exempel på konstruktionen utan *springa*. Detta sätts i relation till informationen på den undre raden där samma typ av frekvenser för verbet och konstruktion B, i det här fallet [VERB-*till-NP*], visas. Vi ser till exempel

5. Den distinktiva analysen är en vidareutveckling av en s.k. *enkel lexikogrammatisk analys*. Den enkla analysen går ut på att jämföra associationskraften mellan en konstruktion och flera olika lexikala konstruktioner, och därmed avgöra vilka lexikala konstruktioner som är starkare associerade med konstruktionen än andra (se Stefanowitch 2013; Schmid & Küchenhoff 2013). I en enkel analys är *p*-värdet ett mått på graden av associationskraft mellan den syntaktiska och den lexikala konstruktionen. För att en lexikal konstruktion ska ha en hög associationsstyrka måste den förekomma i den grammatiska konstruktionen oftare än vad slumpen hade förutspått. Enligt detta synsätt kan man säga att verbet *springa* (p: 3,7688E-145) är starkare associerad med konstruktionen [VERB-*iväg-till-NP*] än exempelvis verbet *klampa* (p: 0,046165) trots att båda är statistiskt signifikanta med ett gränsvärde på 95%.

Tabell 4. Verbet *springa* i konstruktionerna

1. <i>springa</i> i A ([VERB-iväg-till-NP]) 152	3. A ([VERB-iväg-till-NP]) med andra verb än <i>springa</i> 4 259
2. <i>springa</i> i B ([VERB-till-NP]) 874	4. B ([VERB-till-NP]) med andra verb än <i>springa</i> 217392

att *springa* har högre tokenfrekvens i konstruktion B (jfr ruta 1 och 2), men också att denna är totalt sett vanligare i korpusen än konstruktion A (jfr ruta 3 och 4).⁶

Med frekvensinformationen i tabellen görs ett statistiskt Fischer Exact-test, vilket ger ett *p*-värde. Enligt Stefanowitch (2013) visar detta värde om ett ord, i det här fallet verbet *springa*, är signifikant mer associerad med konstruktion A än med konstruktion B, eller om det inte finns någon distinktiv skillnad mellan konstruktionerna (vilket kan betyda att den är lika mycket eller lite associerad). En uträkning baserat på informationen i Tabell 4 visar att *springa* är distinktivt associerat med konstruktion B [VERB-till-NP].

5 Resultat

I det här avsnittet presenteras först utfallet av den distinktiva lexikogrammatiska analysen och därefter presenteras typfrekvens- och hapaxresultatet.

5.1 Distinktiv lexikogrammatisk attraktion

Resultatet från den distinktiva lexikogrammatiska analysen är uppdelat i två tabeller. I tabell 5 presenteras de verb som är distinktiva i [VERB-iväg-till-NP] och i Tabell 6 de verb som är distinktiva i [VERB-till-NP]. I tabellerna visas verben, vilken semantisk typ de representerar, antal tokens i båda konstruktionerna, samt det *p*-värde som Fischer Exact-testet gav. *p*-värdet presenteras i form av tiopotenser, vilket innebär att exempelvis 7,627E-169 betyder 7,627 gånger 10 upphöjt till -169, alltså betydligt mindre än gränsvärdet 0,05.

---

6. Det finns vissa problematiska aspekter av både metod och material i min undersökning som bör beaktas. Exempelvis finns det problem med informationen om tokenfrekvens. En sökning på konstruktionen [VERB-iväg-till-NP] är möjlig att manuellt gå igenom för att rensa bort sådant som inte är exempel på konstruktionen. Men för [VERB-till-NP] är detta mycket svårare p.g.a den enorma datamängden. Det finns därför en stor risk att den siffran som analyserna i denna artikel (ca 218 000) är baserad på innehåller träffar som inte är exempel på den undersökta konstruktionen.

Tabell 5. Distinktiva verb i [VERB-iväg-till-NP]

Verb (V)	Semantisk typ	1. Frekv. (V) i A ([VERB-iväg-till- NP])	2. Frekv. (V) i B ([VERB-till-NP])	<i>p</i> -värde
kila	Ospecificerad rörelse	137	84	7,627E-169
trava	Fordon (häst)	8	3	6,8314E-12
kvista	Ospecificerad rörelse	5	0	4,501E-9
tralla	Utan rörelse	5	3	2,3833E-7
strosa	Utan mål	4	2	3E-6
rassla	Ljud	3	0	1,0E-5
brassa	Utan rörelse	2	0	4,59E-4
dundra	Ljud	2	0	4,59E-4
stövla	Stora kliv	1	0	0,021418
älga	Stora kliv	1	0	0,021418
klampa	Stora kliv	1	0	0,021418
trotsa	Utan rörelse	1	0	0,021418
krångla	Utan rörelse	1	0	0,021437
fräsa	Ljud	1	1	0,042378

Tabell 5 innehåller 14 av de 40 undersökta verben som baserat på den lexiko-grammatiska metoden anses distinktivt associerade med konstruktionen [VERB-iväg-till-NP] jämfört med [VERB-till-NP]. Tabellen är ordnad efter *p*-värde för konstruktion A med det lägsta värdet högst upp och värdet närmast gränsvärdet (0,05) längst ner. Vi kan i denna tabell över de verb som är distinktiva i [VERB-iväg-till-NP] se en högre tokenfrekvens för verben i denna konstruktion än i [VERB-till-NP]. Ett undantag gäller verbet *fräsa* längst ner i tabellen, där frekvensen är lika, men där *p*-värdet ändå anger att verbet är distinktivt associerat med [VERB-iväg-till-NP]. Bortsett från *kila* har verben generellt låg tokenfrekvens i båda konstruktionerna, varav 6 är hapaxer, dvs. de förekommer endast en gång. Nio av verben förekommer inte alls i [VERB-till-NP].

Tittar vi på de semantiska typerna utmärker sig Utan rörelse där samtliga fyra verb är distinktiva med denna konstruktion, samt Stora kliv och Ljud med tre av fyra verb för respektive typ.

Tabell 6 visar att 11 av de 40 verben är distinktiva med konstruktion B, dvs. [VERB-till-NP]. Dessa har generellt hög tokenfrekvens i båda konstruktionerna, vilket är den omvända bilden jämfört med det som visades i Tabell 5. *p*-värdena för *dra* och *sticka* ska tolkas som de lägsta i tabellen och utgör därmed de mest associerade verben. Att det blir värdet 0 beror på att *p*-värdet består av fler decimaler än datorn kan hantera (jfr Stefanowitch 2013).

De semantiska typerna fördelar sig inte lika tydligt som i Tabell 5. Här finns några fler fordonsverb än för den förra konstruktionen. Ljud verbet *susa*, som

Tabell 6. Distinktiva verb i [VERB-till-NP]

Verb (V)	Semantisk typ	1. Frekv. (V) i A ([VERB-iväg-till- NP])	2. Frekv. (V) i B ([VERB-till-NP])	p-värde
dra	Ospecificerad rörelse	416	2835	0,000
sticka	Ospecificerad rörelse	273	604	0,000
springa	Snabba steg	152	874	6,4201E-174
traska	Stora kliv	71	83	3,1501E-75
cykla	Fordon (gata)	89	834	1,2181E-55
rusa	Snabba steg	26	107	1,209E-17
susa	Ljud	7	8	1,1369E-8
skritta	Fordon (häst)	5	15	5,3E-5
hoppa	Vertikal riktning	7	40	6,1E-5
paddla	Fordon (vatten)	3	6	7,49E-4
rida	Fordon (häst)	6	47	9,33E-4

finns med i Tabell 6, skiljer sig något från de övriga tre ljudverben genom att det har en konventionaliserad rörelsebetydelse (se SO 2009). Vi kan se att det finns olikheter i förhållandet mellan verben och de två konstruktionerna, både vad gäller frekvens och fördelningen av semantiska typer.

Bedräffande den grupp av 15 verb som inte är distinktiva med någon av de två konstruktionerna är det mest anmärkningsvärda att tre av de fyra verben i den semantiska typen Utan Mål (*flanera, spankulera, spatsera*), samt tre av de fyra verben i den semantiska typen Vertikal riktning (*falla, klättra, ramla*) finns representerade här.

5.2 Typfrekvens och hapax legomena

I detta avsnitt tar vi en titt på om det finns några skillnader mellan konstruktionerna när det kommer till produktivt användande, genom att undersöka typfrekvens och hapaxer. I följande tabell visas de två undersökta konstruktionerna, antalet verb av de undersökta 40 verben som de förekommer med, samt hur många av dessa verb som enbart förekommer en gång i konstruktionen.⁷

7. Det är viktigt att poängtera att undersökningen av typfrekvens i den här artikeln är begränsad i och med att statistiken bygger på hur många av de undersökta verben som förekommer i respektive konstruktion, dvs. utfallet bygger till stor del på det begränsade urval av typer. Tendensen som visas i den här artikeln, att [VERB-iväg-till-NP] förekommer med fler typer än [VERB-till-NP], behöver följas upp med en mer omfattande korpusundersökning som bygger på en förutsättningslös utgångspunkt i konstruktionerna. En annan uppsättning av typer skulle troligtvis också ge en annan fördelning av hapaxer, vilket är ytterligare ett argument för en uppföljande undersökning. En sådan skulle kunna ge en mer tillförlitlig bild av produktivitet hos konstruktionerna.

Tabell 7. Typer och hapaxer i [VERB-iväg-till-NP] och [VERB-till-NP]

Konstruktion	Typer	Hapaxer
[VERB-iväg-till-NP]	32	13
[VERB-till-NP]	26	1

Tabell 7 visar att [VERB-iväg-till-NP] förekommer med 32 av de 40 undersökta verben, medan [VERB-till-NP] förekommer med endast 26. Typfrekvensen för den förstnämnda konstruktionen är alltså aningen högre, vilket antyder en högre grad av produktivitet, dvs. baserat på detta skulle det vara lättare att använda [VERB-iväg-till-NP] med nya verb än [VERB-till-NP]. Vidare visar högerkolumnen att av de 32 förekommande verben för [VERB-iväg-till-NP] är 13 hapaxer, jämfört med 1 hapax av de förekommande 26 verben för [VERB-till-NP]. Även detta tyder på en högre grad av produktivitet hos [VERB-iväg-till-NP].

Ett annat sätt att mäta produktivitet med hapaxer är i relation till konstruktionernas tokenfrekvens, ett s.k. *category conditioned degree of productivity* (Baayen & Lieber 1991; Baayen 1993). Produktivitet mäts då genom att beräkna förhållandet mellan den totala andelen tokens för ett specifikt mönster och antalet hapaxer bildade med det mönstret i samma korpus. Metoden kan formellt beskrivas enligt följande:⁸

Category-conditioned degree of productivity

$$Prod = V_{1,g} / N_g$$

Om förhållandet (*Prod*) mellan den totala tokenfrekvensen för konstruktionen [VERB-iväg-till-NP] (N_g) och dess hapaxer ($V_{1,g}$) i en korpus är högre än motsvarande förhållande ($Prod = V_{1,g} / N_g$) för konstruktionen [VERB-till-NP], är den förstnämnda konstruktionen att betrakta som mer produktiv.⁹ I följande tabell visas resultatet från denna mätmetod.¹⁰

Tabell 8. *Category-conditioned degree of productivity*

8. Förkortningarna i formeln är: g = grammatisk konstruktion, 1 = hapax, V = verb och N = antal.
9. Det finns även en annan mätmetod som kallas *hapax-conditioned degree of productivity* (Baayen 1993), där antalet hapaxer för en konstruktion jämförs med det totala antalet hapaxer i hela korpusen. Denna mätmetod får bli tillämpad i en framtida studie då det krävs en ny och relativt omfattande genomgång av korpusen för att få fram denna information i och med att korpusen är så pass stor (runt 133 milj tokens).
10. Precis som den lexikogrammatiska metoden ger även denna ett *p*-värde. För att minimera risken för sammanblandning av dem har jag valt att kalla detta för *Prod*-värde istället, eftersom de två *p*-värdena betyder olika saker.

Konstruktion	Tokens	Hapaxer	Prod
[VERB-iväg-till-NP]	4411	13	0,003
[VERB-till-NP]	218 266	1	4,58E-6

Tabellen visar att [VERB-iväg-till-NP] har ett mycket högre *prod*-värde än [VERB-till-NP], vilket innebär en högre grad av produktivitet.

6 Avslutande diskussion

Den här artikeln visar några skillnader på hur verb fördelar sig mellan de undersökta konstruktionerna. Vi kan notera att de verb som är distinkt associerade med konstruktionen [VERB-till-NP] (11/40) generellt har hög tokenfrekvens i båda konstruktionerna, dvs. de är relativt vanliga i en förflyttningskonstruktion. Konstruktionen [VERB-iväg-till-NP] är distinkt associerad med något fler verb (14/40) som istället har låg tokenfrekvens i konstruktionerna, dvs. de representerar i större utsträckning verb som inte är lika konventionella i förflyttningsscener.

Vidare fördelar sig de semantiska typerna också något olika mellan konstruktionerna. Den semantiska indelningen visar att kategorierna Utan rörelse, Ljud och Stora kliv i större utsträckning är distinkt associerade med [VERB-iväg-till-NP], medan kategorierna Fordon och Snabba steg i större utsträckning är distinkt associerade med [VERB-till-NP]. Att verb som saknar konventionaliserad rörelsebetydelse drar sig till [VERB-iväg-till-NP] snarare än [VERB-till-NP] kan bero på att den konstruktionen i större utsträckning bidrar med den semantiska information som behövs för att tolka in förflyttning genom att ha både riktningssadverb och målorienterad prepositionsfras. Man kan säga att ju mer förflyttningsrelaterad information som förmedlas med konstruktionen desto mindre krav läggs på verbet att bidra med det. I [VERB-till-NP] däremot måste verbet i större utsträckning bidra med sådan semantisk information.

Det finns flera saker som tyder på att [VERB-iväg-till-NP] är mer tillgänglig för produktivt användande än [VERB-till-NP], så som antalet olika verb (typfrekvens) som används i konstruktionen, antalet lågfrekventa verb jämfört med högfrekventa verb, antalet hapaxer och antalet verb som saknar den semantiska rörelsekomponenten. Att [VERB-iväg-till-NP] är mer tillgänglig för produktivt användande kan kanske förklara varför ett relativt nytt och relativt lågfrekvent verb som *älga* förekommer i denna konstruktion och inte i [VERB-till-NP].

Man kan diskutera i vilken grad en lexikogrammatisk analys kan förklara den språkliga intuition som presenterades i inledningen där verbet *älga* ansågs fungera bättre i den ena konstruktionen än i den andra. Resultatet av artikelns undersökning stämmer överens med intuitionen då *älga* är distinkt associerad med [VERB-*iväg-till*-NP]. Å andra sidan har tidigare studier visat att acceptabilitetsomdömen inte alltid stämmer överens med lexikogrammatisk styrka (se Bybee 2010: 100),¹¹ även om det finns studier som har visat att man kan redogöra för acceptabilitet med statistiska metoder (se Lau, Clark & Lappin 2016).

Undersökningen i den här artikeln visar i stort sett samma resultat i avseende på associationsstyrka om man enbart utgår från tokenfrekvens som p-värdet i den lexikogrammatiska analysen, dvs. de verb som är distinkt associerade med den ena konstruktionen har i regel högre tokenfrekvens än i den andra konstruktionen. Det är i sig inte särskilt anmärkningsvärt då den lexikogrammatiska analysen bygger på tokenfrekvens. Däremot tyder det på att man klarar sig ganska bra med enbart tokensfrekvensen för att beskriva den statistiska relationen mellan verb och förflyttningkonstruktioner. Fördelen med den lexikogrammatiska analysen är att man med den kan hantera fall där verbets förekomst i de två konstruktionerna inte skiljer sig åt, dels genom att den tillämpas på fler typer av frekvensinformation, dels genom att visa när det inte finns någon skillnad i attraktion mellan konstruktionerna även om verbet förekommer oftare i den ena konstruktionen.

Avslutningsvis visar denna artikel (åtminstone) två saker, som på sätt och vis kan ses som olika sidor av samma mynt. Det första är att olika verb kan ha en starkare associationskraft till vissa konstruktioner även om konstruktionerna i sig har liknande semantiskt innehåll. Exempelvis används både [VERB-*till*-NP] och [VERB-*iväg-till*-NP] för att beteckna en målorienterad förflyttningsscen. Detta kan inte helt och hållet förklaras kompositionellt eftersom semantiken hos merparten av verben i undersökningen passar lika bra med konstruktionernas semantik som de verb som var starkt associerade med dem; det finns inget uppenbart semantiskt som diskvalificerar *kvista* eller *stövla* från [VERB-*till*-NP].

Det andra är att olika konstruktioner har olika grad av produktivitet, dvs. är olika tillgängliga att användas med nya verb. Att [VERB-*iväg-till*-NP] förekommer med fler typer kan hänga ihop med att typerna i sig har låg tokenfrekvens. Enligt Bybee (2010) har tokenfrekvens en negativ inverkan på produktivitet på så vis att högfrekventa instanser ger intrycket av att en kon-

11. För ytterligare kritik mot den lexikogrammatiska metoden se Schmid & Küchenhoff (2013) och Bybee (2010).

struktion endast associeras med dessa och inte är öppen för andra (nya) typer. Det kan också förklara varför [VERB-*till*-NP], vars typer har hög tokenfrekvens, förekommer med färre antal typer.

Litteratur

- Andersson, Erik. 1997. Svenska rörelseverb och måladverbial. I Haapamäki, Saara (red.): *Svenskan i Finland 4*. Skrifter från svenska institutionen vid Åbo Akademi Nr. 3. Åbo universitet.
- Anshen, Frank & Mark Aronoff. 1989. Morphological productivity, word frequency and the Oxford English Dictionary. I Fasold, R.W. & D. Schiffrin (red.): *Language Change and Variation*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins., 197–202.
- Aronoff, Mark. 1976. *Word Formation in Generative Grammar*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Baayen, Harald. 1993. On frequency, transparency and productivity. Booij, Geert & Jaap van Marle (red.): *Yearbook of Morphology 1992*. Dordrecht: Kluwer, 181–208.
- Baayen, Harald & Rochelle Lieber. 1991. Productivity and English derivation: A corpus-based study. *Linguistics* 29, 801–44.
- Barðdal, Jóhanna. 2008. *Productivity. Evidence from case and argument structure in Icelandic*. Amsterdam: John Benjamins.
- Blomberg, Johan. 2014. *Motion in Language and Experience: Actual and Non-actual motion in Swedish, French and Thai*. The Faculties of Humanities and Theology. Lund: Lunds universitet.
- Boas, Hans C. 2008. Determining the structure of lexical entries and grammatical constructions in Construction Grammar. *Annual Review of Cognitive Linguistics* 6, 113–144.
- Bybee, Joan. 2010. *Language, usage and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, Joan. 2013. Usage-based theory and exemplar representation. I Hoffman, Thomas & Graeme Trousdale (red.): *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford University Press, 49–69.
- Croft, William. 2003. Lexical rules vs. constructions: a false dichotomy. I Cuyckens, H., T. Berg, R. Dirven, & K.-U. Panther (red.): *Motivation in Language: Studies in honour of Günter Radden*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 49–68.

- Dąbrowska, Ewa. 2008. The effects of frequency and neighborhood density on adult speakers' productivity with Polish case inflections: An empirical test of usage-based approaches to morphology. *Journal of Memory and Language* 58, 931–951.
- Diessel, Holger. 2015. Usage-based construction grammar. I Dąbrowska, Ewa & Dagmar Divjak (red.): *Handbook of Cognitive Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Endress, Ansgar & Marc Hauser. 2011. The Influence of Type and Token Frequency on the Acquisition of Affixation Patterns: Implications for Language Processing. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 37, 77–95.
- Fillmore, Charles J., Paul Kay & Mary Catherine O'Connor. 1988. Regularity and idiomatity in grammatical constructions. The case of *Let alone*. *Language* 64-3, 501–538.
- Fillmore, Charles J. & Collin Baker. 2010. A Frames Approach to Semantic Analysis. I Heine, Bernd & Heiko Narrog (red.): *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 313–339.
- Firth, John Rupert. 1957. Modes of Meaning. I Firth, John Rupert: *Papers in Linguistics 1934-1951*. London: Oxford University Press, 190–215.
- Forsskåhl, Mona. 2015. Färdas på finlandssvenska. I Sandström, Caroline, Ilse Cantell, Eija-Riitta Grönros, Pirkko Nuolijärvi & Eivor Sommardahl (red.): *Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik i Norden*. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken, 245–270.
- Goldberg, Adele. 1995. *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago & London: University of Chicago Press.
- Haspelmath, Martin & Andrea Sims. 2010. *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Israel, Michael. 1996. The way constructions grow. I Goldberg, Adele (red.): *Conceptual Structure, Discourse and Language*. Stanford: CSLI Publications, 217–230.
- Lau, Jey Han, Alexander Clark & Shalom Lappin. 2016. Grammaticality, Acceptability, and Probability: A Probabilistic View of Linguistic Knowledge. *Cognitive Science* 41, 1–40.
- Levin, Beth. 1993. *English Verb Classes and Alternations. A Preliminary Investigation*. Chicago & London: University of Chicago Press.
- Lyngfelt, Benjamin. 2007. Mellan polerna. Reflexiv- och deponenskonstruktioner i svenskan. *Språk och Stil* 17, 86–134.

- Lyngfelt, Benjamin, Erik Magnusson Petzell & Camilla Wide. Under utgivning. Forskning om språksystemet – definiera vad som är grammatiskt eller karakterisera vad som är brukligt? I Håkansson, David & Anna-Malin Karlsson (red.): *Varför språkvetenskap?*
- Martola, Nina. 2007. *Konstruktioner och valens: Verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv*. Nordica Helsingiensia nr 9. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Olofsson, Joel. 2011. ”Det känns lite som att googla in i en frysbox” – Om rörelsekonstruktioner och produktivitet. I Edlund, Ann-Catrine & Ing-Marie Mellenius (red.): *Svenskans beskrivning* 31. Umeå: Umeå universitet, 294–303.
- Olofsson, Joel. 2014. Argument structure constructions and syntactic productivity – The case of Swedish motion constructions. *Constructions* 1–7, 2014, 1–17.
- SAG = Teleman et al. 1999.
- Schmid, Hans-Jörg & Helmut Küchenhoff. 2013. Collostructional analysis and other ways of measuring lexicogrammatical attraction: Theoretical premises, practical problems and cognitive underpinnings. *Cognitive Linguistics* 24-3, 531–577.
- Schreuder, Robert & R. Harald Baayen. 1997. How Complex Simplex Words Can Be. *Journal of memory and language* 37, 118–139.
- Sjögreen, Christian. 2015. *Kasta bort bollen och äta bort sin huvudvärk. En studie av argumentstrukturen i kausativa bort-konstruktioner*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Slobin, Dan. 1996. Two ways to travel: verbs of motion in English and Spanish. I Shibatani, Masayoshi & Sandra. A. Thompson (red.): *Grammatical constructions. Their form and meaning*. Oxford: Clarendon Press, 195–220.
- Slobin, Dan. 2004. The many ways to search for a frog: Linguistic typology and the expression of motion events. I Strömquist & Verhoeven (red.), 219–257.
- SO = *Svensk ordbok, utgiven av Svenska Akademien* 2009. Stockholm: Norstedt.
- Stefanowitsch, Anatol. 2013. Collostructional analysis. I Hoffmann, Thomas & Graeme Trousdale (red.): *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford & New York: Oxford University Press, 290–306.
- Strömquist, Sven & Ludo Verhoeven (red.). 2004. *Relating Events in Narrative: Typological and Contextual Perspectives*. Mahwah, NJ: Lawrence Erl-

- baum, Suttle, Laura & Adele Goldberg. 2011. Partial productivity of constructions as induction. *Linguistics* 49-6, 1237–1269.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a Cognitive Semantics Vol.2: Typology and Process in Concept Structuring*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts.
- Viberg, Åke. 1981. Svenska som främmande språk för vuxna. I Kenneth Hyltenstam (red.): *Språkmoïe. Svenska som främmande språk, hemspråk, tolkning*. Lund: Liber läromedel, 21–65.
- Viberg, Åke. 2013. Seeing the lexical profile of Swedish through multilingual corpora. The case of Swedish åka and other vehicle verbs. I Aijmer, Karin & Bengt Altenberg (red.): *Advances in corpus-based contrastive linguistics. Studies in honour of Stig Johansson*. Amsterdam: Benjamins, 25–56.
- Wellander, Erik. 1964. Aktionsart och aspekt: Anteckningar till föredrag i ”Samfundet för nordisk språkforskning” 7.12.1964. *Nysvenska studier* 44, 184–252.
- Zlatev, Jordan & Caroline David. 2003. Motion event constructions in Swedish, French and Thai: Three different language types? *Manusya* 6, 18–42.
- Zlatev, Jordan & Peerapat Yangklang. 2004. A third way to travel: the place of Thai in the motion event typology. I Strömquist & Verhoeven (red.), 159–190.
- Özçalışkan, Seyda. 2015. Ways of crossing a spatial boundary in typologically distinct languages. *Applied Psycholinguistics* 36, 485–508.

URL

Berkeley FrameNet: <https://framenet.icsi.berkeley.edu/>

Korp: <http://spraakbanken.gu.se/korp>

Summary

This article discusses some Swedish motion expressions. These are analyzed as constructions in the sense of construction grammar. Two constructions are investigated. The [VERB-*iväg-till*-NP] construction consists of a verb combined with the directional adverb *iväg* ‘off’ and a prepositional phrase headed by the preposition *till* ‘to’. The [VERB-*till*-NP] construction lacks the adverb. I present a corpus investigation of 40 verbs, of which most are known motion verbs in Swedish, and their occurrences in two motion constructions. The purpose of

the article is to elucidate why some verbs have a stronger relation to one construction than to the other, even when the constructions themselves have similar semantic content. The article shows that this relation can be explained by frequency of use and productivity of constructions in the sense that highly frequent motion verbs tend to appear in one construction while low frequent verbs tend to appear in the other, which, despite lower overall frequency, appears to be more productive.

Joel Olofsson
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
SE-40530 Göteborg
joel.olofsson@svenska.gu.se

OV-ledföljd och huvudsats-bisats-asymmetri i svenskans historia

Adrian Sangfelt

1500-talet är en viktig brytpunkt i den svenska bisatsledföljdens historia. Detta är tiden då den moderna svenska ledföljden med satsadverbial före finit verb slår igenom, men även då objekt i högre grad börjar stå före finita verb. I denna artikel presenteras hypotesen att de två förändringarna har orsakats av samma bakomliggande mekanism, då bägge är avhängiga förlusten av V-till-I-flyttning i svenskans historia. Hypotesen prövas empiriskt genom en undersökning av OV-ledföljd i satser med infinit hjälpverb, en syntaktisk kontext där den predicerar en viss typ av diakront mönster. Den övergripande utvecklingen visar sig också följa prediktionen, även om det troligen finns andra tendenser i svenskans OV-historia som måste förstås och förklaras på ett annat sätt.

Nyckelord: OV-ledföljd, bisatsledföljd, infinita hjälpverb, V-till-I-flyttning, fornsvenska, äldre nysvenska, diakron syntax

1 Inledning¹

I likhet med danska och norska har modern svenska olika ledföljd i huvudsats och bisats. Detta tar sig främst uttryck i placeringen av negationer och andra satsadverbial i förhållande till finita verb. I huvudsatser står det finita verbet på andra plats och föregår således adverbialt; se (1a) nedan. I bisatser – där någon V2-regel inte existerar – blir ordningen däremot omvänd; se (1b). I modern svenska råder således en ledsföljdsasymmetri mellan huvudsatser och bisatser.²

1. Ett varmt tack till David Håkansson, tre anonyma referenter, Henrik Rosenkvist och Signe Laake, som alla kommit med goda förbättringsförslag till tidigare versioner av artikeln.
2. Denna beskrivning av skillnaden mellan moderna svenska huvud- och bisatser är inte uttömmande. Även subjekts placering i förhållande till finita verb varierar beroende på satsnivå, då subjektet i huvudsatser placeras efter verbet om något annat led står i fundamentet. Det kan också nämnas att framförallt narrativa bisatser kan uppvisa huvudsatsledföljd, och i sådana inbäddade V2-satser placeras negationen följaktligen efter det finita verbet (se vidare Peterson 2014).

- (1) a. De **träffade** inte målet
 b. att de inte **träffade** målet

Ledföljdsskillnader mellan huvudsatser och bisatser kan beläggas långt tillbaka i svenskans historia, men fenomenet har inte alltid kommit till uttryck på samma sätt. Å ena sidan förefaller asymmetrin mindre kategorisk, då det tidigare var fullt möjligt att placera finit verb före negation också i bisatser (se (2a) nedan). Å andra sidan verkar asymmetrin beröra fler grammatiska kategorier än i modern svenska. I äldre svenska fanns det en generell möjlighet att placera ett objekt före ett verb – s.k. OV-ledföljd – och i bisatser men inte i huvudsatser kunde ett objekt stå före det finita verbet (se (2b)).

- (2) a. swa fagher thz hon **haffdhe** ey förra fäghre seet (SVM ca 1400: 116)
 'så vacker att hon inte hade sett någon vackrare förut'
 b. huru han thom kärlika **thakkadhe** (B&J ca 1440: 94)
 'hur han på ett kärleksfullt sätt tackade dem'

Möjligen kan detta förhållande förefalla aningen motsägelsefullt, då asymmetrin alltså är både mer och mindre omfattande i jämförelse med modern svenska. Någon paradox rör det sig dock inte om, och i denna artikel försöker jag visa att ledföljderna i (2a–b) snarare tillhör olika stadier i en syntaktisk förändringsprocess. Artikelns övergripande syfte är att presentera en hypotes som säger att bisatsspecifik OV-ledföljd möjliggörs av samma syntaktiska mekanism som modern svensk bisatsledföljd med adverbial före finit verb. I förlängningen innebär detta också att de olika ledföljdernas diakrona utveckling ska ses som parallella. Hypotesen formulerar jag inom ramen för en generativ satsmodell, där V2-ledföljd härleds genom att det finita verbet flyttar från sin basposition i VP till en funktionell projektion högre upp i strukturen. Ett centralt inslag i artikeln är också att visa hur hypotesen kan prövas empiriskt, och för detta ändamål företar jag en undersökning om OV-ledföljd i syntaktiska kontexter med infinit hjälpverb. Genom detta hoppas jag kunna bidra med en viktig pusselbit för vår förståelse av OV-ledföljdens och bisatsledföljdens utveckling i svenskans historia, och sambandet dem emellan.

I nästa avsnitt kommer vi in närmare på kopplingen mellan OV-ledföljd och bisatsledföljd i äldre svenska, men redan nu ska det tydliggöras på vilket sätt OV har varit relaterat till satsnivå. Den grundläggande observationen är att OV existerar både i huvudsatser och i bisatser, men att ledföljdmöjligheterna är fler i bisatser (jfr Petzell 2011: 141–142). Om vi tar vår utgångspunkt i satser

som innehåller två verb – ett finit hjälpverb och ett infinit huvudverb – finns bara en typ av OV i huvudsatser. Som visas i (3a) nedan placeras objektet efter det finita hjälpverbet men före det infinita huvudverbet. Ledföljden påträffas också i bisatser (se (3b)), men här kan ett objekt även placeras före hjälpverbet; se (3c–d). De två bisatsspecifika ledföljderna skiljer sig åt genom att det infinita huvudverbet är placerat efter det finita hjälpverbet i (3c) men före i (3d). I fortsättningen kommer jag att använda schematiska beteckningar för att tala om de olika OV-typerna, och dessa visas till höger om exempelmeningarna. **Fin** betecknar ett finit hjälpverb, **Main** ett infinit huvudverb och **Obj** ett objekt.

- (3) a. Prester **skal barn döpa** (ÄVgL ca 1220: KB 1) **Fin-Obj-Main**
 'Prästen ska döpa barnet'
- b. ath han **hafdhe sina pæninga mist** (JT 1 1456–1525: 40) **Fin-Obj-Main**
 'att han hade förlorat sina pengar'
- c. om hoon **honom ville begunstiga** (Hjärne 1665: 12) **Obj-Fin-Main**
 'om hon ville glädja honom'
- d. där skarprättaren **sin wåning hafua kune** (ST 3 1633: 198) **Obj-Main-Fin**
 'där skarprättaren kunde ha sin bostad'

2 Bakgrund

En ansenlig mängd forskning finns redan om de olika OV-typer som urskiljdes i inledningen. Den OV-ledföljd som är gångbar både i huvudsatser och i bisatser behandlas exempelvis utförligt av Delsing (1999), och Falk (1993: 156–164) diskuterar OV i bisats och andra relaterade ledföljder. Däremot finns färre försök till en samlande beskrivning av hur de olika OV-typerna ska relateras till varandra diakront och syntaktiskt. Ett tydligt undantag är dock Petzell (2011), och nedan sammanfattar och diskuterar jag relativt utförligt den bild av utvecklingen som framträder där.

Petzell (2011: 168 ff.) observerar, i likhet med tidigare forskning, att OV-ledföljd används i äldre svenska texter från äldsta litterära tid fram till ungefär mitten av 1700-talet. En ny insikt är emellertid att frekvensförhållandet mellan olika typer av OV förändras radikalt över tid. Under fornsvensk tid – den period i svensk språkhistoria vars yngre gräns dras vid år 1525 – finns en tydlig preferens för den OV-ledföljd som kan användas både i huvudsatser och i bisatser,

alltså **Fin-Obj-Main** med mina beteckningar.³ I de fornsvenska texter Petzell (2011: 170) undersökt påträffas 147 belägg på **Fin-Obj-Main**, men enbart 25 på OV med objekt före finit hjälpverb. Detta mönster bryts emellertid efter fornsvensk tid. Hos författare födda mellan 1495 och 1574 står 36 belägg på **Fin-Obj-Main** mot 26 belägg på **Obj-Fin-Main** och **Obj-Main-Fin**, och hos författare födda under 1600-talet uppvisar bara 12 av 47 belägg ledföljden **Fin-Obj-Main**.⁴ I svenskans historia sker således en frekvensförskjutning från OV-ledföljd som är gemensam för huvud- och bisatser till bisatsspecifik OV.

Petzell (2011: 158–160) presenterar också en syntaktisk analys av ledföljderna där alla OV-typer genereras genom vänsterflyttning av objekt inom VP.⁵ Skillnaden mellan OV-typerna består främst i hur långt till vänster objektet flyttar. Vid **Fin-Obj-Main** flyttar objektet över det infinita verbet men stannar i den infinita verbfrasens specificerare; [Spec, VPi]. Om objektet står före det finita verbet har det istället flyttat vidare till den finita verbfrasens specificerare; [Spec, VPf]. Skillnaden mellan de två typerna av bisatsspecifik OV består i att objektet flyttar ensamt till [Spec, VPf] vid **Obj-Fin-Main**, men drar med sig hela VPi till [Spec, VPf] vid **Obj-Main-Fin**. Strukturerna visas i (4a–c) nedan.⁶

-
3. Petzell (2011) använder inte beteckningarna **Fin**, **Main** och **Obj** utan talar istället om *Vf* (finit verb), *Vf* (infinit verb) och *Arg* (argument), men så länge vi fokuserar på OV i satser med finit hjälpverb och infinit huvudverb får beteckningarna ses som analoga.
  4. Dessa siffror avser både huvud- och bisatser, då Petzell (2011: 170) inte tar hänsyn till satsnivå i sin resultatredovisning.
  5. Petzell (2011) analyserar alltså OV på ett sätt som är kompatibelt med Kaynes (1994) Linear Correspondence Axiom, en teori med konsekvensen att SVO (eller mer generellt: specificerare–huvud–komplement) är den underliggande ledföljden i alla mänskliga språk. Med detta synsätt måste OV genereras genom vänsterflyttning av objekt. Det finns givetvis en mängd saker att säga om hur man bör analysera OV i äldre nordiska och i germanska språk, eller i mänskliga språk i allmänhet, men detta faller utanför artikelns ram. I den mån jag tar upp analysen av OV antar jag efter Petzell (2011) att den består av vänsterflyttning av objekt. Det hade dock varit möjligt att formulera mina tankar om OV och bisatsledföljd inom ramen för en satsmodell som tillåter underliggande huvudfinalitet, så länge det är VP och inte IP som är huvudfinal. Under 1980- och början av 1990-talet var det visserligen gängse att analysera bisatsspecifik OV som I⁰-finala strukturer (se t.ex. Falk 1993: 33–34, 158–164) men denna analys har till stor del övergetts, även av forskare som förespråkar möjligheten till huvudfinalitet i VP (se t.ex. Kiparsky 1996).
  6. Så vitt jag förstår ska Petzells (2011) uppdelning av VP i VPf och VPi inte jämföras med den idag vanliga uppdelningen i vP och VP, vars specificerare bara kan innehålla ett argument med en viss semantisk roll (se t.ex. Platzack 2011:71–76). Snarare måste vi tänka oss att han räknar med ytterligare fraser ovanför vP och VP, även om detta inte sägs explicit.

(4) a. [VP _f hafðhe [VP _i sina peninga _i mist t _i]]	Fin-Obj-Main
b. [VP _f honom _i ville [VP _i t _i begunstiga t _i]]	Obj-Fin-Main
c. [VP _f [VP _i sin wåning _i hafua t _i] _j kune t _j]]	Obj-Main-Fin

Med stöd i denna analys gör Petzell (2011: 173–175) följande generalisering om svenskans OV-historia: Det fornsvenska systemet innehåller en stark preferens för OV där objekt flyttar över ett och endast ett verb. För satser med finit hjälpverb och infinit huvudverb betyder detta att **Fin-Obj-Main** vanligen används. Efter år 1500 sker dock en succesiv omtolkning till en preferens för OV där objektet flyttar till den högsta VP:ns specificerare. Detta gynnar följaktligen användningen av **Obj-Fin-Main** och **Obj-Main-Fin**. Enligt Petzell (2011: 175–177) möjliggörs omtolkningen av ett ökat bruk av OV i bisatser som innehåller ett finit huvudverb (t.ex. *att jag honom såg*). Detta är nämligen en ledföljd som tillåter bägge preferenser, då objektet flyttar över ett och endast ett verb men också till den högsta VP:ns specificerare. Frekvensökningen av objekt före finit huvudverb ses i sin tur i samband med svensk-lågtysk språkkontakt.⁷

Vid denna punkt vill jag emellertid framhålla ett problem som följer av Petzells (2011) bild av händelseförloppet – ett problem som rör förhållandet mellan ytledföljd och underliggande struktur. Det är nämligen inte självklart att **Fin-Obj-Main** representerar en struktur där objektet har flyttat till [Spec, VP_i] och inte längst till vänster i VP. Äldre svenska uppvisar i likhet med moderna nordiska språk V2-ledföljd i huvudsats, och inom generativ grammatik beskrivs detta fenomen som att det finita verbet flyttar från sin basposition i VP till C° (se t.ex. Platzack 2011: 81–82). Och om det finita verbet realiseras ovanför VP måste det rimligen ses som tvetydigt om objektet har sin position i den infinita eller i den finita VP:ns specificerare. Tanken illustreras i (5a–b) nedan. I (5a) flyttar objektet *barn* till [Spec, VP_i] och i (5b) till [Spec, VP_f], men eftersom det finita verbet *skal* flyttar till C° genereras ytledföljden **Fin-Obj-Main** oavsett objektets position.

(5) a. [C _P Prester skal _v [VP _f t _v [VP _i barn _i döpæ t _i]]]
b. [C _P Prester skal _v [VP _f barn _i t _v [VP _i t _i döpæ t _i]]]

Än mer påtaglig blir denna tvetydighet om vi inkluderar den svenska bisatsledföljdens historia i resonemanget. Som fastställdes i artikelns inledning fanns i

7. Tankar om denna språkkontakt och sambandet mellan svensk och lågtysk OV-ledföljd utvecklas ytterligare i Petzell (2014), men jämför även Petzell (2016) där flera tidigare ståndpunkter revideras i ljuset av ny empiri om lågtysk OV.

äldre svenska möjligheten att placera finita verb före satsadverbial också i bisatser. I likhet med V2 i huvudsats deriveras ledföljden genom att det finita verbet flyttar högre upp i strukturen, denna gång till I° (se vidare Håkansson 2011: 104 f. och där angivna referenser). Inom generativ tradition går detta under namnet *V-till-I-flyttning*. Resonemanget som illustrerades i (5a–b) ovan kan alltså överföras på äldre svenska bisatser, åtminstone så länge V-till-I är en produktiv mekanism.

Detta innebär att vi än så länge inte kan veta om det verkligen sker en förändring av objektets position från [Spec, VPi] till [Spec, VPf] i svenskans OV-historia. Ett annat synsätt vore att objekt vanligen flyttar till [Spec, VPf] redan under fornsvensk tid, och att förlusten av V-till-I är den syntaktiska förändring som gör att bisatsspecifik OV blir vanligare efter år 1500. Synsättet förutsätter att det finns ett diakront samband mellan placering av adverbial och av objekt före finit verb, och ett sådant tycks också kunna beläggas. Ovan nämndes att **Obj-Fin-Main** och **Obj-Main-Fin** ersätter **Fin-Obj-Main** under 1500- och början av 1600-talet, och övergången till en ledföljd med satsadverbial före finit verb förefaller närmast parallell. Vid början av 1500-talet blir satsadverbial före finit verb en påtaglig möjlighet, och under resterande del av århundradet existerar de två ledföljderna parallellt med varandra. Under 1600-talet försvinner V-till-I slutligen (se Platzack 1988, Falk 1993:175–177).

Det diakrona sambandet ger rimligen visst stöd åt kopplingen mellan bisatsspecifik OV och förlusten av V-till-I. Samtidigt måste vi konstatera att det inte falsifierar Petzells (2011) synsätt om en förändring i objektets position. Om vi uppehåller oss vid satser med finit hjälpverb och infinitiv huvudverb kan vi inte veta om objektet har sin position före eller efter hjälpverbet under fornsvensk tid, och de två synsätten gör identiska förutsägelser om den dikakrona utvecklingen av OV i svenskans historia. Vi får alltså betrakta synsätten som två än så länge likvärdiga hypoteser, och i fortsättningen kommer jag att tala om *objektshypotesen* och *verbhypotesen*. Objektshypotesen gör gällande att den frekvensökning av bisatsspecifik OV som Petzell (2011) påvisar ska ses som en förändring i objektets position. Verbhypotesen påstår att samma frekvensökning kan föras tillbaka på förlusten av V-till-I-flyttning och i grunden är samma utveckling som framväxten av modern svensk bisatsledföljd.

I (6a–e) nedan illustreras den analys av svenskans OV-historia som följer av objektshypotesen respektive verbhypotesen. I (6a) visas ett fornsvenskt exempel på ledföljden **Fin-Obj-Main**, där det finita verbet föregår en negation och alltså måste ha flyttat från V° till I°. Objektshypotesen associerar satsen till strukturen i (6b), där objektet har sin position i [Spec, VPi]. Verbhypotesen as-

socierar satsen till strukturen i (6c), där ledföljden **Obj-Fin-Main** skulle ha genererats om det finita hjälpverbet inte hade flyttat till I°. I (6d) visas ett liknande äldre nysvenskt exempel, men med den skillnaden att negationen och objektet här föregår det finita verbet. Objektshypotesen och verbhypothesen antar inte olika strukturer för denna bisats – båda förutsätter analysen i (6e). Vid en jämförelse med strukturerna i (6 b–c) följer emellertid att objektshypotesen antar en förändring i det finita verbets och objektets position, medan verbhypothesen antar att det enbart är det finita verbets position som är annorlunda i förhållande till det fornsvenska exemplet.

- (6) a. Sīpan diana **gitar** eigh þæt **giort** (LegBu 1276–1307: 154)
 ’då Diana inte förmår göra det’
 b. [IP diana gitar_v [NegP eigh [VPf t_v [VP_i þæt_i giort t_i]]]] *Objektshypotesen*
 c. [IP diana gitar_v [NegP eigh [VPf þæt_i t_v [VP_i t_i giort t_i]]]] *Verbhypothesen*
 d. alldenstundh the icke [...] sådant [...] **haffva haftt**
 (Gyllenhielm ca 1640:381) ’då de inte har haft sådant’
 e. [IP the [NegP icke [VPf sådant_i haffva [VP_i t_i haftt t_i]]]] *Utkomsten*

3 OV i kontexter med infinit hjälpverb

I en sats med ledföljden **Fin-Obj-Main** och verbflyttning till I° eller C° kommer vi aldrig att kunna se om objektet befinner sig ovanför eller nedanför hjälpverbets basposition. Likväl är det möjligt att utvärdera de två hypoteserna empiriskt. Verbflyttning är ett fenomen som är relaterat till finithet, och har egentligen inget att göra med distinktionen mellan huvudverb och hjälpverb. För att fastställa den underliggande ordningen mellan objekt och hjälpverb i VP bör vi alltså studera syntaktiska kontexter där flyttning av hjälpverb på förhand kan uteslutas. Det är här de infinita hjälpverben kommer in i bilden.⁸

OV-ledföljd i kontexter med infinit hjälpverb har rönt stor uppmärksamhet i diakron syntaxforskning om äldre isländska (se Rögnvaldsson 1996, Hróars-

8. Strängt taget innebär inte en kontext med infinit hjälpverb att all tvetydighet angående objektets position undviks. Om det finita hjälpverbet flyttat till I°/C° kan det förstås vara tvetydigt om objektet står före det finita hjälpverbets basposition eller bara före det infinita hjälpverbets (alltså i vad som skulle kunna kallas [Spec, VPaux]). Detta är dock inget problem för hypotesprövningen i denna artikel; objektshypotesen gör gällande att objektet tenderar att flytta över ett och endast ett verb under fornsvensk tid – alltså enbart över huvudverbet (se Petzell 2011:173–175). Det skulle dock vara teoretiskt möjligt, om än helt ad hoc, att konstruera ett slags modifierad objektshypotes som säger att objektet under fornsvensk tid vanligen flyttar till det högsta infinita verbets specificerare, och därefter till [Spec, VPfin].

dóttir 2000 och framåt), men samma sak kan inte sägas för äldre svenska. Inledningsvis behöver vi således klargöra vilka OV-ledföljder som påträffas i denna syntaktiska omgivning. Att döma av de äldre svenska texter jag undersökt (se vidare nedan) kan situationen ses som analog till den i bisatser med finit hjälpverb och infinit huvudverb. Av (7a) framgår att ett objekt kan ha sin position mellan infinit hjälpverb och huvudverb. I (7b–c) visas att ett objekt även kan placeras före det infinita hjälpverbet, och att hjälpverbet i så fall kan stå både före (se (7b)) och efter (se (7c)) huvudverbet.⁹ Observera att jag med beteckningen **Aux** till höger om exemplen visar att det rör sig om infinita och inte finita hjälpverb.

- (7) a. swa at enghin **skal gita tik lækt** (MB1B ca 1330: 331) **Aux-Obj-Main**
 ’så att ingen ska kunna bota dig’
- b. Nu **kunnu** synæmæn **garþ wiliæ fællæ** (UL 1297: VB 6) **Obj-Aux-Main**
 ’Nu kan synemän vilja förklara en gård oduglig’
- c. **Kan** nakar siþæn **þen eþ quælia wiliæ** (MEL ca 1350: TB 14) **Obj-Main-Aux**
 ’Om någon sedan kan vilja klandra den eden’

De tre ledföljdernas existens understryker att både verbhypothesen och objekts-hypothesen måste ses som principiellt möjliga. Om **Aux-Obj-Main** inte hade påträffats hade vi kunnat betrakta objektshypothesen som falsifierad. Ett sådant sakförhållande hade snarast antytt att objekt vid OV-ledföljd genomgående har sin position före hjälpverb i VP, då det skulle ha saknats belägg på objekt efter hjälpverb där ledföljden inte kan ses som avhängig V-till-I/C-flyttning. Att **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** kan beläggas är en förutsättning för verbhypothesens riktighet, även om deras förekomst knappast är förvånande. Av situationen i bisatser med två verb vet vi ju redan att objekt kan föregå hjälpverb. Vi kan dock notera att båda belägg kommer från huvudsatser. Detta visar att objekt före hjälpverb inte kommer av någon bisatsspecifik syntaktisk me-

---

9. Givetvis går det också att påträffa bisatser med finit och infinit hjälpverb där objektet står före bägge hjälpverb. Ett sådant exempel ges i (i) nedan.

(i) att mine kiære brøder intet **migh** så gärna i theras fölgie **haffua ønska kunnat**
 ’att mina kära bröder inte så gärna har kunnat önska mig i deras följe’
 (Ekeblad 1639–1655: 21)

Jag skiljer dock inte denna typ av ledföljd från sådan där objektet bara står före infinit hjälpverb. Verbhypothesen och objektshypothesen gör nämligen identiska förutsägelser om denna typ av satsers diakrona utveckling. De ska vara sällsynta före år 1500 och därefter öka i frekvens. Så är också fallet i min undersökning, där samtliga belägg med objekt före finit hjälpverb kommer från texter skrivna efter år 1500.

kanism, utan är en ledföljd som påträffas i alla syntaktiska kontexter där hjälpverbet inte står i C° eller I°.

När det kommer till den diakrona utvecklingen av olika OV-typer i kontexter med infinit hjälpverb gör de två hypoteserna emellertid olika förutsägelser. Om det under fornsvensk tid finns en preferens för OV där objektet flyttar över ett och endast ett verb – i enlighet med objektshypotesens påstående – predicerar detta att **Aux-Obj-Main** ska vara den dominerande OV-ledföljden i kontexter med infinita hjälpverb. Därefter ska **Obj-Aux-Main** och/eller **Obj-Main-Aux** öka i användning,¹⁰ eftersom det fornsvenska systemet omtolkas till en preferens för OV med objektet längst till vänster i VP. Verbhypotesen predicerar istället att **Obj-Aux-Main** och/eller **Obj-Main-Aux** ska användas förhållandevis frekvent redan under fornsvensk tid, då det är verbflyttning till C° eller I° som döljer objektets position längst till vänster i VP i satser med enbart finit hjälpverb. Genom att följa OV-ledföljdens utveckling i kontexter med infinita hjälpverb kan vi alltså göra objektshypotesens eller verbhypotesens riktighet till en empirisk fråga.

4 Material och excerperingsprinciper

För att pröva vilken av de två hypoteserna som kan ges empiriskt stöd har jag undersökt relevanta satser i 43 äldre svenska texter. Studien tar sin början vid 1200-talet och den sista texten är skriven 1758. Den äldre gränsen är en konsekvens av att svenska börjar användas som skriftspråk vid denna tidpunkt, om vi bortser från de korta runinskrifterna. Den yngre gränsen beror på att OV-ledföljd i princip har försvunnit när vi når mitten av 1700-talet (se Platzack 1983: 50, Petzell 2011: 168 f.). I resultatredovisningen delar jag genomgående upp texterna i sju olika tidsperioder. Periodernas namn och årtal visas i tabell 1

---

10. Vilken av de OV-ledföljderna med objekt före hjälpverb som realiseras är inte avgörande för prövningen av de två hypoteserna. Som följer av analysen i (4) ovan antas skillnaden mellan **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** bestå i huvudverbets och inte i objektets position. Förhållandet mellan **Aux-Main** och **Main-Aux** i svenskans historia är visserligen ett intressant spörsmål, men förutom att primärdata för **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** redovisas i Appendix 1 lämnas detta därhän i artikeln.

nedan.¹¹ För information om vilka texter som ingår i undersökningen och vilka handskrifter/utgåvor som har använts, se appendix 2.

Tabell 1. Undersökningens tidsperioder.

Tidsperiod	Årtal	Kommentar
Äldre fornsvenska I	1200-tal–1374	Lagtexter
Äldre fornsvenska II	1200-tal–1374	Övriga texter
Yngre fornsvenska I	1375–1449	
Yngre fornsvenska II	1450–1525	
Äldre nysvenska I	1526–1599	
Äldre nysvenska II	1600–1699	
1700-tal	1700–1758	

Ur texterna har jag excerperat belägg på OV-ledföljd som påträffas i en syntaktisk kontext med infinitivhjälpverb. Kategorin hjälpverb har jag operationaliserat på samma sätt som först Delsing (1999: 161–163) och sedan även Falk (2010a, 2010b) har gjort. Detta betyder att verben i (8) nedan inkluderas, medan andra verb som möjligen tar en verbfras och inte en kontrollinfinitiv som argument – t.ex. *böra* och *förmå* – förbises.¹² Nedan återges verben i infinitiv, men jag betraktar även perfekt particip/supinum som en infinitivform.

(8) *fa, kunna, magha, mona, måste, pläggha, skula, vilia, ägha, hava, gita*

De belägg på OV med infinitivhjälpverb som visades i föregående avsnitt härrörde alla från satsvärdiga kontexter, men i mitt resultat ingår även olika typer av infinitivfraser. Dels inkluderar jag nexusingnitiver (se (9a) nedan), dels kontrollinfinitiver som saknar ett utsatt infinitivmärke (se (9b)). Kontrollinfinitiver med utsatt infinitivmärke har dock lämnats utanför min undersökning. I denna kontext går det nämligen att påträffa något enstaka exempel där ett verb föregår en negation, vilket i någon mån motsäger påståendet att ett infinitiv verb inte kan flytta till till I°/C° (se (9c)). Kontrollinfinitiver med utsatt infinitivmärke får således ses som principiellt olämpliga för undersökningens syfte. Det finns

11. Som synes är min periodindelning inspirerad av den traditionella uppdelningen inom svensk språkhistoria, där man skiljer på fornsvenska och nysvenska och äldre och yngre stadier av dessa (se t.ex. Petterson 2005: 125). Min uppdelning är dock mer finfördelad, då perioderna består av en tidig och en sen del. Dessutom låter jag texter från 1700-talet utgöra en egen period. Notera också att indelningen av de två äldre fornsvenska perioderna inte är strikt kronologisk, då jag antar att äldre fornsvenska lagtexter generellt representerar ett äldre stadium i svenskans OV-historia än religiösa och övriga profana prosatexter från denna period (jfr Delsing 1999: 154, 172 f., 211 f.).

12. Se vidare Delsing (1999: 161–163) för argument för ett sådant förfarande.

inget som tyder på att denna möjlighet någonsin har funnits i andra typer av infinitivfraser (se Kalm 2016: 151–152, 179–180).

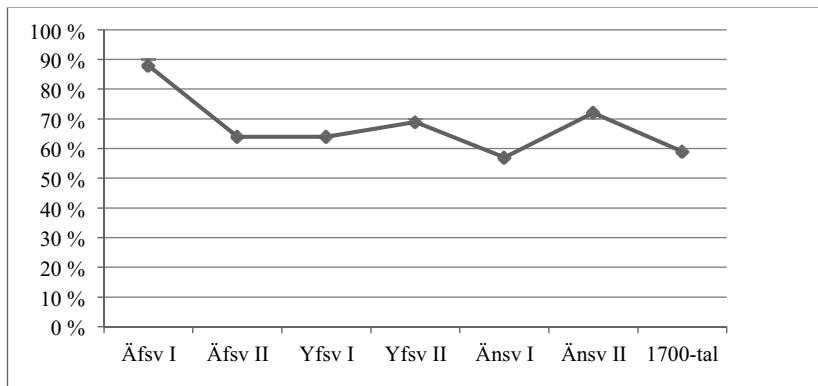
- (9) a. ok trodhe sik **skula s_ghir winna** i eenwigheno (JärT ca 1385: 22)
 ’och trodde att han skulle segra i tvekampen’ **Aux-Obj-Main**
 b. at hon önskade **hafwa kunnat det samma giöra** (Runius ca 1710: 122)
 ’att hon önskade att hon hade kunnat göra samma sak’ **Aux-Aux-Obj-Main**
 c. at **magha ey faa** thz man lystir til (MB1B ca 1330: 89) **Aux-Main**
 ’att inte kunna få det man längtar efter

Även i min operationalisering av kategorin objekt följer jag vanligen Delsing (1999). Detta gör att jag uteslutande excerperat belägg med nominalfrasformade objekt, inte prepositionsfrasformade. Dessutom utesluts objekt till verb i passiv diates. Negerade nominalfrasobjekt inkluderas inte heller. Sådana objekt förekommer fortfarande före verb i modern svenska, och i äldre svenska verkar objektet enbart kunna placeras före infinit hjälpverb (se (10a)). En skillnad i förhållande till Delsing (1999) är att jag inkluderat nominalfraser i funktionen subjektiv predikativ i kategorin objekt; se (10b). Slutligen räknas bitransitiva kontexter två gånger, under förutsättning att bägge objekt står före huvud verbet. Exemplet i (10c) ger alltså ett belägg på ledföljden **Obj-Aux-Main** och ett belägg på ledföljden **Aux-Obj-Main**.

- (10) a. Nu sighthær præstær sik **ængæ tyund fangit hawæ** (UL 1297: KB VII 8)
 ’Nu säger prästen att han inte har fått något tionde’ **Obj-Main-Aux**
 b. om han **sculde man hafua vordhet** (Luc 1487: 148) **Obj-Aux-Main**
 ’om han skulle ha blivit människa’
 c. ok Stiernhielm altså o-rätt **honom welat hænne beröfwa**
 (Columbus ca 1677: 17)
 ’och Stiernhielm alltså felaktigt velat beröva honom henne’ **Obj-Aux-Obj-Main**

5 Övergripande resultat

I figur 1 nedan visar jag i procent hur vanligt det är att ett objekt står före ett infinit hjälpverb i undersökningens tidsperioder. **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** har här slagits ihop i en kategori, eftersom det är objektets placering i förhållande till infinit hjälpverb och inte verbens placering i förhållande till varandra som står i fokus. Resultat baseras på totalt 317 belägg (mellan 27 och

Figur 1. Obj-Aux-Main och Obj-Main-Aux i undersökningens tidsperioder.

66 per period), vilket ska vara alla belägg på Obj-Aux-Main, Obj-Main-Aux och Aux-Obj-Main i materialet. Primärdata återfinns i appendix 1.

Den diakrona utveckling som framträder i figuren bereder objektshypotesen problem. Som nämnts predicerar objektshypotesen att Aux-Obj-Main ska vara den dominerande OV-ledföljden under fornsvensk tid, men sedan ersättas av objekt före hjälpverb mellan yngre fornsvenska och äldre nysvenska. I så fall väntar vi oss att figurens linje till en början befinner sig nära noll, och sedan går uppåt mellan yngre fornsvenska II och de äldre nysvenska perioderna. Som synes är detta inte fallet. Objekt före hjälpverb är vanligt redan under fornsvensk tid, och mellan yngre fornsvenska II och äldre nysvenska I tycks andelen objekt före infinit hjälpverb snarast sjunka. Visserligen framträder sedan en mindre frekvensökning mellan äldre nysvenska I och II, men procentandelen objekt före hjälpverb överstiger knappt den i yngre fornsvenska. Den period som avviker är istället äldre fornsvenska I, då objektet placeras före hjälpverb i nästan 90 procent av fallen.

Däremot är resultatet helt i linje med verbhypothesens prediktion. Som framgår av figuren blir det inte vanligare med objekt före hjälpverb över tid, och Obj-Aux-Main och Obj-Main-Aux står tillsammans för majoriteten av all OV-ledföljd både i fornsvenska och i nysvenska. Vår slutsats så här långt blir alltså att förlusten av V-till-I tycks ligga bakom både framväxten av en bisatsledföljd med satsadverbial före finit verb och den frekvensökning av Obj-Fin-Main och Obj-Main-Fin som Petzell (2011) påvisat.

6 Variation i ledföljd och objektets form

Föregående avsnitt utmynnade i slutsatsen att verbhypotesens prediktion är fullt förenlig med mina resultat om OV i kontexter med infinita hjälpverb, medan objektshypotesen stöter på problem. Resultatet förefaller överlag tydligt. Det kan visserligen framhållas att mängden belägg i min undersökning inte är alltför omfattande; OV med infinit hjälpverb är inte en frekvent syntaktisk kontext i äldre svenska. De två hypoteserna predicerar dock radikalt annorlunda mönster, och det är osannolikt att ett större antal belägg skulle förändra den övergripande bilden i någon större utsträckning.

Däremot kan det finnas andra tendenser bland mina belägg som är relevanta för vår förståelse av den diakrona utvecklingen. Hittills har jag inte diskuterat varför ett objekt i ett fall står före och i ett annat fall efter infinit hjälpverb. Det är dock möjligt, och antagligen troligt, att denna variation inte är helt godtycklig. En tendens som möjligen framträder i mitt material är relaterad till objektets form, närmare bestämt distinktionen mellan personliga pronomen och övriga nominalfraser (jfr Delsing 1999: 166–170, 173 ff.). I tabell 2 nedan visar jag återigen hur vanligt det är att ett objekt står före ett infinit hjälpverb i de olika tidsperioderna, men jag separerar här resultatet för personliga pronomen och övriga nominalfraser. Om den totala andelen OV baseras på mindre än 25 belägg sätts andelen i procent inom parentes.

Tabell 2. Andel OV med objekt före hjälpverb i förhållande till objektets form.

Period	Personliga pronomen		Övriga nominalfraser	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Åfsv I	6/6	(100)	24/28	86
Åfsv II	20/26	77	10/21	(47)
Yfsv I	22/28	79	1/8	(13)
Yfsv II	27/35	77	9/17	(53)
Ånsv I	16/27	60	16/29	55
Ånsv II	20/28	71	28/38	73
1700-tal	3/7	(43)	13/20	(65)

Som framgår av tabellen verkar det under fornsvensk tid vara vanligare att pronomen står före hjälpverb än att övriga nominalfraser gör det. För äldre fornsvenska I är det visserligen svårt att uttala sig om detta med säkerhet, då enbart sex belägg utgörs av personliga pronomen. Snarare får vi kanske säga att även övriga nominalfraser tendererar att stå före hjälpverb, då andelen uppgår till 86 procent. I äldre fornsvenska II verkar emellertid andelen objekt före hjälpverb ha minskat i kategorin övriga nominalfraser, medan personliga pronomen förblir frekventa före hjälpverb; 47 i jämförelse med 77 procent. För yngre fornsvenska

I är det också vanskligt att dra några slutsatser – det finns väldigt få belägg i kategorin övriga nominalfraser – men möjligen blir tendensen än klarare. Bara ett av åtta belägg i kategorin övriga nominalfraser har objekt före hjälpverb. I yngre fornsvenska II verkar emellertid distinktionens relevans minska, och när vi når de äldre nysvenska perioderna förefaller uppdelningen inte längre ha någon betydelse. Med reservation för att beläggen blir få, stundtals väldigt få, när de delas upp i två kategorier på detta sätt tycks det alltså vara så att personliga pronomen och övriga nominalfraser inte riktigt uppvisar samma diakrona mönster.

En följdfråga blir rimligen vad detta betyder för vår prövning av de två hypoteserna. Kanske skulle man kunna hävda att de övriga nominalfrasernas utveckling uppvisar likheter med objektshypotesens prediktion, då dessa i högre grad tycks börja stå före hjälpverb i yngre fornsvenska II och de äldre nysvenska perioderna. Men samtidigt ignoreras då att tre av fyra fornsvenska perioder har en andel objekt före hjälpverb som är betydligt högre än vad objektshypotesen predicerar. Dessutom innehåller den avvikande perioden yngre fornsvenska I väldigt få belägg på övriga nominalfraser. I det stora hela menar jag att verbhypotesen faller väl ut vid en första empirisk prövning, men att vidare forskning är nödvändig för att kunna fånga andra nyanser i utvecklingen. Som något slags slutsats kan vi alltså säga att förlusten av V-till-I-flyttning är en del av historien bakom de olika OV-ledföljdernas utveckling i svenskans historia, men sannolikt inte hela. Vi behöver även ta hänsyn till andra faktorer för en fullständig förståelse av de olika OV-typerna och deras diakrona mönster.

7 Avslutning

I denna artikel har jag presenterat hypotesen att frekvensförskjutningen mellan olika OV-typer i svenskans historia i grunden är samma utveckling som framväxten av modern svensk bisatsledföljd med satsadverbial före finit verb. Hypotesen säger att de båda diakrona utvecklingarna är avhängiga förlusten av V-till-I-flyttning, och i förlängningen ska de alltså kunna förklaras på samma sätt. Jag har även visat hur denna hypotes kan prövas empiriskt genom att studera olika OV-typers frekvens i syntaktiska kontexter med infinita hjälpverb. Empirin stämmer överlag väl överens med hypotesens prediktion, även om det verkar finnas mer subtila tendenser i utvecklingen som behöver förklaras på annat sätt. Bilden kan alltså komma att behöva nyanseras något av framtida forskning.

I anslutning till detta kan det också framhållas att verbhypotesen är att föredra framför objektshypotesen i mer än bara ett empiriskt perspektiv. Objekts-

hypotesen innehåller två antaganden som inte följer av varandra – att både verbets och objektets position förändras – medan verbhypotesen endast behöver anta att verbets position förändras. Dessutom är förlusten av V-till-I-flyttning en mekanism som postulerats utifrån andra data än svenskans OV-historia, och antagandet blir alltså inte *ad hoc*-artat. På så sätt följer verbhypotesen en vetenskaplig princip om att en förklaring ska vara så ekonomisk som möjligt och inte innehålla antaganden som lika gärna kan undvaras.

Som avslutningsord vill jag även poängtera att det resonemang jag fört i denna artikel ansluter till tankar inom generativ grammatik som rör strukturella skillnader mellan huvudsatser och bisatser. Flera forskare har framhållit att en av den generativa grammatikens viktigaste insikter om de germanska språken är att huvud- och bisatser kan beskrivas med samma satsstruktur (Delsing 1999: 155, Håkansson 2008: 51–52; se också Holmberg & Platzack 1995: 71–77). Antagandet bygger på att finita verb i huvudsatser och subjunktioner i bisatser har tillgång till samma strukturella position, och detta gäller även språk med huvudsats-bisatsasymmetri. På så sätt härleds ledföljdsskillnader mellan huvudsatser och bisatser aldrig ur olika strukturer på VP-nivå, som från början kan tyckas vara fallet, utan ur CP eller IP.¹³ I denna artikel hoppas jag ha visat att svenskans OV-historia passar väl ihop med tanken om att VP:s struktur i grunden förblir en och densamma oberoende av satsnivå.

Litteratur

- Delsing, Lars-Olof, 1999. Från OV-ordföljd till VO-ordföljd. En språkförändring med förhinder. *Arkiv för nordisk filologi* 114, 151–232.
- Falk, Cecilia, 1993. *Non-referential subjects in the history of Swedish*. Diss. Lund: University of Lund, Department of Scandinavian languages.
- Falk, Cecilia, 2010a. Ledföljden i fornsvenska infinitivfraser. I Magnusson, Erik & Lena Rogström (red.): *Studier i svensk språkhistoria* 10. *Språkhistoria – hur och för vem?* (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 36.) Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning, Göteborgs universitet, 99–107.
- Falk, Cecilia, 2010b. Att analysera fornsvenska infinitivfraser. Vad är grammatiskt, vad är ogrammatiskt? I Reinhammar, Maj et. al. (red.): *Studier i svenska språkets historia* 11. *Förhandlingar vid Elfte sammankomsten för*

13. Vissa forskare ser detta som ett utslag av att barn inte kan lära sig VP-strukturer från underordnade yttranden; s.k. *degree0+ learnability* (se vidare Lightfoot 2006: 125 ff., Hale 2007: 163 ff.). Tanken får ses som intressant men kontroversiell.

- svenska språkets historia i Uppsala 23–24 april 2010.* (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 113.) Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, 31–48.
- Hale, Mark, 2007. *Historical linguistics. Theory and method.* Malden, MA/Oxford/Carlton, Victoria: Blackwell Publishing.
- Holmberg, Anders & Christer Platzack, 1995. *The role of inflection in Scandinavian syntax.* (Oxford studies in comparative syntax.) Oxford/New York: Oxford University Press.
- Hróarsdóttir, Þorbjörg, 2000. *Word order change in Icelandic. From OV to VO.* (Linguistik Aktuell/Linguistics Today 35.) Amsterdam: John Benjamins.
- Håkansson, David, 2008. *Syntaktisk variation och förändring. En studie av subjektlösa satser i fornsvenska.* Diss. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 64.) Lund: Språk- & litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Håkansson, David, 2011. Bisatsledföljden i äldre svenska – Variation eller förändring? *Arkiv för nordisk filologi* 126, 93–140.
- Kalm, Mikael, 2016. *Satsekvivalenta infinitivfraser i svenskan. En synkron och diakron undersökning.* Diss. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 99.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet
- Kayne, Richard, 1994. *The antisymmetry of syntax.* Cambridge, MA: The MIT Press.
- Kiparsky, Paul, 1996. The Shift to Head-Initial VP in Germanic. I Höskuldur Thrainsson, Samuel David Epstein & Steve Peter (red.): *Studies in comparative Germanic syntax II.* Dordrecht: Kluwer, 140–179.
- Lightfoot, David, 2006. *How new languages emerge.* Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Peterson, David, 2014. *The highest force hypothesis. Subordination in Swedish.* Diss. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap 72.) Lund: Språk & Litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Pettersson, Gertrud, 2005. *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande.* 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Petzell, Erik Magnusson, 2011. OV-ordföljd i svenskans historia. *Arkiv för nordisk filologi* 126, 141–191.
- Petzell, Erik Magnusson, 2014. Svensk-tysk språkkontakt och svensk och tysk OV-ordföljd. I Bylin, Maria, Cecilia Falk & Tomas Riad (red.): *Studier i svensk språkhistoria* 12. *Variation och förändring.* (Acta universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 60.) Stockholm: Stockholms universitet, 133–142

- Petzell, Erik Magnusson, 2016. Svensk ordföljd i stockholmsk lågtyska. I Andersson, Daniel et. al. (red.): *Studier i svensk språkhistoria* 13. *Historia och språkhistoria* (Nordsvenska 25/Kungl. Skytteanska Samfundets handlingar 75.). Umeå: Institutionen för språkstudier, Umeå universitet & Kungl. Skytteanska Samfundet, 167–182.
- Platzack, Christer, 1983. Three syntactic changes in the grammar of written Swedish around 1700. I Andersson, Erik, Mirja Saari & Peter Slotte: *Struktur och variation. Festskrift till Bengt Loman 7. 8. 1983*. Åbo: Åbo akademi, 43–63.
- Platzack, Christer, 1988. Den centralskandinaviska bisatsordföljdens framväxt. I Petterson, Gertrud (red.): *Studier i svensk språkhistoria*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 41.) Lund: Lund University Press, 241–255.
- Platzack, Christer, 2011. *Den fantastiska grammatiken. En minimalistisk beskrivning av svenskan*. Stockholm: Norstedts.
- Rögnvaldsson, Eiríkur, 1996. Worder order variation in the VP in Old Icelandic. *Working papers in Scandinavian syntax* 58, 55–86.

Summary

The 16th century is an important breaking point in the history of Swedish subordinate clauses and their word order. This is the time when the Modern Swedish word order with the sentence adverbial preceding the finite verb starts to prevail, and a corresponding development can also be observed for the placement of objects and finite verbs. In this article, it is proposed that the two changes are caused by the same underlying mechanism, since both are dependent on the loss of V-to-I movement. The hypothesis is tested empirically through an investigation of OV word order in clauses with infinite auxiliaries, a syntactic environment where a certain type of diachronic pattern is predicted. The diachronic development by and large confirms this prediction, although there remain some details in the history of OV word order which need to be explained by other mechanisms.

Adrian Sangfelt

Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Box 527

SE-751 20 Uppsala

adrian.sangfelt@nordiska.uu.se

Appendix 1: Primärdata

Figur 1 i avsnitt 5 baseras på primärdata från tabell 3.

Tabell 3. De tre OV-typerna i undersökningens tidsperioder.

Period	Aux-Obj-Main		Obj-Aux-Main		Obj-Main-Aux	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Äfsv I	4	12	16	47	14	41
Äfsv II	17	36	29	61	1	2
Yfsv I	13	36	23	64	0	0
Yfsv II	16	31	27	53	8	16
Änsv I	24	43	21	38	11	20
Änsv II	18	27	35	53	13	20
1700-tal	11	41	16	59	0	0

Appendix 2: Excerperade texter.

Nedan återges vilka texter som använts i den empiriska undersökningen. Ett flertal av dessa återfinns i digitalt format på fornsvenska textbanken: < <http://project2.sol.lu.se/fornsvenska/>>. Dessa versioner har i regel legat till grund för min excerpering då de möjliggör sökningar i konkordansprogram, även om jag också använt mig av den faktiska utgåvan vid behov och vid citeringar. De texter som finns tillgängliga på fornsvenska textbanken markeras med * nedan. Om inte annat anges har hela verket excerperats.

Äldre fornsvenska I

Äldre Västgötalagen (ÄVgL) enl. Holm B 59. Utg. av Wiktorsson.

*Östgötalagen (ÖgL) enl. Holm B 50. SSGL 2, utg. av Collin & Schlyter.

*Upplandslagen (UL) enl. Ups. B 12. SSGL 3, utg. av Schlyter.

**Magnus Erikssons Landslag* (MEL) enl. AM 51. SSGL 10, utg. av Schlyter.

Äldre fornsvenska II

**Fornsvenska legendariet Bureanus* (LegBu) enl. Holm A 34. SFSS 7:1–2, utg. av Stephens.

**Fornsvenska legendariet Bildstenianus* (LegBil) enl. Ups. C 528. SFSS 7:1–2, utg. av Stephens. Partier som saknas i LegBu excerperade.

**Pentateukparafrasen* (MB1B) enl. Holm A 1. SSFS 60, utg. av Thorell.

*Konungastyrelsen (KonS) enl. förkommen handskrift utgiven av Bureus 1632. SFSS 69:1, utg. av Moberg.

Yngre fornsvenska I

*Järteckensboken (JärT) enligt Holm A 110. SFSS 22, utg. av Klemming.

- **Bonaventuras betraktelser* (Bon) enl. Lund Mh 20. SFSS 15, utg. av Klemming
- **Sju vise mästarare* (SVM) enl. Holm D 4. SFSS 28, utg. av Klemming.
- *Karl Magnus saga (KM) enl. Holm D 4. SFSS 28, utg. av Klemming
- **Birgittas uppenbarelsen* (Bir) enl. Holm A 33. SFSS 14:1, utg. av Klemming.
- Kalmar stads tänkebok 1402–1493* (KT). SFSS 57, utg. av Modéer och Engström.
Partier från åren 1402–1446 excerperade.
- **Barlaam & Josaphat* (B&J) enligt Holm A 49. SFSS 28, utg. av Klemming.

Yngre fornsvenska II

- **Namnlös & Valentin* (N&V) enligt Holm D 4a. SFSS 52, utg. av Wolf.
- *Didrik av Bern (Di) enligt Sko 115, 116. SFSS 10, utg. av Hyltén-Cavallius. Hand A excerperad.
- Jönköping stads tänkebok 1456–1548* (JT 1). Utg. av Kjellberg. Partier från åren 1456–1525 excerperade.
- Speculum Virginum* (SpecV) enligt Holm A8. SFSS 31, utg. av Geete. Bok 1–10 excerperade.
- *Lucidarius (Luc) enligt Holm A 58. SFSS 33, utg. av Geete.
- **Linköpingslegendariet* (LinL) enligt Linc B 70a. SFSS 7:1–3, utg. av Stephens.
- Stockholms stads tänkebok 1473–1483* (ST 1). Utg. av Hildebrand.
- *Historia Trojana (HT) enligt Holm D3a. SFSS 29, utg. av Geete.

Äldre nysvenska I

- **Gustav Vasas bibel* (GVB). Tryckt i Vpsala 1541. Markusevangeliet, Lukasevangeliet och uppenbarelseboken excerperade.
- **Olaus Petris krönika*. Utg. av Sahlgren. Hand A excerperad.
- **Peder Swarts krönika*. Utg. av Edén.
- Nils Gyllenstiernas brev och rapporter*. HH 33:1, utg. av Andersson och Arnell.
- Jönköping stads tänkebok 1456–1548* (JT 2). Utg. av Kjellberg. Partier från åren 1526–1548 excerperade.
- Stockholm stads tänkebok 1544–1548* (ST 2). Utg. genom Almqvist.
- **Per Brahes krönika*. Utg. av Ahnfelt.

Äldre nysvenska II

- Stockholms stads tänkebok 1633* (ST 3). Red. av Enhammar. Konceptversionen excerperad
- **Carl Carlsson Gyllenhielms anteckningar*. HH 20, utg. av Almqvist.
- Johan Ekeblads brev till brodern Claes 1639–1655*. Nordistica Gothoburgensia 2, utg. av Allén.
- **Agneta Horns Beskrivning över min vandringstid*. Nordiska texter och undersökningar 19, utg. av Holm.

Jönköping smedsämbetes tänkebok 1643–1657. Utg. genom Lönnberg.

**Urban Hiärnes Stratonice.* Utg. av von Platen.

**Columbus Mål-roo eller Roo-mål.* Nordiska texter och undersökningar 6, utg. av Hesselman.

1700-tal

**John Stålhammars brev till hustrun Sofia Drake.* Karolinska krigares dagböcker VII, utg. av Quennerstedt.

**Johan Runius Prosastycken på svenska.* Svenska författare utgivna av Svenska vitterhetssamfundet XVII:3, utg. av Noréen.

**Olof Dalins Thän Swänska Argus.* Utg. av Hesselman & Lamm. De första 60000 orden excerperade.

**Carl Gyllenborgs Swenska sprätthöken.* Utg. av Breitholz.

**Pehr Högströms Beskrifning öfwer de til Sweriges krona lydande lapmarker.* Faksimilutgåva av 1:a upplagan.

**Johan Qvirfelds himmelska örtagårdssällskap (HimÖrt).* Aldeles å nyo förswenskadt af Olof Rönigk. Förstautgåva.

Does *you* mean *I*?

Generic *du* ('you') as a case of informalization and subjectification in Swedish

Sanna Skärnlund

In Swedish today, *du* ('you') is sometimes used with generic reference. This use of generic *du* is often claimed to be a new invention, triggered by English influence in the late 20th century. However, in this article an analysis of occurrences of *du* from the period 1225–2013 is presented that demonstrates that generic *du* was used even as early as the Old Swedish period (1225–1526), i.e. long before the English influence on Swedish began. Nevertheless, the analysis also reveals that the use of generic *du* has increased in newspapers during the 20th and the beginning of the 21st century, and that examples of generic *du* from before and after the middle of the 20th century differ in several important aspects, the most important being that *du* in Swedish today often refers to the speaker him/herself. In this article it is argued that this development is best understood as a case of *informalization* (e.g. Fairclough 1995) and *subjectification* (e.g. Traugott 2010).

Keywords: generic pronouns, *du*, *you*, Swedish, subjectification, informalization, language change

1 Introduction¹

Genericity is an intriguing subject that has attracted a great deal of attention during the last few years. In particular, research centring on pronouns with

---

1. I thank the editors of this volume as well as three anonymous reviewers for pointing out unclear passages in an earlier version of this article and suggesting ways of improvement. Also, I want to thank Lars-Olof Delsing and Morgan Dryden for their valuable comments. All remaining mistakes are, of course, my own.

generic reference has proliferated (e.g. Egerland 2003, 2010; Altenberg 2004/5; Giacalone Ramat & Sansò 2007; Jensen 2009; Hoekstra 2010; Siewierska 2011; Coussé & van der Auwera 2012; Gast et al. 2015; de Hoop & Tarenseen 2015). In Swedish, several pronouns are used to express human generic or indefinite reference, in particular *man* ('man'), but also *en* ('one') and *de* ('they'), all in use since at least the 14th and 15th century (Söderwall 1884–1918).² There is, however, also a purportedly newer addition to the repertoire of generic pronouns in Swedish. Since the late 1970s, linguists have observed that the second person singular pronoun *du* ('you') is used with generic reference (e.g. Pettersson 1978; Ljung 1982). See examples (1) and (2) from *Svenska Akademiens Grammatik* (henceforth SAG, 1999, 2: 264):

- (1) Under franska revolutionen var **du** tvungen att vara för eller mot.
'During the French revolution **you** had to be either for or against.'³
- (2) Den manliga läkaren anser att utbrändhet är ett sjukdomstillstånd.
– Är **du** djupt deprimerad är **du** sjuk, betonar han.
'The male doctor considers burn-out to be a disease.
– If **you** are profoundly depressed **you** are sick, he emphasizes.'

This way of using a personal pronoun with generic reference is far from unique to Swedish. Generic uses of personal pronouns are common among the world's languages (Kitagawa & Lehrer 1990: 740). Siewierska (2004: 212) lists Germanic, Romance and Slavic languages, as well as Gulf Arabic, Hindi, Mandarin, Modern Hebrew and more than a dozen others, as languages that have developed a generic use of a second person singular personal pronoun.

In English, the personal pronoun *you* is widely used with generic reference. Hence, it is normally assumed that generic *du* in Swedish is a new phenomenon that has become popular because of increased English influence during the late 20th century (Pettersson 1978; Ljung 1982; Törnudd-Jalovaara 1997; Fremer 2000). However, in this article the notion of generic *du* as new and foreign to traditional Swedish is contested. A study of occurrences of *du* in Old Swedish (1225–1526) is presented that shows how *du* with generic reference was used well before the English influence on Swedish began. Nevertheless, an analysis

---

2. *En* ('one') is traditionally most used in regional varieties (see Dahl 2015: 212), but has also been reclaimed by Swedish feminists trying to avoid the pronoun *man* because of its connotation with the noun *man* ('man') (Skärlund 2016).
3. All translations from Swedish are my own.

of occurrences of *du* in Swedish newspaper corpora also demonstrates that occurrences of generic *du* from before and after the middle of the 20th century differ in several important aspects. This is further illustrated by the third point made in this article: that the development of generic *du* in newspapers during this period is best understood as a case of *informalization* (e.g. Fairclough 1995) and *subjectification* (e.g. Traugott 2010).

Even though generic *du* has been studied to a great extent in Danish conversations (Jensen 2009; Beck Nielsen, Fosgerau & Jensen 2009; Maegaard et al. 2013; Jensen & Gregersen 2016), as well as to a more limited degree in Swedish conversations in Finland (Fremer 1999, 2000), there are no prior diachronic studies of the phenomenon in Swedish, to my knowledge.

In section 2 the material and method applied in the study are presented. Section 3 relates the results of the study, while section 4 discusses and analyses those results. Section 5 is a conclusion.

2 Material and method

In the study, an analysis of occurrences of *du* in subject position in Swedish corpora from the periods 1225–1526 (Old Swedish) and 1900–2013 (Late Modern Swedish) has been carried out. The main focus has been on the period 1900–2013; older texts have mainly been included to see if, and to what extent, *du* was used with generic reference before the 20th century.

The Old Swedish corpus consists of excerpts from 19 texts (398 800 words) of different genres (law texts, religious texts, fiction and verse). A variety of genres was included to develop a general view of the use of generic *du* during the period. In the texts, all instances of *du* (1 530 in total) were analysed as having either definite (D) or generic (G) reference. Definite examples of *du* all refer to another person mentioned in the text (or, in a few cases, to God), while generic examples have a vaguer reference, indicating an arbitrary person or set of persons (cf. SAG 1999, 1: 176). Consider examples (3) and (4) (*du* here has the Old Swedish alternate forms *thu* and *tu*):

- (3) Min kære fadher jak bidher thik vm alzwaloghan gudh at **thu** lære mik hwilkin æro tyo gudz budh Min kære son them wil iak thik gerna læra at **thu** wili for mik bidhia (*Själens Tröst*, 1420–30)
 ‘My dear father I beg you, about God Almighty, that **you** teach me which the Ten Commandments are. My dear son, I would like to teach you them, so that **you** will pray for me.’

- (4) Ty at suå sighr Salomon wise: **Tu** skalt ey diruas tala i mykla ok witra manna närwaru Ok ther gamble män äru skal **tu** ey mykit tala (*Konungastyrelsen*, 1330)
 ‘Because this Salomon the wise says: **You** shall not dare to talk in the company of many and wise men. And where old men are, **you** shall not talk much.’

In (3), the first *thū* refers to the father and the second *thū* to the son, both of them mentioned in the text. Consequently, the reference of *thū* is definite. In (4) though, *tu* does not have definite reference since there is no person mentioned in the text that could be the addressee of *tu*. The passage with *tu* conveys morals and general wisdom and *tu* could possibly refer to the reader of the text (‘you, the reader, should not talk in the company of wise men’), or to people in general (‘no one should talk in the company of wise men’). Since the reader could be anyone, a clear distinction between the two interpretations is difficult to make.

The Late Modern Swedish material includes five corpora of newspapers from the 20th and 21st century (more than 169 million words). Newspapers were included because of the opportunity of making a diachronic study spanning over a longer time period than possible with corpora of spoken Swedish, and since newspapers were assumed to include a higher percentage of generic *du* than fiction.⁴ In the analysed corpora, *du* occurs almost a hundred thousand times (see Table 1). Therefore, a sample of the pronoun *du* from five different time periods was analysed (1 303 examples in total). One of the corpora (Press 65) only included 103 examples of *du*: all of these were analysed.⁵ From the other four, 300 examples of *du* from each corpus were randomly collected. The occurrences of *du* were analysed as either definite (D) or generic (G) in the same way as *du* in the Old Swedish texts.⁶ However, a more fine-grained analysis of the generic examples was also carried out. The generic instances of *du* were classified as belonging to one of four groups, according to the reference of the pronoun. The first group includes examples of generic *du* addressing the (unknown) reader in contexts in which generic *man* cannot be used (most of them in direct questions).⁷ The second group includes ambiguous examples of

4. According to Fremer (2000: 135), generic *du* is common in interviews in newspapers.
5. Examples of *du* in titles of plays, TV-shows, books, songs etc. have been excluded from the study because the reference of *du* is hard (often impossible) to establish out of context.
6. In newspapers, the addressee is often not mentioned in the text. The nature of the passage including *du*, however, normally makes it clear whether *du* has definite reference (e.g. to an interviewee) or not.

du: they can either refer to the reader of the text (or, in a few examples from the latest corpus, the interviewing reporter) or to people in general. These examples neither appear in the reader-addressing contexts just mentioned nor in proverbs. The third group includes truly generic examples of *du* in proverbs and similar fixed phrases where the reference of *du* obviously includes all people. The fourth, and last, group consists of generic examples of *du* whose reference does not include the reader or addressee at all, most often because the speaker is talking about his/her own experiences. I have labelled such examples *pseudo-generic* (cf. Altenberg 2004/5: 95, who uses this term for similar uses of generic *one*). One example from each category is given in (5)–(9):

- (5) *Definite*:
Du är så otroligt jobbig, mamma! (DN 1987)
 ‘**You** are such a pain, mum!’
- (6) *Addressing the reader*:
 Vill **Du** (/ *man) lära Dig segla i sommar? (Press 76)
 ‘Do **you** want to learn how to sail this summer?’
- (7) *Ambiguous*:
 Möbler, kläder och navelpiercingar. Listan kan göras lång över vad **du** kan köpa på auktionssidor på Facebook. (GP 2013)
 ‘Furniture, clothes, and belly-button piercings. The list can be made long of the things **you** can buy at auction-sites on Facebook.’
- (8) *Truly generic*:
 Redan från början blev hennes stora grundsats: hjälp andra och **du** blir själv omedvetet hjälpt. (Press 65)
 ‘Already from the start her main principle became: help others and unconsciously **you** will be helped yourself.’

---

7. While one of the reviewers suggested that *du* referring to a reader should rather be understood as definite, another reviewer suggested that it is generic. Apparently, it is possible to analyse *du* addressing a reader of a text in different ways.

(9) *Pseudo-generic:*

– Det är svårt, man tänker inte på det när man är i det. Det är samma sak personligt, gör **du** några dåliga matcher så tänker **du** inte på det [...]. (GP 2013)

‘It is difficult, one does not think about it when one is involved in it. It is the same thing personally, if **you** have a couple of bad games **you** don’t think about it.’

An overview of the number of *du* in the material, as well as the number of studied examples of *du* and the word-count size of the corpora from each time period, is presented in Table 1.

Table 1. Number of studied *du* and size of corpora.

Time period	No. of words	No. of <i>du</i>	No. of studied <i>du</i>
Old Swedish (1225–1526)	398 800	1 530	1 530
Late Modern Swedish (1900–2013)	169 484 800	98 147	1 303
<i>Total</i>	<i>169 883 600</i>	<i>99 677</i>	<i>2 833</i>

3 *Du* with generic reference 1225–2013

In this section the results of the analysis are related. First *du* in Old Swedish texts (1225–1526) is presented, then *du* in Late Modern Swedish corpora (1900–2013).

3.1 *Generic du in Old Swedish (1225–1526)*

In the Old Swedish corpus, all 1 530 instances of *du* have been analysed. Of those examples, 1 292 have definite reference and 232 have generic reference, the latter found in 3 of the 19 studied texts (there are also 6 unclear examples). See Table 2 where the absolute as well as relative numbers of each category are presented.

Table 2. Definite and generic *du* in Old Swedish texts (1225–1526).

No. of <i>du</i>	Definite	Generic	Unclear
1 530	1 292 (84.4 %)	232 (15.2 %)	6 (0.4 %)

In two of the three texts including *du* with generic reference, the examples of *du* are similar to that of (4), since they could be understood as either referring to the reader or as truly generic. Consider (10) and (11):

- (10) Wilt **tu** wara rätvis Tå skalt **tu** först älska gudh at **tu** måghe älskas af hånöm. Tå älska **tu** gudh tå **tu** fylghia hans wilia ok rådhom [...].
(*Konungastyrelsen*, 1330)
'If **you** want to be fair, then **you** shall first love God, so that **you** might be loved by him. **You** love God when **you** follow his will and advice.'
- (11) Mænniskia wil **thu** thz fiærdha budhordhit wel halda tha skal **thu** thinom forældrom fadher oc modher sina nødthorfft giwa.
(*Själen Tröst*, 1420–30)
'Man, if **you** want to keep the fourth Commandment, then **you** shall give your parents, father and mother, what they need.'

In (11) the word *mænniskia* ('man') in the beginning of the sentence probably gives the statement a more generic flavour than if this word had been missing.

The third text including *du* with generic reference is a collection of proverbs. This makes it plausible that the examples of *du* in this work should be construed as truly generic; i.e. the pronoun does not only refer to the reader of the text but to all people, people in general. The common denominator between the three Old Swedish texts with examples of generic *du* then, is that they all contain advice about the right way to live. Consider (12) and (13):

- (12) **thu** skalt land sidh fölia ællir land fly (*Ordspråk*, 1450)
'**you** shall follow the customs of the country or flee the country'
- (13) **thu** skalt ey giffua barne mæn thæth bedhis ok ey hund swa tiith han sin stiærth rörir (*Ordspråk*, 1450)
'**you** shall not give the child when it begs and not the dog every time he moves his tail'

In the same text there are also many similar examples of proverbs with generic *man* as subject. This again makes it likely that *du* in (12) and (13) truly have generic reference.

Apart from the examples of generic *du* found in Old Swedish texts, there are also other indications that the generic *du* is not a new phenomenon in Swedish. According to Söderwall (1884–90, II: 741), *du* was used with general reference in orders, requests and directions in the Old Swedish period. The historical lexicon *Svenska Akademiens Ordbok* (henceforth SAOB 1925, 7: D2303)

also states that *du* was formerly used analogous to generic *man* in proverbs, commands, rules and the like; the examples cited are from 1526–1825.

3.2 Generic *du* in Late Modern Swedish (1900–2013)

The studied Late Modern Swedish material comprises 1 303 occurrences of *du*, of which 892 have definite and 333 generic reference (78 examples have unclear reference, most often due to the restricted context given in the corpora). In Table 3 the absolute and relative numbers of each category are presented.

Table 3. Definite and generic *du* in Late Modern Swedish newspapers (1900–2013).

Corpus	No. of studied <i>du</i>	Definite	Generic	Unclear
Kubhist 1900–1919	300	282 (94 %)	15 (5 %)	3 (1 %)
Press 65	103	87 (84 %)	14 (14 %)	2 (2 %)
Press 76	300	212 (71 %)	58 (19 %)	30 (10 %)
DN 1987	300	193 (64 %)	90 (30 %)	17 (6 %)
GP 2013	300	118 (39 %)	156 (52 %)	26 (9 %)
<i>Total</i>	<i>1 303</i>	<i>892 (68 %)</i>	<i>333 (26 %)</i>	<i>78 (6 %)</i>

Table 3 clearly demonstrates that the percentage of analysed *du* with generic reference is increasing steadily in the material during the period. Generic examples represent a mere 5 % of the studied instances of *du* in the newspapers from 1900–1919, but a whole 52 % in 2013.⁸

All generic examples have furthermore been classified as belonging to one of four categories, as specified in section 2. In Figure 1 the result of this analysis is given by a presentation of the relative numbers for each category. From this figure we can conclude that truly generic examples of *du* are quite rare overall in the studied corpora (1–4 %). However, a couple of examples are found as early as in the beginning of the 20th century. Consider (14):

8. This should not, however, be taken to mean that the total number of definite examples of *du* has declined in newspapers during the period. Skärlund (forthcoming) shows that occurrences of *du* have increased to a great extent in newspapers overall since the middle of the 20th century. The reason for the declining numbers of definite *du* in Table 3 is not, then, that *du* is used more rarely with definite reference today than during the beginning of the 20th century, but rather that *du* is used much more often with generic reference.

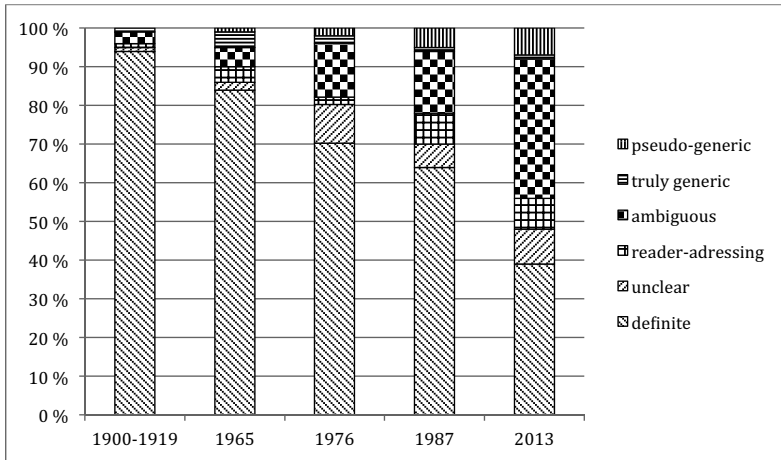

Figure 1. Reference of *du* in Late Modern Swedish newspapers (1900–2013).

- (14) Och han tillät sig vädja till det gamla ordspråket: Uppskjut ej till morgondagen hvad **du** kan göra i dag, ty öfver morgondagen är **du** ej herre. (Kubhist, *Kalmar*, 1900-03-24)
 ‘And he allowed himself to appeal to the old proverb: Do not postpone until tomorrow what **you** can do today, because over tomorrow **you** are not the master.’

Figure 1 also demonstrates that examples of *du* addressing the reader or being ambiguous between addressing the reader and having generic reference are scarce before the 1970s, but increase substantially after this time. In the material from 2013 they make up almost half of all the studied occurrences of *du* (44 %).⁹ Consider the typical ambiguous examples in (15) and (16):

- (15) Om **du** inte gillar färdiglagad musik, ska **du** gå till Café Stravinskij som också serverar vegetarisk mat, öl och vin. (DN 1987)
 ‘If **you** don’t like ready-cooked music, **you** should go to Café Stravinskij, where also vegetarian food, beer and wine are served.’

9. Moreover, even though there are 12 examples of reader-addressing/ambiguous *du* in the oldest texts from 1900–1919, these should probably be considered special cases since most of them occur in *Dalpilen*, a newspaper from Dalecarlia. In this Swedish province, *du* has been the common form of direct address, like *you* in English, at least since the 18th century onwards. In other parts of Sweden, *du* was primarily used between peers before the 1970s (Ahlgren 1978: 104).

- (16) Och mobilen är såpass tjock att den kan stå för sig själv på en plan yta, så **du** kan fota dig själv framför det tjustiga landskapet om **du** vill. (GP 2013)
 ‘And the mobile is thick enough to stand alone on a flat surface, thus **you** can take pictures of yourself in front of the lovely landscape if **you** like.’

In these examples, *du* can refer to the reader of the newspaper and be substituted by *du läsare*, ‘you reader’, but it can also indicate people in general, since not only the reader but all people could go to the café mentioned or take pictures of themselves with the thick mobile.

There is only one pseudo-generic example of *du* in the newspapers from 1965; by contrast pseudo-generic *du* make up 7 % of the studied occurrences in 2013 (22 instances of *du*). Some illustrating examples are given in (17)–(19):

- (17) I dag är din adress ett säkert tecken på om **du** är rojalist eller republikan och de områdena som är hårt segregerade på det här sättet är alla sådana där arbetare – eller arbetslösa familjer bor. (Press 76)
 ‘Today your address is a tell-tale sign of whether **you** are a royalist or a republican and the areas that are very segregated in this way are all places where workers – or unemployed families live.’
- (18) – Många av oss orkar inte. Är **du** sjuk en dag ställs krav på att man i stället jobbar under en ledig dag, exempelvis en helgdag. Är **du** frisk och går till jobbet kommer **du** att bli sjuk. (GP 2013)
 ‘Many of us are too tired to go on. If **you** are sick one day there are demands that one instead goes to work during a non-working day, for example over the week-end. If **you** are not sick and go to work **you** will get sick.’
- (19) – Det är surt. Det vill sig inte – och det är klart att jag är besviken. **Du** håller på med det här för att **du** vill vinna matcher, säger han. (GP 2013)
 ‘It is hard. It doesn’t work – and of course I am disappointed. **You** are doing this because **you** want to win games, he says.’

In (17) the speaker is talking about the situation in Belfast, and *du* refers to people living in this city, not to the writer or to the reader. This is, however, a rare example in the studied material. Instead, most pseudo-generic occurrences of

du are similar to those of (18) and (19): they seem to refer first and foremost to the speakers themselves and their very own experiences, in a way quite similar to the first person singular pronoun *jag* ('I'). For example, it is not certain that all people practicing the sport mentioned in the last example are doing it only to win games. Moreover, the reporter is not included in the reference of *du*.

Generic *man* is often used in a self-referring fashion in Swedish when the speaker wants to relate something from his or her own point of view, but would still like the statement to have a more generic flavour (cf. SAG 1999, 2: 395). This strategy appears to have become quite common with the generic *du* too. As is made apparent from examples (9) and (18), *du* and *man* are also often used interchangeably when they have pseudo-generic reference.

4 Discussion

It has only been since the late 1970s that linguists have noticed that the personal pronoun *du* is used with generic reference in Swedish. However, my analysis of Old Swedish texts has demonstrated that *du* was used with generic reference in Swedish even as early as the 14th and 15th century in proverbs, commands and similar contexts (see (10)–(13); parallel examples are also given by Söderwall 1884–90, II: 741 and SAOB 1925, 7: D2303). Furthermore, I find examples of truly generic *du* in a newspaper from the year 1900, i.e. almost eighty years before Swedish linguists began observing the phenomenon. There are, however, some important differences separating the older and newer uses of generic *du*. First of all, the ambiguous and reader-addressing examples of *du* increase substantially in the studied newspaper corpora during the 20th and the beginning of the 21st century, in comparison with the definite examples of *du* (see Figure 1). Secondly, occurrences of generic *du* whose reference does not (at least potentially) include the reader of the text are rare before the end of the 20th century. Connected to this phenomenon is the fact that quite a few of the examples of *du* in 2013 first and foremost refer to the speakers themselves, similar to that of a definite *jag* ('I').

Not surprisingly, the first increase of ambiguous and reader-addressing examples of *du* coincides with the so called *du*-reform of the late 1960s (see e.g. Teleman 2003: 154f), which made it possible to address everyone in Sweden (i.e. also readers of newspapers) with *du* instead of using other more polite expressions. This reform no doubt was necessary for *du* to become frequently used by journalists to address readers or people in general. Nevertheless, this reform was quite abrupt (see Svensson 1993: 39; Teleman 2003: 155). Therefore

it cannot explain why such examples with *du* continue to increase to increase well after 1976. Instead, this is most likely a consequence of the ongoing *informalization* of public discourse in the western world in general (e.g. Fairclough 1995) as well as in Swedish society and Swedish news media in particular (e.g. Svensson 1993: 38ff; Josephson 2013[2004]). The language of Swedish newspapers has become much more informal and intimate during the last part of the 20th and the beginning of the 21st century (Josephson 2013: 96). According to Josephson (2013: 92ff), this tendency towards greater intimacy does not end with the *du*-reform, but rather starts with it. He also states that the language of Swedish newspapers has approached spoken discourse, and is now in some aspects (such as the use of informal phrases and a more spontaneous way of structuring sentences) similar to that of an everyday intimate conversation.

A similar development has taken place in Norwegian and Danish. Lundeby (1996) argues that *du* with generic reference in Norwegian gives the same intimate impression as the personal pronoun *du*, and states that the increase of generic *du* in Norwegian is part of a tendency towards the use of a more intimate language overall since the 1970s. The rise of generic *du* in Danish has also been explained as owing to the fact that we speak differently with each other compared to before the 1970s (Beck Nielsen et al. 2009; Jensen 2009). In a similar vein, Josephson (2013: 93) connects the development of generic *du* in Swedish to the *intimization* of language: generic *du* is seen as a way for the speaker/writer to come closer to the listener/reader. The fact that second person singular pronouns are used with generic reference to create closeness between speaker and addressee is also the general view in the international literature on the subject, as pointed out by Zobel (2016: 393).

In the newspapers from 2013, examples of generic *du* frequently occur when information for consumers is given (as illustrated by examples (7) and (15)–(16) above). All in all 84 of the 128 instances of *du* which refer to the reader or are ambiguous in the material from 2013 belong to this category. This supports a conclusion reached by Fairclough (1995: 12): that the audiences of public media are increasingly being constructed as consumers. In Swedish advertisements, *du* is commonly used to address the reader. This use increases dramatically at the end of the 1960s and is particularly characteristic for the advertisements of the 1990s and the beginning of the 21st century (Nowak & Andrén 1981: 47; Korpus 2008: 48ff).

When *du* is used with generic reference, it applies to people in general. But to talk about people in general is also to talk about oneself. Therefore, it is not

surprising that we find examples of *du* which should more accurately be termed pseudo-generic, referring first and foremost to the speakers themselves. Similar self-referring uses of generic second person singular pronouns are also reported from English, Canadian French, and Dutch (Helmbrecht 2015: 182; de Hoop & Tarenskeen 2015: 164f.). This seems to be a typical case of *subjectification*: the reference of *du* becomes anchored in the speaker's own perspectives and attitudes. Traugott and Dasher (2002: 6) maintain that subjectification is an overarching tendency in semantic change, articulating how the meaning of an expression becomes anchored in the perspective of the speaker. They even claim that subjectification is "the most pervasive type of semantic change identified to date" (Traugott and Dasher 2002: 30). Subjectification has also been defined as the development of speaker-oriented meanings, i.e. meanings used to express the speaker's own attitudes, opinions, and views (Traugott 2010).

This use of *du* as a covert *jag* ('I') appears to be particularly common among practitioners of sport. Josephson (2013: 93f) suggests that sports stars were early adopters of *du* ('you') substituting for *man* ('one/you') which actually means *jag* ('I'). Among 22 pseudo-generic examples of *du* in the newspaper texts from 2013, 10 are found in the context of sport. This characteristic use of self-referring *you* among sport stars is a phenomenon that has been reported from other languages as well (Dutch, French, and Italian is mentioned by Kluge 2016: 503; for a couple of English examples see Gast et al. 2015). In Dutch, according to Helmbrecht (2015: 181), there even exists a special term for this usage: *voetballers je* ('footballers' you').

The reason for pseudo-generic *du* being popular among sports stars is probably that they are often interviewed about their performances, and that this is a rather face-threatening situation. If the performance was poor, replacing the pronoun *jag* ('I') with *du* ('you') with pseudo-generic reference might be a smart way to disclaim responsibility for what has happened (cf. examples (9) and (19) above). Altenberg (2004/5: 94) explains that using a generic pronoun when referring to oneself tends to "have an 'impersonal' effect, placing the speaker at a distance from the event described". In SAG (1999, 2: 395) it is noted that substituting a personal pronoun for a generic pronoun can be a more delicate way of speaking than to mention the speaker or listener directly. Helmbrecht (2015: 182), discussing similar examples of self-referring second person singular pronouns in English and Canadian French, points out that the speaker, by using the second person form, "reduces her peculiarity by embedding herself in some generalized other". de Hoop and Tarenskeen (2015: 165f.), citing parallel Dutch examples, argue that the distancing effect given by generic *you* can

be a good choice “when the speaker feels uncomfortable or is ashamed, for example, in order to avoid criticism”. This ties in well with the concept of *inter-subjectification*: how the speaker modifies his or her utterance by taking into consideration the self-images of the speaker and listener and their wishes not to lose in social status and face before each other (Traugott & Dasher 2002: 23). By replacing *jag* (‘I’) with pseudo-generic *du* (‘you’), the speaker does not need to admit the loss of status connected with a failure.

5 Conclusion

This article shows that *du* (‘you’) used with generic reference is not as new and as foreign to Swedish as has often previously been assumed. There are, however, some important aspects separating an older generic use of *du* from newer uses, the most significant being that the reader of the text is rarely excluded from the reference of generic *du* in examples from before the end of the 20th century. In texts from the late 20th and early 21st century such addressee-exclusive reference is not uncommon. In fact, several examples of *du* must be understood as referring to the speaker him/herself, which means that *du* takes on the function normally associated with the pronoun *jag* (‘I’). This process is probably best understood as a case of subjectification, as discussed by Traugott in several works (e.g. 1989, 2010).

Corpora

Old Swedish texts 1225–1526

Excerpts from 19 texts (398 800 words) including different genres (law texts, religious texts, profane texts and verse) collected from Fornsvenska textbanken: <<http://project2.sol.lu.se/fornsvenska>> [retrieved October 2015].

Late Modern Swedish Corpora 1900–2013

Corpora including newspapers collected from Språkbanken:

<<http://spraakbanken.gu.se/korp/>> [retrieved March–October 2015].

<i>Corpus</i>	<i>Year</i>	<i>No. of words</i>
Kubhist	1900–1919	145 020 000
Press 65	1965	1 120 300
Press 76	1976	1 351 100
DN 1987	1987	5 122 200
GP 2013	2013	16 871 200

References

- Ahlgren, Perry. 1978. *Tilltalsordet ni – dess semantik och användning i historiskt perspektiv*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Altenberg, Bengt. 2004/5. The generic pronoun in English and Swedish: Cross-linguistic correspondences of *one* and *man*. *Languages in contrast* 5–1, 93–120.
- Beck Nielsen, Søren Fosgerau, Christina Fogtman & Torben Juel Jensen. 2009. From community to conversation – and back. Exploring the interpersonal potentials of two generic pronouns in Danish. *Acta Linguistica Hafniensia* 41–1, 116–142.
- Coussé, Evie & Johan van der Auwera. 2012. Human impersonal pronouns in Swedish and Dutch. A contrastive study of *man* and *men*. *Languages in contrast* 12–2, 121–138.
- Dahl, Östen. 2015. *Grammaticalization in the North: Noun phrase morphosyntax in Scandinavian vernaculars*. Berlin: Language Science Press.
- de Hoop, Helen & Sannie Tarenskeen. 2015. It's all about *you* in Dutch. *Journal of Pragmatics* 88, 163–175.
- Egerland, Verner. 2003. Impersonal pronouns in Scandinavian and Romance. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 71, 75–102.
- Egerland, Verner. 2010. On Old Italian *uomo* and the classification of generic expressions. In D'Alessandro, Roberta, Adam Ledgeway & Ian Roberts (eds.): *Syntactic Variation. The Dialects of Italy*. Cambridge: Cambridge University Press, 71–85.
- Fairclough, Norman. 1995. *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fremer, Maria. 1999. *Du* som generisk referens i samtal. In Andersson, Lars-Gunnar m.fl. (red.). *Svenskans beskrivning 23*. Lund: Lund University Press, 116–124.
- Fremer, Maria. 2000. *Va e du då* – generiskt *du* hos ungdomar och vuxna talare. In Kotsinas, Ulla-Britt, Anna-Brita Stenström & Eli-Marie Drange (eds.): *Ungdom, språk og identitet: rapport fra et nettverksmøte*. København: Nordisk Ministerråd, 133–147.
- Gast, Volker, Lisa Deringer, Florian Haas & Olga Rudolf. 2015. Impersonal uses of the second person singular: A pragmatic analysis of generalization and empathy effects. *Journal of Pragmatics* 88, 148–162.

- Giacalone Ramat, Anna & Andrea Sansò. 2007. The spread and decline of generic *man*-constructions in European languages: An areal perspective. In Ramat, Paolo & Elisa Roma (eds.): *Europe and the Mediterranean as linguistic areas: convergencies from a historical and typological perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 95–131.
- Heine, Bernd. 2002. On the role of context in grammaticalization. In Wischer, Ilse & Diewald, Gabriele (eds.): *New reflections on grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins. 83–101.
- Helmbrecht, Johannes. 2015. A typology of non-prototypical uses of personal pronouns: synchrony and diachrony. *Journal of Pragmatics* 88, 176–189.
- Hoekstra, Jarich. 2010. On the impersonal pronoun *men* in Modern West Frisian. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 13, 31–59.
- Jensen, Torben Juel. 2009. Generic variation? Developments in use of generic pronouns in late 20th century spoken Danish. *Acta Linguistica Hafniensia* 41–1, 83–115.
- Jensen, Torben Juel & Frans Gregersen. 2016. What do(es) *you* mean? The pragmatics of generic second person pronouns in modern spoken Danish. *Pragmatics* 26–3, 417–446.
- Josephson, Olle. 2013[2004]. *Ju, ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Kitagawa, Chisato & Adrienne Lehrer. 1990. Impersonal uses of personal pronouns. *Journal of Pragmatics* 14, 739–759.
- Kluge, Bettina. 2016. Generic uses of the second person singular – how speakers deal with referential ambiguity and misunderstandings. *Pragmatics* 26–3, 501–522.
- Korpus, Einar. 2008. *Reklamiska: Guldäggsannonser 1975–2007*. Örebro: Örebro universitet.
- Ljung, Magnus. 1982. *English in Sweden: presentation of a project*. Report/EIS – Engelskan i Sverige, part 1. Stockholm: Stockholm University.
- Lundeby, Einar. 1996. Om *man* og *en* og *du*. In Westman, Margareta (red.): *Språket lever! festskrift till Margareta Westman den 27 mars 1996*. Stockholm: Norstedts, 195–201.
- Maegaard, Marie, Torben Juel Jensen, Tore Kristiansen & Jens Norman Jørgensen. 2013. Diffusion of language change: Accommodation to a moving target. *Journal of Sociolinguistics* 17–1, 3–36.
- Nowak, Kjell & Gunnar Andréén. 1982. *Reklam och samhällsförändring: variation och konstans i svenska populärpressannonser 1950–1975*. Lund: Studentlitteratur.

- Pettersson, Björn. 1978. *Spridda studier i svenska, särskilt finlandssvenska. 1*. Tammerfors: Inst. för filologi, Univ.
- Siewierska, Anna. 2004. *Person*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Siewierska, Anna. 2011. Overlap and complementarity in reference impersonals. *Man*-constructions vs. third person plural-impersonals in the languages of Europe. In Malchukov, Andrej & Anna Siewierska (eds.): *Impersonal constructions: A cross-linguistic perspective*. Studies in Language companion series, vol 124. Amsterdam: John Benjamins, 57–89.
- Skärlund, Sanna. 2016. *Blir en det nya hen?* Om den ny(gamla) användningen av *en* som pronomen. In Gustafsson, Anna W, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier (eds.): *Svenskans Beskrivning 34*. Lund: Lundastudier i nordisk språkvetenskap Serie A 74, 413–427.
- Skärlund, Sanna. (forthcoming). *Man, en och du: generiska pronomen i svenskans historia*. PhD thesis. Lund University.
- Svenska akademins ordbok (=SAOB)*. 1893–. Volume 7, 1925. Lund.
- Svensson, Jan. 1993. *Språk och offentlighet: om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten*. Lund: Lund Univ. Press.
- Söderwall, Knut Fredrik. 1884–1918; suppl. 1953–1973. *Ordbok öfver svenska medeltids-språket*. Volumes I, II:1, II:2 and supplement Volume II. Lund.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik (= SAG), Volume 1, Inledning, Register and Volume 2, Ord*. Stockholm: Norstedts.
- Teleman, Ulf. 2003. *Tradis och funkis: svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Traugott, Elizabeth Closs. 1989. On the rise of epistemic meanings in English: an example of subjectification in semantic change. *Language* 65–1, 31–55.
- Traugott, Elizabeth Closs. 2010. (Inter)subjectivity and (inter)subjectification: A reassessment. In Davidse, Kristin, Lieven Vandelanotte & Hubert Cuyckens (eds.): *Subjectification, intersubjectification and grammaticalization*. Berlin: De Gruyter Mouton, 29–71.
- Traugott, Elizabeth Closs & Richard B. Dasher. 2002. *Regularity in semantic change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Törnudd-Jalovaara, Elisabet. 1997. *Blir du talspråkets man?* In Haapamäki, Saara (red.): *Svenskan i Finland 4: föredrag vid fjärde sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland*. Åbo: Åbo Akademi, 227–231.
- Zobel, Sarah. 2016. A pragmatic analysis of German impersonally used first person singular ‘ich’. *Pragmatics* 26–3, 379–416.

Sanna Skärlund
Centre for Languages and Literature
Lund University
Box 201, SE-221 00 Lund
sanna.skarlund@nordlund.lu.se